

LEKSIKON
PRAVOSUDNIH I MEDIJSKIH
POJMOVA
u Bosni i Hercegovini

Autor: Dario Novalić

Oktobar 2018.
Vijeće Evrope

Bosanskohercegovačko izdanje

Sva prava zadržana.

Nijedan dio ove publikacije ne smije se prevoditi, reproducirati ili prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim (CD-ROM, internet itd.) ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji drugi sistem za čuvanje ili preuzimanje informacija bez prethodnog pismenog odobrenja Direkcije za komunikacije (F-67075 Strazbur Cedeks ili publishing@coe.int).

Mišljenja izražena u ovom radu predstavljaju odgovornost autora i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku Vijeća Evrope.

Izrađeno i objavljeno u okviru Zajedničkog programa EU/VE „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u jugoistočnoj Evropi” (JUFREX)

Izdavač:

NIK Denameda d.o.o.

Autor:

Dario Novalić

Uredila:

Mevlida Novalić

Lektura:

Mirsad Hajdarović

Grafička obrada:

Dražen Musa

Štampa:

Denameda d.o.o.

Tiraž:

2000

Sarajevo, 2018.

Copyright © 2018, Vijeće Evrope

Sadržaj

UMJESTO UVODA	5
METODOLOGIJA RADA	11
1. Anketa	11
2. Fokus grupe	18
LEKSIKON MEDIJSKIH POJMOVA	21
LEKSIKON PRAVOSUDNIH POJMOVA	59
Preporuke za medijske izvještače sa sudova	61
KODEKS	137
Kodeks za štampu i online medije BiH	138
Kodeks sudijske etike	145
Kodeks tužilačke etike	150
Kodeks advokatske / odvjetničke etike advokata FBiH	155
Kodeks etike advokata advokatske komore Republike Srpske	173
SPISAK PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA U BOSNI I HERCEGOVINI	187
LITERATURA	190
DOKUMENTI	192
O AUTORU	195
O PROJEKTU JUFREX	195

Umjesto uvoda

Bosna i Hercegovina već duže od dvije decenije živi u tranziciji. Prošli smo socijalizam, rat, poraće... Mnoge su se stvari promijenile! I mijenjaju se, iz dana u dan. Reforme dolaze, nekih se prihvatimo odmah, drugih nešto kasnije... Mnoge promjene i ne primijetimo! Sve dok se ne odnose direktno na nas.

Pravosuđe se promijenilo! Imamo opštine, kantone, entitete, distrikt...

Mediji se transformiraju! Iz dana u dan...

Novinari / novinarka, po zakonu, imaju slobodu mišljenja. Ukinut je zloglasni član 133. Danas imamo Zakon o zaštiti od klevete. Medijski poslenici zbog iznošenja mišljenja ne mogu biti zatvoreni. Nema krivične odgovornosti.

Uz sve ove promjene došli su i novi mediji, brži protok informacija, web-stranice, blogovi, vlogovi, Twitter, Facebook, društvene mreže... Imamo nove generacije novinara/ki, redakcije koje nemaju dovoljno novca da bi imali novinara/ku koji/a se bavi temama vezanim isključivo za pravosuđe, novinare/ke koji/je ne razumiju mnoge pravne pojmove. Tako osumnjičeni/na lako postane optuženi/na, pa i osuđeni/na, pritvorenik/ca postane zatvorenik/ca, kantonalni nivo suda postane općinski i sl. U konačnici, sve ove pojave uzrokuju neinformiranost javnosti ili, gore, dezinformiranost na osnovu čega javnost stiče krivu sliku o pravosuđu, a mediji se pokazu neznačajnim, neprofesionalnim, nekada populističkim. Nažalost, u nekim situacijama neki mediji to rade i vrlo namjerno.

Sa druge strane, zapaženi su i brojni primjeri koji su pokazali da ni pravosudna praksa ne pokazuje dovoljno razumijevanja novinarskih formi, žanrova, novinarske profesije, da pogrešna primjena Zakona o zaštiti od klevete, na šta već godinama upozoravaju različita udruženja novinara/ki i sami novinari/ke, stvara direktan pritisak na novinare/ke i medije i ugrožava pravo na slobodu izražavanja, da se mediji u BiH susreću sa velikim brojem tužbi po raznim osnovama, a da se pritom ne poštuje medijacijski proces prije podnošenja tužbe, kako je to propisano Zakonom o zaštiti od klevete, član 8

– obaveza ublažavanja štete, te kao posljedicu imamo čak i gašenje i nestajanje relevantnih medija sa medijske scene u BiH.

Zbog svega navedenog, a prvenstveno zbog pravilnog i potpunog informisanja javnosti, smatrao sam da je iznimno važno načiniti leksikon kao mehanizam koji će pomoći boljem razumijevanju novinara/ki i pravosuđa, te im na jednostavan način omogućiti da brže i lakše dođu do tumačenja nepoznatih pojmova, čime bi se i njihov rad na datoj temi ili problemu olakšao.

Potrebu za postojanjem leksikona pravosudnih i medijskih pojmova potvrdilo je moje daljnje istraživanje, provedeno kroz organiziranje ankete i fokus grupa za novinare/ke, pravosudne djelatnike/ce i javnost. Svi oni istakli su mnogobrojne primjere iz vlastitog iskustva koji ukazuju i potvrđuju postojanje ovog problema. Jednoglasno su istakli potrebu i značaj postojanja publikacije koja bi što razumljivije, na jednostavan način i jednostavnim riječima pojašnjavala pravosudne i novinarske termine. Istaknuto je da bi leksikon, osim za razumijevanje pravosudnih i medijskih termina, bio potreban i kao edukacijski alat kojim će se unaprijediti međusobno razumijevanje pravosudne i novinarske struke.

Na osnovu provedenih istraživanja, ankete i fokus grupa potvrđena je potreba za postojanjem jedne ovakve publikacije jer su i novinarska i sudska praksa dokazale da postoji nerazumijevanje nekih osnovnih pojmova i da to uzrokuje čestu neinformiranost javnosti ili, još gore, dezinformiranost. Zato je nastao ovaj leksikon namijenjen novinarima/kama, urednicima/cama, sudijama/tkinjama, tužiocima/teljicama, advokatima/cama, ali i drugim akterima u oblasti civilnog društva, pravnicima/cama, parlamentarnim zastupnicima/cama i drugim donositeljima odluka.

Imamo leksikon koji jednostavnim riječima i vrlo koncizno objašnjava novinarske i pravne termine. Imamo leksikon kao zbirku pojmova utvrđenih, pojašnjenih i/ili definisanih od strane struke, zakona, ali i kroz vlastito dugogodišnje iskustvo. Leksikon koji korisnicima neće oduzimati mnogo vremena da pronađu termin koji traže. Leksikon koji će nam pomoći da se bolje razumijemo, da pravosuđe razumije posao kojim se bave novinar/ke i da prilikom donošenja odluka sve navedeno uzmu u obzir, ali i da novinari/ke preciznom i jasnom upotrebom pravosudnih pojmova pošalju ispravnu informaciju, da javnost, dakle svi mi, na pravom mjestu, u pravo vrijeme saznamo tačnu i provjerenu informaciju!

Podijelili smo ga u tri osnovna poglavlja - jedno se odnosi na samu metodologiju rada, a onda slijede poglavlja - leksikon medijskih i leksikon pravosudnih pojmova. Smatrao sam da je potrebno podsjetiti, upozoriti na načela

profesionalnog ponašanja pa imamo i dodatak- poglavlje jednostavnog naziva Kodeks. Vjerujemo da ćemo neke pojmove i riječi preskočiti, no znamo da će Vas ovaj leksikon zasigurno ohrabriti da promislite prije no što nekoga, pogrešnom upotrebom nekoga pojma, kaznite za nešto što nije učinio!

Zahvaljujem se i svima koji su na bilo koji način doprinijeli stvaranju ovoga priručnika, a posebno učesnicima ankete i fokus grupa koji su mi pomogli i dali dodatne smjernice kako bi ovaj leksikon imao svoj puni značaj i kvalitet.

Zahvaljujem se Vijeću Evrope što su razumjeli potrebu za jednom ovakvom publikacijom, prihvatili argumente za značaj njene objave i bez čije pomoći njene realizacije zasigurno ne bi ni bilo.

Dario Novalić

Metodologija rada

Uz pomoć pravosudne i medijske struke, ali i predstavnika javnosti načinjen je cjelovit i opsežan leksikon, priručnik koji će pomoći u svakodnevnom radu i boljem međusobnom razumijevanju medijskih i pravosudnih djelatnika u Bosni i Hercegovini.

Ova publikacija rezultat je istraživanja provedenog u dva dijela, a kojim su se pokušale obuhvatiti sve relevantne ciljne grupe. Prvo je rađena anketa među predstavnicima/cama kako pravosuđa, tako i medijske i novinarske struke. Analiza rezultata ankete među obje populacije potvrdila je potrebu za edukacijom i većim razumijevanjem pravnih termina među novinarima/kama, kao i za razumijevanjem uloge i značaja novinarstva i medija, među predstavnicima/cama pravosuđa, u razvoju i očuvanju demokratskog društva, a sve u svrhu boljeg i preciznijeg informiranja građana/ki BiH.

U drugom dijelu istraživanja korištene su fokus grupe, čiji cilj je bio utvrditi što preciznije smjernice za kreiranje ovog leksikona, imajući u vidu potrebe svih ciljnih grupa (pravosuđa, medija i javnosti), kako bi se doprinijelo boljem, preciznijem i tačnijem izvještavanju bh. javnosti putem medija o pravosudnim temama.

Nakon provedenog istraživanja, leksikon je formuliran kao dvije zasebne cjeline: leksikon medijskih i leksikon pravnih pojmova.

U tom smislu, naša prva aktivnost bila je izrada upitnika, odnosno anketiranja djelatnika/ca iz medija i pravosuđa, nakon toga smo organizirali fokus grupe i, u konačnici, načinili ovaj leksikon.

1. Anketa

Organiziranju fokus grupa prethodila je aktivnost u kojoj smo radili intervjue i upitnike za predstavnike/ce naših ciljnih grupa, nakon čega je uslijedila analiza nalaza upitnika i intervjua.

„osudili“, a kada je završen proces, sud je donio oslobađajuću presudu.

Primjer 3: „Slučaj CHF kredita, gdje je, prema **stavu Vrhovnog suda, utvrđeno** da predsjednik udruženja građana CHF kredita nije imao pravo, ali su novinari i dalje **nastavili prenositi** njegova saopštenja gdje je on nastavio izjavljivati da je to sve kriminal.“

Primjer 4: Za poistovjećivanje pritvora i zatvora, naveden je slučaj Amira Zukića. Kada su ga ostavili na čelu Administrativne komisije mediji su prenijeli da je „čovjek koji je na čelu Administrativne komisije **u zatvoru**“.

Primjer 5: Populističko ponašanje medija. Naveden je slučaj Dženana Memića, koji je doveo do toga da se u javnosti više sudi tužiteljima i sudijama nego onima na optuženičkoj klupi. To je svojevrsni pritisak na tužioce.

Primjer 6: Terminologija. Novinari ne vode računa kada za neko kažu da je kriminalac, lopov i sl.

ZAKLJUČCI

Iz analize intervjua i upitnika može se zaključiti da predstavnici/ce pravosuđa smatraju da:

- ⇒ novinari/ke u svojim uracima pravosudne pojmove uglavnom koriste pogrešno
- ⇒ novinari/ke uglavnom ne razumiju pravosudne termine
- ⇒ novinari/ke uglavnom nisu dovoljno educirani
- ⇒ da novinarima/kama treba više vremena za rad i edukaciju
- ⇒ da im trebaju redovni konsultativno-informativni sastanci sa zaposlenim u pravosuđu
- ⇒ da pravosuđe mora biti otvorenije i jasnije prema medijima
- ⇒ da je novinarima/kama potrebna edukacija, te da im, u tom smislu, ovaj leksikon može poslužiti kao edukacijsko sredstvo.

1.2. Upitnici za novinare/ke / medije

Upitnik za novinare/ke / medije je sadržavao sedam pitanja, uz dodatak za komentare ili dopunu. Učešće u popunjavanju upitnika uzelo je 55 osoba (novinara/ki iz printanih i elektronskih medija u BiH, te freelancera). Njihovi komentari uglavnom ukazuju na postojanje problema razumijevanja pravosudnih pojmova, pa čak i u slučajevima kada i sami godinama prate ove teme i poznaju mnoge pravosudne pojmove.

RIJEČNIK MEDIJSKIH I PRAVOSUDNIH POJMOVA UPTNIK

1. Ime: ALMIK Prezime: MEMIĆ Zanimanje: KOMPANIJA: PRAVOSUĐE

2. Koliko i kako često rad pravosudnih institucija u BiH:
a) Svakodnevno
b) Povremeno
c) Nikada

3. Da li razumijete riječi i pojmove koje koriste djelatnici pravosudnih institucija (u informacijama za javnost, intervjuima, reportazima...)
a) Da
b) Ne
c) Ponekad ne razumijem

4. Da li novinari u svojim uracima pravosudne pojmove koriste pogrešno?
a) Da
b) Ne
c) Povremeno

5. Da li se nekada, kao profesionalac, koristite pogrešno riječi sa imena medijskih osoba u komentare ili dopunu?
a) Da
b) Ne
c) Ponekad

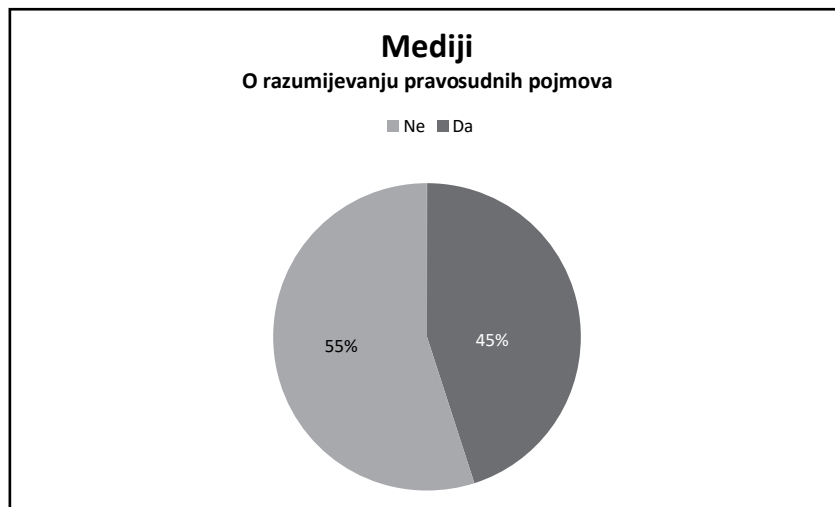
6. Oznacite i objasnite riječi ili pojmove koje su vam kao novinari nerazumljive:
- Oznacite
- Objasnite
- Pod istom oznakom
- Potrebna objašnjenja
- Potrebna presuda
- Pravosudno osuđen

7. Na koji način smatrate najbolje razumijevanje između pravosudne i novinarske struke?
KODU IMA VARNOSTI U OBA STRANA
U OBTUŽENIČKOJ KLUPI
DODATAK: UKOLIKO NISTE IMALI DOVOLJNO PROSTORA ZA ODGOVOR NA NEKA OD NAVEDENIH PITANJA:

POTPIS: MEMIĆ
Datum: 16.V. 2017

Sl. 2. Upitnik / Mediji - primjer popunjenog upitnika

Na pitanje da li su im jasni pravosudni pojmovi koje upotrebljavaju djelatnici/ce u medijima i pravosudnim institucijama gotovo 55% ispitanika/ca je kazalo da ih ne razumije. Oni koji su odgovorili pozitivno, odnosno da razumiju pravosudne pojmove, na svoj pozitivan odgovor dodavali su i komentare da je to zbog toga što godinama rade na ovim temama, a neki imaju i pravne savjetnike u svojoj organizaciji... U svakom slučaju, većina njih ističe i svoje zapažanje da se u mnogim medijima pojmovi koriste pogrešno, nekada i namjerno te da, samim tim, ni javnost ne može biti jasno i tačno informisana.

Shema 2: Da li su novinarima/kama jasni pravosudni pojmovi

Zanimljivo je da jedan broj ispitanika/ca kaže da koriste pravosudne enciklopedije i internet kako bi razjasnili nepoznate pravosudne pojmove. Tako je jedan od ispitanika kazao da je sve manje pravosudnih izraza koje ne razumije, ali da je, ukoliko se pojave, prinuđen upotrijebiti rječnik manje poznatih izraza i pojmova ili pravnu enciklopediju, da je to proces koji traje i iziskuje mnogo vremena.

Ima i onih koji su izvukli pogrešne zaključke zbog pogrešne upotrebe nekog pravosudnog pojma u medijima:

„Hajde razlučite ko je u nizu Čović - Ivanić - Šarović - Bičakčić (...) kriminalac, a ko nije. Svi su bili u sudnicama, svi su imali prvostepene presude, svi su danas slobodni i ugledni političari, biznismeni. Mrzi me listati da bih pronašao precizne pojmove koji su korišteni u vrijeme njihovog hapšenja, ali koliko me sjećanje služi, svi su bili 'krivi' i prije nego što su osumnjičeni, a priče koje su to pratile prosječnom potrošaču medija nametale su zaključak da ih treba razapeti.“ (Ovo je jedan od komentara novinara.)

I sami novinari/ke priznaju da ne razumiju neke pojmove i procedure pravosuđa.

Primjer 1: „U slučaju Kemala Čauševića, kada je potpisan sporazum o saradnji sa Tužilaštvom BiH. On je trebao svjedočiti

protiv određenih funkcionera, no sporazum nije imao smisla jer istraga protiv navedenih nije pokrenuta?“

Primjer 2: „Strukturirani dijalog“; svi pričaju o tome, a niko nije jasno i precizno pojasnio šta to zapravo znači.

Primjer 3 (govori o primjerima upotrebe administrativnog jezika u institucijama): „Mislim da je potpuno neadekvatno izvještavanje javnosti da su se u Banjoj Luci 'dogodila dva remećenja javnog reda i mira', da je 'prednji dio motornog putničkog vozila ostvario kontakt sa prednjim desnim dijelom teretnog motornog vozila' i da je mnogo jednostavnije i tačnije reći da su se u Banjoj Luci prošle noći u kafani potukla dvojica mladića, a da je na drugom kraju grada grupa navijača polomila klupe u parku, odnosno da su se na magistrali sudarili golf i kamion...“

Primjer 4: „Jedna TV-kuća ocijenila je da je otvorena istraga protiv tužiteljice Kajmaković, a istraga nije otvorena već su pokrenute predistražene radnje“

Navedeno je i da ima slučajeva da glasnogovornici/ce pravosudnih institucija pogrešno koriste izraze poput: „Opojna droga“; „Nemam komentara“.

„Praćenje medijskih sadržaja o pojedinim suđenjima i aktivnostima u pravosuđu pokazuje da novinari, a vjerovato ni urednici (jer je u konačnom proizvodu izostala urednička intervencija) ne razumiju razliku između pojmova osumnjičen - optužen - osuđen, pritvor - zatvor, predistražne - istražne radnje, a to je posebno očigledno bilo u praćenju aktivnosti oko hapšenja generalnog sekretara SDA Amira Zukića i istraga vezanih za ljude oko njega. Uočeno je da se ove greške ponavljaju i kod kolega u javnom RTV-sistemu za emitovanje, kao i na portalima. Uočeno je da novinari rijetko koriste termin 'predistražne radnje' nego ih svode na istragu...“ / komentar učesnika ankete/.

Istovremeno, novinari/ke smatraju da su neki od njihovih kolega nedovoljno obrazovani i educirani, ali i da su neki od pravosudnih termina „preteški“ i nejasni za konzumente medija, da ih treba pojednostaviti ili „omekšati“.

Zaposleni u medijima smatraju da zaposleni u pravosuđu ne razumiju svoju javnu odgovornost, da nisu spremni da objasne šta i na čemu rade, kako donose odluke, te da bi sa novinarima trebali da rade sudije i tužioc koji mogu dati više informacija nego glasnogovornici.

ZAKLJUČCI

Iz analize ovih intervju a i upitnika može se zaključiti da predstavnici/ce medija smatraju da:

- ⇒ novinari/ke u svojim uracima pravosudne pojmove često koriste pogrešno
- ⇒ novinari često ne razumiju pravosudne termine koje upotrebljavaju djelatnici pravosuđa
- ⇒ da predstavnici/ce pravosudnih institucija često u svojim javnim istupima koriste izraze koji „običnog čovjeka“ zbunjuju
- ⇒ da novinarima/kama, u slučaju da ne razumiju neki pravosudni pojam, treba više vremena za rad kako bi došli do objašnjenja nepoznatih pojmova
- ⇒ da pravosuđe mora biti otvorenije i jasnije prema medijima
- ⇒ da bi sa novinarima/kama trebali da rade sudije/teljice i tužioc i/teljice koji mogu dati više informacija nego glasnogovornici/ce
- ⇒ da je novinarima/kama potrebna edukacija, te da im, u tom smislu, ovaj leksikon može poslužiti kao edukacijsko sredstvo
- ⇒ da bi leksikon omogućio da novinari/novinarke brže i lakše dođu do tumačenja nepoznatih pojmova, čime bi se i sam rad na datoj temi olakšao i ubrzao.

2. Fokus grupe

Navedeni zaključci poslužili su kao baza za daljni rad, odnosno pripremu za organiziranje fokus grupa. Organizirali smo ukupno tri fokus grupe: pravosuđe, mediji, javnost.

Teme diskusija fokus grupa:

1. Osnovni pojmovi pravosuđa i njihovo nerazumijevanje (za fokus grupu javnost je ova tačka glasila: Šta zbunjuje javnost kada su u pitanju informacije u medijima o temama iz pravosuđa)
2. Najčešće greške u praksi

3. Kako promijeniti evidentno loše stanje u praksi
4. Utvrđivanje smjernica za izradu leksikona.

Cilj ovih diskusija bio je da se zajednički utvrde smjernice za izradu leksikona medijskih i pravosudnih pojmova kao edukativnog priručnika u kojem bi se korisnicima ponudilo sve ono što je potrebno da se izbjegn u greške u medijskim sadržajima na temu pravosuđa, ali i greške od strane pravosudnih institucija kada je u pitanju razumijevanje novinarskih formi.

Fokus grupe sačinjavalo je i u njima učestvovalo ukupno 33 učesnika/nice, od čega 12 u grupi medija (novinari/ke, urednici/ce, glavni/e i odgovorni/e urednici/ce, predstavnici/ce Vijeća za štampu BiH; 10 učesnika/ca u grupi pravosuđa, od čega četiri tužitelja/ce, pet advokata/tica, te jedna predstavnica iz Ministarstva pravde BiH i 11 u fokus grupi javnost; među njima je bilo arhitekata, poduzetnika, osoba s invaliditetom, pravnik a iz konsultantske kuće koja se bavi procjenama kompanija, komercijalista (trgovački putnik) iz jedne bh. izdavačke kuće, ugostitelja, štamparskih radnika, profesora i sportista (olimpijskih pobjednika), studenata/ca.

Moramo napomenuti da su veliko interesovanje pokazali još mnogi pripadnici naših ciljnih skupina, ali se zbog prethodno prihvaćenih obaveza ili održavanja ročišta nisu mogli odazvati našem pozivu.

ZAKLJUČCI

S obzirom da su zaključci bili skoro pa jedinstveni, svrstavamo ih u sljedeće:

- ⇒ Da je leksikon značajan i potreban kao alat za razumijevanje pojmova i pravilno i potpuno izvještavanje javnosti (sve fokus grupe)
- ⇒ Da će leksikon kao edukacijski alat unaprijediti međusobno razumijevanje pravosudne i novinarske struke (sve fokus grupe)
- ⇒ Da leksikon jednostavnijim riječima objašnjava pravne termine. Javnosti je jako važno da to bude što razumljivije za novinare/ke, jer će samim tim biti razumljivo i za javnost (grupa javnost)
- ⇒ Da će se, kada leksikon budu imali pripadnici/ce ciljne grupe, lako utvrditi da je neki novinar/ka zloupotrijebio/la svoj položaj, da je tendenciozno pomiješao/la / pogriješio/la termine te

Prema teoretičarima medija, teorija novinarstva obuhvata i teoriju novinarskih žanrova (fr. *genre* - rod, vrsta) kao naučnopraktičnu disciplinu koja proučava oblike novinarskog izražavanja i načine njihovog grupisanja u žanrove. Iako u svijetu nema precizne i opšteprihvaćene tipologije novinarskih žanrova, iz savremene prakse i teorije uočavaju se sljedeći žanrovi (vrste, rodovi): informativni ili faktografski (vijest, intervju i izvještaj), interpretativni (vijest 5x+2, prošireni izvještaj, komentar, kolumna, bilješka, osvrt, crtica, hronika), analitički ili istraživački (reportaža, kolumna, feljton, intervju, članak, umjetnička kritika, uvodnik, komentar i bilješka), publicistički / beletristički (priča, esej, kolumna, satira, koserija, sarkazam, burleska, aforizam, feljton, umjetnička kritika), ilustrativni (fotografija, strip, crtež, karikatura, mapa, tabela, grafikon, infografika) i nenovinarski (reklame, oglasi, obavještenja, horoskopi, enigmatika).

Na nerazumijevanje novinarskih žanrova od strane pravosudnih djelatnika/ca ukazano je na fokus grupi za medije, te je kao jedan od primjera navedeno iskustvo redakcije magazina Start BiH, koju je tužila osoba koju je spomenula intervjuirana osoba u intervju koji je magazin Start objavio u jednom od svojih brojeva. Urednik ovog magazina je od strane sudije, između ostalog, bio upitan zašto nije kontaktirao i drugu stranu? Da bi bilo jasnije zašto smo ovo naveli kao primjer nerazumijevanja žanrova i medijskih pojmova, podsjetit ćemo da intervju kao novinarska vrsta, prema definiciji, predstavlja razgovor sa nekom osobom, tj. to je novinarska vrsta u kojoj se sadržaj izražava u obliku novinarskih pitanja i odgovora isključivo sagovornika/ce. Start je izgubio parnicu.

Jedan od zaključaka fokus grupe mediji bio je i ukazivanje na značaj člana 8. Zakona o zaštiti od klevete, pa ga i izdvajamo:

Član 8.

Oštećeni je dužan da preduzme sve potrebne mjere da ublaži štetu uzrokovanu izražavanjem nečeg neistinitog, a naročito da štetniku podnese zahtjev za ispravku tog izražavanja.

Pogrešna primjena Zakona o zaštiti od klevete već godinama stvara direktan pritisak na novinare i medije i ugrožava pravo na slobodu izražavanja, upozorenje je koje već dugi niz godina stiže iz različitih udruženja novinara i samih novinara/ki. Ističe se kako se mediji u BiH susreću sa velikim brojem tužbi po raznim osnovama, a da se pritom ne poštuje **medijacijski proces** prije podnošenja tužbe, kako je to propisano Zakonom o zaštiti od klevete,

član 8 – obaveza ublažavanja štete, a u čemu je nezaobilazna uloga Vijeća za štampu i online medije u BiH.

„Građani nam se stalno javljaju i probleme sa medijima rješavaju medijacijom, međutim političari i drugi moćnici namjerno preskaču medijaciju i tuže medije kako bi izvršili pritisak na medije, a pravosuđe im dopušta kršenje člana 8. Zakona o zaštiti od klevete“, kažu u Vijeću za štampu u BiH. Prema istraživanju Udruženja Bh. novinari, samo na sarajevskim sudovima od 2005. do 2012. registrirano je oko 700 tužbi za klevetu, a u cijeloj BiH oko 1.000.

„Sudovi se ne bave utemeljenošću takvih tužbi. Zakon se pretvorio u svoju suprotnost. Kroz ovakvu primjenu zakona krše se elementarna novinarska prava na kritiku političara, korištenje neimenovanog izvora, otkrivanje privatnosti kada je u pitanju javni interes...“, kazala je Borka Rudić, generalna tajnica udruženja Bh. novinari.

Također, na fokus grupi za medije, ali i dugi niz godina prije, ističe se i da naknade za „duševne boli“ predstavljaju ozbiljan finansijski pritisak na medije, da je neophodno proširiti listu sudskih vještaka koji procjenjuju stepen nanesene „duševne boli“, budući da se tom pitanju prilazi jednostrano i da se napokon definiše značenje „duševna bol“.

U prilog navedenom, novinarka Suzana Mijatović istakla je primjer nezavisne informativne revije „Slobodna Bosna“ (ugasila se u decembru 2015. godine) kao medija koji je u jednom trenutku imao 50 tužbi za klevetu, te da se presude donose „u korist političara i moćnika“.

„Morali smo da isplatimo odštetu za klevetu zbog intervjuja u kojem sagovornik kritikuje bivšeg ombudsmena Vitomira Popovića. On je odustao od tužbe protiv te osobe, ali ne i od Slobodne Bosne. Sud u Banjoj Luci je presudio u njegovu korist. Ovakvim presudama želi se uvesti cenzura i za sagovornike u intervjuima.“ Iste probleme istakla je Vildana Selimbegović, urednica „Oslobođenja“, novine koja u trenutku održavanja fokus grupe ima 100 tužbi za klevetu.

U nastavku slijedi pojašnjenje novinarskih žanrova, odnosno novinarskih vrsta i oblika.

ANKETA

Anketa je mehanički zbir izjava ili kratkih intervju sa slučajnim, najčešće anonimnim učesnicima koji odgovaraju na isto pitanje. Izjava se obično bilježi na nekom javnom mjestu (ulica, stadion, pijaca). Anketa bi trebala da posluži kao „glas javnog mnjenja“, mada je to u suštini montirani „glas naroda“. To znači da, pri montiranju bilo koje ankete, urednik ili urednica (ili novinar ili novinarka) donosi odluku o tome koje će odgovore na pitanje u anketi objaviti. O tome direktno ovisi kakva je poruka koju će javnost primiti. Kod razumijevanja ankete, publika uvijek treba imati na umu da su odgovori u anketi nečiji odabir pojedinačnih odgovora i one se ne trebaju tumačiti kao sveobuhvatan i konačan odgovor na dato pitanje.

BILJEŠKA

Bilješka je literalizovani oblik i podvrsta osvrt. Bilješka je informacija o nekoj novosti, vrsta kraćeg napisa kojim se prikazuju neki rezultati naučnog istraživanja ili neka novost iz svijeta nauke ili književnosti. Novinar može za-bilježiti bilo koji zanimljiv, neobičan ili poučan detalj na koji je naišao, a da pritom ne ulazi dublje u problematiku.

CRTICA / DRUŠTVENA HRONIKA

Društvena hronika je prije svega kratka, autorska forma, gotovo isključivo namijenjena novinama. Ona objašnjava, tumači i daje ocjenu. Izbor teme je najvažniji. Društvena hronika često obrađuje „sitnice koje život znače“. Osjetljivost novinara na svakodnevicu, nezakonitosti koje pogađaju običnog čovjeka, nedaće ljudi tu oko nas sa kojima oni ne mogu da se izbore jer nemaju društvenu moć, „kvalifikacija“ je za pisanje društvene hronike. Društvena hronika treba da navede javnost da suosjeća sa „glavnim akterima“ i mobiliše na akciju. Novinari koji se odluče da određenu pojavu obrade u formi društvene hronike moraju imati sklonost ka literarnom izrazu. Mnogi od njih su sabrali ove tekstove i objavili ih u formi knjige. Smatraju je i jednom od varijanti komentara, a da se od ovog žanra razlikuje po tome što obrađuje i /ili iznosi na površinu neku društvenu pojavu.

ČLANCI

Članak spada u red komentara i kritika jer i on objašnjava, ali na području nauke i tehnologije. Članak mora imati dobru strukturalnu naučnu aparaturu i argumentaciju, dokazivati ili pobijati - mora sadržavati podatke, smjernice i argumente koji trebaju biti tako posloženi da potvrđuju ili pobijaju tezu koja se u njemu obrađuje. Vrlo je poučan, posebno kad je riječ o novim izumima, lijevovima, patentima.

ESEJ

Esej je žanr koji dijeli i spaja novinarstvo sa književnošću i naukom. To je kraća prozna vrsta u kojoj se obrađuje različita tematika iz života ili iz nauke na način da uključuje razmišljanje i zaključivanje, a ima i doživljaj umjetničkog oblikovanja. Ovdje do izražaja dolazi lični stav autora, njegov izbor problema o kojem piše i njegov način izlaganja i zaključivanja, te sklonost prema misaonoj razradi problematike.

FELJTON

Feljton ima velike sličnosti sa esejom, pripada publicističkoj vrsti. On je tipično impresionistički oblik izražavanja, pa je lagan, zanimljiv, zabavan i pun efekata. Uvijek mora imati svoju poentu ili neki drugi završetak u kojem se nalazi temeljna poruka. Razvijao se u dva smjera, jedan je prostorni - oznaka stalne rubrike, drugi je poseban rod novinarskog izražavanja. Za razliku od ostalih žanrova, feljton je najčešće u nastavcima.

IZVJEŠTAJ

Osnova izvještaja je događaj o čijem toku se informiše - kazuje kako i zašto se nešto dogodilo. Zависи od značaja i dinamičnosti događaja. To je, uz vijest, najčešći novinarski žanr u dnevnom novinarstvu. Postoje razne definicije izvještaja, a veoma često izvještaj se i ne tretira kao poseban žanr, već kao proširena vijest. Kako god, istaknut ćemo da je kod izvještaja važno da svako iz izvještaja treba da shvati šta se desilo, šta je odlučeno, kako je cijeli događaj protekao, odnosno koja je njegova osnovna poruka. Izvještaj iscrpnije kazuje kako i zašto se što dogodilo, pripovijeda tok nekog događaja i u njemu je uvijek riječ o zbivanju među ljudima ističući o čemu su ljudi govorili i što su

zaključili. Za razliku od vijesti, izvještaj donosi i malo subjektivnosti, a tu do izražaja dolazi autorova vještina i dinamika pripovijedanja i opisivanja, ali i izbor činjenica koje će navesti. Izvještaj može biti napisan kao hronološki tok zbivanja, a može i istaknuti jednu ili više činjenica te ih detaljnije objasniti. Novinar/ka to može činiti reporterski (opisujući pritom i ambijent i atmosferu događanja) ili komentatorski (tumačeći i analizirajući). Preporučljivo je da rečenice u izvještaju budu kraće (najviše do 30 riječi). Razlike između vijesti i izvještaja su sljedeće: Dobar izvještaj u sebi sadrži i dvije, tri pa i više posebnih vijesti; vijest javlja, a izvještaj informiše; vijest iznosi činjenice, a izvještaj činjenice uklapa u šire cjeline; vijest je cjelina, a izvještaj je heterogena struktura koja teži harmoniji; vijest javlja samo rezultate, a izvještaj opisuje i tok, put do rezultata, ponekad i najvažnije što je prethodilo rezultatu (rasprava, dileme, alternative). S obzirom na vrijeme izvještavanja, razlikujemo izvještaj uoči, tokom i nakon događanja. Izvještavanje može biti individualno, ali i ekipno.

I

IZJAVA

Izjava je poseban podoblik / podvrsta izvještaja, to je intervju bez pitanja koji daju najčešće samo javne ličnosti koje su se našle u nekim izuzetnim situacijama i povodom značajnih događaja kada bi trebalo brzo i efikasno medijski djelovati. Označen je kao najkraći dijaloški medijski žanr. Može se reći da je to zapravo izvještaj koji ne daje novinar, nego druga osoba koja može pričati o toj temi. Ako ta osoba pobija neki objavljeni izvještaj radi se o demantiju. Ako se od više izvora traži izjava o istoj temi onda se radi o anketi.

INTERVJU

Intervju (engl. *interview* - međupogled) je razgovor sa nekom osobom. Kao novinarska vrsta sastoji se od kraćeg uvoda te novinarskih pitanja i sagovornikovih odgovora. Pisan je kao upravni govor, bez komentara i prepričavanja. U uvodu se u nekoliko rečenica objasni povod, predstave osnovni podaci i kraća zapažanja o sagovorniku. Svaki razgovor bi trebao imati povod - aktualni događaj ili popularnost intervjuisane osobe. Intervjuisati se može svako ko se bavi nečim važnim, zanimljivim, neobičnim. Sagovornik mora biti neka zanimljiva osoba, ali ne nužno i poznat javnosti. Intervju je temeljni novinarski žanr kojim su se komunikolozi, lingvisti, sociolozi komuniciranja pa i psiholozi najviše bavili zbog kompleksnosti odnosa (interakcije)

učesnika u intervjuu, prije svega intervjuera (IR) i intervjuisane osobe (IE). Intervju je u osnovi svih novinarskih žanrova bili oni monološki ili dijaloški. Učesnici u medijskom intervjuu su dobrovoljno pristali. Sva pažnja u intervjuu je usredsređena na direktne učesnike (intervjuera i intervjuisanu osobu, u daljem tekstu IR i IE) i osnovne elemente: pitanja i odgovori. Medijski intervju je forma intervencije ili medijacije u odnosu između osobe koja govori ili eksperta i publike. Sagovornici (IR i IE) su veoma zainteresovani za intervju odnos, ali svaki iz različitih razloga. Nekada je situacija takva da obje strane saraduju i da im odgovara tok intervjuja, ali se dešava da taj odnos krene drugačijim putem i interakcija bude dovedena u pitanje, posebno ukoliko IR ozbiljno poljulja pozitivni imidž IE. Auditorijum na osnovu postavljanja pitanja može da uoči da li se IR uljudno ponaša prema IE. Ova definicija u fokus stavlja učesnike u intervjuu (IR - IE - auditorijum), njihov status, zatim komunikaciju. Izostaje insistiranje na komunikativnim činovima pitanja i odgovora. Klasični medijski intervju ima funkciju „da nešto novo saopšti i da to što saopšti - protumači na način kako to shvata intervjuisana ličnost“. Ono što medijski intervju razlikuje od svih ostalih novinarskih žanrova je njegova prezentativnost. Cilj je da se neke informacije prezentuju auditorijumu na atraktivniji način nego što je to moguće monološkim novinarskim formama. Isticanjem „prezentativnosti“ uvodi se u definisanje intervjuja „auditorijum“ kao jednako značajan učesnik govornog događaja (IR-IE auditorijum) čijem informisanju je intervju i namijenjen.

Klasična metodologija klasifikacije intervjuja svrstava intervjuje u tri velike grupe koje čine klasični intervju (važne ličnosti i pitanja se dostavljaju ranije), kombinovani intervju (intervju - portret, intervju - profil, intervju - reportaža) i improvizovani intervju (bez pripreme, iznenadni razgovor, izvan studija, samo u elektronskim medijima). U ovu podjelu ugrađena su tri kriterijuma, ali ne istovremeno za svaku kategoriju: način pripreme, ličnost koja gradi temu i mjesto intervjuja. Ipak, ova klasifikacija je isuviše generalna i nedostaju joj specifične karakteristike i osobine intevjuja.

KOMENTAR

Komentar je zajedničko ime za niz analitičkih i angažovanih žanrova kojima novinarstvo ostvaruje svoju najvišu izražajnu vrijednost. Osnovni značaj komentara je tumačenje, objašnjavanje onoga što se površinski ne vidi. Za komentar bitna je dobra argumentacija i snažan jezik. Smatra se najsloženijim novinarskim žanrom i uvijek ima, bilo pozitivan bilo

negativan, ubjeđivački predznak. Uobičajeno je da komentar u novinama bude relativno kratak, do 84 reda (napisan na tri stranice A4 formata duplog proreda sa 28 redova na strani), a u elektronskim medijima do dva minuta. U središnjem dijelu komentator stvara zaplet. Reda argumente za i protiv iznesenih teza u uvodu. Navodi podatke, činjenice (mogu biti društveni odnosi, uzrok pojave koji treba pronaći, odgovornost koju treba tačno utvrditi), poredi i objašnjava. Važno je da nema mnogo opštih mjesta i da se sve što je opštevažeće odnosi na nešto ili nekog konkretno. U suprotnom sve je samo prazna priča. U ovom dijelu dolazi do izražaja komentatorovo znanje, opšta kultura i dobra obaviještenost. Ovim dijelom pridobija auditorijum za svoje stavove. Zaključak komentara može imati samo jednu efektanu rečenicu ili cijeli paragraf, ali ne više. Dobro je da je kategoričan, jasan, može biti i aforističan ukoliko autor ima afiniteta prema toj formi izražavanja, ali ne na silu duhovit, jer to ubija svaki komentar. Može da bude mobilizatorski (da se pokrene akcija koja bi doprinijela saniranju stanja) ili da svodi račune nekog stanja; ili da se završi dobro odmjerenim pitanjem. U svakom pogledu ne bi trebalo da bude nametljiv i moralizatorski, a posebno da ne zaključuje mnogo iz ničega. Najgore je kada komentar niti osuđuje, niti pohvaljuje već je nedefinisan u svom stavu. Takođe, za komentar je pogubno trijumfovanje jedne strane nad drugom, prijetnja jednih drugima, podsmijeh jednih nad drugim, nadmenost komentatora u iznošenju argumentacije. Komentar je zajednički imenitelj za podžanrove kao što su uvodnici, osvrti, bilješke, kolumne poznatih novinara, glose, kritike, recenzije umetničkih djela (knjige, predstave, filmovi, izložbe).

Različiti teoretičari navode različite klasifikacije komentara. Najtipičnija je: polemički, analitički, humoristički, tumačeći, kritički, sintetički ili istraživački komentar. Polemički komentar nakon iznošenja uvoda zauzima suprotan stav i brani ga argumentacijom do kraja; a u zaključku potpuno osporava tezu iz uvoda. Analitički – komentator razlaže na segmente tezu koja je u uvodu izrečena i navodi argumente za i protiv, osvjetljava problem sa nekoliko strana, traži uzroke, navodi posljedice. Humoristički – nakon potpuno ozbiljno postavljenog „uvoda“ ironično i humorno se opovrgava teza, dokazuje se sve suprotno do apsurdna. U ovom tipu komentara najbitnije je odrediti granicu dobrog ukusa. Tumačeći komentar je zapravo prošireniji oblik prikaza. Novinar koristi postojeće dokumente (zakone, knjige, odluke, itd.) koje treba široj javnosti na popularan način objasniti. Teži oblik komentara je kritički, sintetički ili istraživački komentar za koji novinar mora pronaći nove činjenice.

KRITIKA

Kritika (grč. *kritein* - suditi, prosuđivati) je žanr gotovo identičan komentaru, ali se uglavnom u praksi kritikom nazivaju komentari iz područja umjetnosti i kulture u užem smislu, pa se danas pišu pozorišne kritike, literarne kritike, muzičke kritike, itd. Kritika je stručna djelatnost, pa je zato potrebno da novinar bude veoma obrazovan u području one umjetnosti o kojoj piše kritike.

OSVRT

To je vrsta teksta u kojem se opisuje i predstavlja neko djelo. To je kraći oblik subjektivnog gledišta osobe koja osvrt piše te se izriče kao vlastita ocjena djela, odnosno subjektivni stav novinara/ke baziran na iznesenim argumentima. Ako se piše osvrt na neko umjetničko djelo (npr. na pozorišnu predstavu), pisat će se o sadržaju, glumcima, režiji..., ali se pri tome mora izdvojiti neki detalj (npr. scenografija u predstavi) na koji će se novinar/ka posebno osvrnuti, o kojem će iznijeti više detalja. Može se osvrnuti i na riječi nekoga govornika/ce ili neki neočekivani događaj te dijelom i komentarisati ono što se dogodilo. Zato neki autori osvrt nazivaju i komentarom. Njegova osnovna karakteristika je da on stoji kao prelazni žanr između tzv. deskriptivnog i analitičkog novinarstva.

PRIKAZ

Prikaz je informativna novinarska vrsta koja objektivno opisuje mrtve stvari (izumi, naprave, knjige i sl.) bez ličnog stava novinara. Piše li se prikaz knjige, onda se navodi ono što knjiga sadrži, o čemu piše, ponešto o autoru, njegovu današnjem radu. Međutim, pritom se neće ocjenjivati kvalitet knjige, niti dati lični komentar: je li dobra ili nije, što bi trebalo mijenjati... Ostaje se potpuno objektivan. Prikaz mora biti sadržajan, potpun, iscrpan, tako da čitaoci mogu dobiti približno tačnu sliku o predmetu koji se prikazuje. Ako se prikazuje umjetnička izložba, onda bi njegov krajnji cilj bio da čitalac posjeti izložbu.

RECENZIJA

To je ozbiljni prikaz knjige ili literarnog djela. Dublje se osvjetljavaju temeljne karakteristike knjige te se tako olakšava čitaocu njegov susret s istom. Recenzija zato ima ulogu vodiča čitaocima u svijetu naučne i umjetničke

literature, kako bi se ljudima pomoglo da izbjegavaju šund, kič i manje vrijedna djela, a ona vrijedna i teža da lakše razumiju. Recenzije ne može pisati novinar početnik, jer ona traži veće iskustvo, solidno obrazovanje, poznavanje naučne aparature i argumentacije, te dobar stil.

R REPORTAŽA

Reportaža je najzahtjevniji i najsloženiji novinarski žanr koji kroz kroz priču i doživljaj autora prenosi priču o događaju ili pojavi. U osnovi reportaže leži vijest (*report* - izvještaj). Ono što reportažu čini umjetničkom medijskom formom jeste umjetničko saopštavanje i povezivanje podataka i činjenica. Za razliku od komentara, reportaža ne smije otvoreno da djeluje ubjeđivački, niti je mobilizatorska. Njena funkcija je da izazove emocije aditorijuma prema mnogo različitih subjekata koji obično učestvuju u reportaži. Reportažu najčešće čujemo ili vidimo na radiju ili televiziji bilo kao direktni prenos ili kao pripremljenu, koja se postupno stvara u studiju. U novinama ćemo najčešće naići na putopisnu reportažu. Zahtijeva vrlo temeljite pripreme, budno sudjelovanje u događanju i detaljno zapažanje istih. Pravog reportera odlikuje velika spretnost u umijeću prenošenja događaja ili pojave u obliku dinamične priče. Dobra reportaža bi trebala da sadrži kompozicione elemente dramske radnje: uvod, zaplet, uspon, kulminaciju, pad, rasplet i, na kraju, poruku / pouku, ali ne moralizaciju ili naravoučenije. U uvodu se najavljuje i određuje tema o kojoj se piše, u zapletu se ulazi u problem priče, u kulminaciji se stvara napetost u iščekivanju najbitnijeg u događaju, u raspletu ili obrtu se razrješava zaplet, a u poruci se završava priča. Tematski, reportaža može biti iz najrazličitijih područja života (ratna, socijalna, iz đačkog i studentskog života...) i u povodu najrazličitijih događanja (neke nesreće, sportskog događaja, obilježavanja godišnjice). Opasnost kod reportaže je da se ne ode u patetiku ili melodramu. Novinska reportaža može biti kombinovana fotografijama. Ukoliko dominiraju uspješno snimljene „life“ fotografije sa nekog događaja, a tek ispod njih je prije komentar onog što je fotografija u trenutku zabilježila nego novinarski tekst, riječ je o fotoreportaži. Reportaža je jedini novinarski žanr koji ne nastaje u „stisci sa vremenom“. Ona se radi dugo i studiozno, istraživački.

S SAOPŠTENJA

Posebnu vrstu izvještaja čine saopštenja. Saopštenje „izdaju“ zvanične institucije, što znači da se saopštenja ne proizvode u redakcijama nego ih redakcije dobijaju uz zahtjev da se objave tako kako su napisani, čega se redakcije

strogo ne pridržavaju. Saopštenja izdaju razne institucije, organizacije, poslovni subjekti... kada žele da saopšte javnosti svoj stav, mišljenje, da odbace nečije tvrdnje ili se ograde od trenutno važeće programske ili političke linije, da izvijeste o zaključcima zatvorenih sastanaka za javnost. Saopštenja predstavljaju „zajednički“ stav koji daje „kolektiv“, a izjavu za javnost daje individua u ime „kolektiva“. Saopštenja su obično posebno markirana u okviru medijskih sadržaja, kako bi se označilo da je riječ o nenovinarskom tekstu. Prema većini autora, saopštenja se pišu, posebno ona koja govore o međudržavnim odnosima, veoma biranim, protokolarnim jezikom. Takva saopštenja bez konsultacija sa spoljnopolitičkim komentatorima u redakciji ne bi trebalo skraćivati.

SKICA (kratka istinita priča)

Smatra se kao kratka reportaža. U skici se tretira jedna epizoda, jedan događaj preko beletrističkih sredstava izražavanja, drukčije od reportaže koja može imati nekoliko epizoda ili događaja. U kompozicionom smislu, isto je što i reportaža, ali su ovdje svi elementi maksimalno zgusnuti. Uvod je sa malo riječi, onda se daje događaj, iz kojeg proizlazi zaključak - poenta. Upravo stoga što treba da se sa malo riječi kaže puno, skica zahtijeva ne samo sposobnosti opisivanja, nego i visoku profesionalnost, ali i sluh za velike teme koje se pišu sažeto. U tematskom smislu, može biti raznovrsna. U novinama može se čuti i koncept *feature*, što je engleska riječ za kratke tekstove, gdje se ne daju samo činjenice nego i atmosfera, zanimljivi detalji, kratki opisi, sa književnim sredstvima. Novinari je kultivisu raznim imenima.

VIJEST

Vijest je temeljna novinarska vrsta. Osnovni oblik novinarskog izražavanja definiran je formulom 5 W (Who, What, Why, Where, When). Kasnije je u pravilo ubačeno i šesto pitanje How - Kako. To je najkraći novinarski oblik i sadrži istinite, kratke, jasne i pravodobne podatke o nekom događaju.

Bitni elementi koje mora zadovoljiti svaka vijest jesu:

1. istinitost
2. novost
3. aktualnost (to znači objaviti vijest što brže nakon događaja)
4. zanimljivost

5. važnost
6. kratkoća
7. jasnoća
8. preciznost

Stoga vijest mora odgovoriti na šest pitanja:

1. KO?
2. ŠTO?
3. KADA?
4. GDJE?
5. ZAŠTO?
6. KAKO?

Uz spomenutih šest pitanja bilo bi dobro napomenuti i izvor iz kojeg potiče vijest. Od novinara se traži sažeto izražavanje, jer novinarstvo nije roman, a svaka informacija nije vijest, dok kao dio faktografskog oblika novinarskog izražavanja vijest podrazumijeva da su činjenice svete, a komentari slobodni. Zbog toga tekst koji prelazi 16, odnosno 17 redova nije vijest.

U teoriji novinarstva do danas se razvilo nekoliko podvrsta ovog elementarnog žanra, pa se tako razlikuje: blic ili fleš vijest, standardna vijest i proširena vijest. Blic ili fleš vijest je uvijek eliptična, skraćena, te ne posjeduje sve strukturalne značajke, ali također mora biti svakome prepoznatljiva i razumljiva. Standardna vijest sadrži sva svoja strukturalna obilježja. Proširena vijest je oblik, forma prelaza iz vijesti prema izvještaju i prikazu. Njegova osnovna karakteristika je davanje proširene informacije o jednoj ili dvije strukturalne odlike vijesti.

U nastavku ćemo navesti pojmove koji ne spadaju u forme novinarskog izražavanja, ali je zbog razumijevanja novinarske profesije i same uloge medija vrlo značajno navesti ih i pojasniti njihovo značenje. Pojmovi su poredani po abecednom redu.

DEREGULACIJA

Smanjivanje uticaja države na slobodno poduzetništvo smatra se procesom deregulacije. To se najčešće odnosi na smanjenje broja, obima i područja djelovanja zakona kojima država reguliše gospodarske procese, protok roba, ljudi i usluga, pa tako i na području medija, odnosno medijskoga

poduzetništva. Kad je riječ o televiziji, pojam se najčešće povezuje s ukidanjem monopola javne televizije u Europi te sa pojavom privatnih stanica, što je značilo i popuštanje državne kontrole na području medija. Umjesto izvršne vlasti uvode se nadzorna tijela koja se najčešće označuju kao „nezavisna“.

DRUŠTVENE MREŽE

One predstavljaju jednu od vrsta društvenih medija, vrstu internetskog servisa koji povezuje korisnike, a može se javljati u obliku platforme, prozora ili web-stranice. Prema nekim autorima, one čine jednu mrežnu platformu za povezivanje ljudi širom svijeta, omogućujući im neobavezan prijenos informacija audiovizualnim, zvučnim te tekstualnim putem. Njihovom razvoju najviše je doprinio razvoj tehnologije, a činjenica da su jednostavne za korištenje i potupno besplatne privukla je mnoštvo korisnika.

Danas postoje na stotine ovakvih servisa, a među najpoznatijima su: Facebook i Twitter, ali i Youtube, Skyp, Instagram, LinkedIn, Pintereset, Google +... Na ovim web-stranicama možete kreirati svoj profil, uređivati ga, komunicirati sa vama poznatim i nepoznatim licima, dijeliti sadržaj, te se oglašavati ukoliko imate svoju kompaniju ili marketing agenciju. Sam pojam društvenih mreža je nov, ali se o početku društvenih mreža i spajanju ljudi putem interneta na jedan sasvim nov i moderan način može govoriti i u periodu od prije nastanka Facebooka (2004), ne uzimajući u obzir neke web-stranice koje su imale sličan koncept, ali nisu zaživjele. Prva mreža koju možemo nazvati društvenom web-stranicom nastala je 1997. godine pod nazivom SixDegrees.com. Ideja za stranicu bazirala se na poznatoj teoriji koja tvrdi da je svaki čovjek udaljen od drugoga za par koraka, tj. da je bilo koja dva čovjeka moguće komunikacijski povezati u par koraka ili manje. Godine 2000. stranica je prestala sa radom jer nije bila održiva, a njen tvorac vjeruje da je jednostavno bila ispred svog vremena.

Internet je ranije bio mjesto na kojem su se „družili internet znanci“, a danas se internetom koriste svi, od predškolske djece do penzionera. Društvene mreže danas su postale najposjećenije web-stranice, komunikacijski fenomen koji broji milijarde aktivnih korisnika.

ETIČKI KODEKSI

Javno definišu djelatnost, prava i obaveze novinara i na taj način pružaju novinarima uputstva kako na najbolji način da se bave svojom profesijom. „Etika“ (pojam se izvodi od grč. *ethos* - običaj) dio je filozofije koji pokušava opisati i

objasniti moralne osjećaje te kriterije i mjerila za dobro i pravedno djelovanje. Treba ga razlikovati od pojma „morala“ (izvedeno od lat. mos - običaj, karakter) koji se odnosi na zahtjeve i norme ponašanja sa kojima se pojedinac susreće. Nazivi ovakvih kodeksa mogu da variraju: etički standardi, etička povelja, kodeks ponašanja, kodeks profesije, etički kodeks, itd. Međutim, svi oni imaju sličnu svrhu: da štite autonomiju profesije i služe interesu javnosti. Novinarski kodeks sadrži univerzalna pravila koja se mogu primijeniti u svim dijelovima svijeta, jer novinarstvo kao profesija počiva na univerzalnom dobru, a to je istina. Novinari koji poštuju kodeks ne mogu pogriješiti u svome izvještavanju i oštetiti javnost kojoj se obraćaju. Novinarstvo je visoko etična profesija, a kodeks uspostavlja pravila novinarske etike.

U Bosni i Hercegovini postoji Kodeks časti BH novinara, Kodeks za štampu i online medije, koji je izveden iz postojećih evropskih standarda novinarske prakse. Postoji i Kodeks o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija, kojim se uređuju osnovna načela programskih sadržaja audiovizualnih medijskih usluga i medijskih usluga radija u Bosni i Hercegovini, u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, Zakonom o komunikacijama, Direktivi Europske unije o audiovizualnim medijskim uslugama¹ Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama) i drugim pozitivno-pravnim domaćim i međunarodnim dokumentima.

GRAĐANSKO NOVINARSTVO

Građansko ili, kako se još zove, participativno novinarstvo tip je novinarstva u kome građani igraju aktivnu ulogu u procesu prikupljanja, analiziranja i širenja vijesti i informacija.²

Namjera je građana koji sudjeluju u tom procesu da istraže neki događaj ili pruže informaciju izravno sa mjesta zbivanja. Blogging, vlogging (blogging

1 Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća Evropske Unije od 10. marta 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga

2 Građansko novinarstvo nastaje kada ljudi, ranije nazivani publika, uzimaju u svoje ruke medijske alate kako bi se međusobno obavještavali (informirali), Izvor: MC_ONLINE(<http://www.media.ba/bs/person/igor-brlek>). Uslovi za građansko novinarstvo/Igor Brlek, 14. 12. 2009.

video), skupljanje vijesti, dijeljenje članaka online ili sindiciranje sadržaja samo su neki od oblika novinarstva koje omogućava inovativna tehnologija Web 2.0. Sve se to može smatrati novinarstvom, čak i ako ostaje na nivou jednostavnog promatranja važnog događaja na licu mjesta.³

Međutim, brojne su nedoumice oko toga da li mediji mogu prihvatiti građane novinare; novinari su skeptični - ne može građanin sa makazama i skalpelom biti hirurg?! U svijetu se ova pojava sve više prihvata i sve više medija građane novinare uključuje u proces proizvodnje svojih vijesti. Za BiH se može reći da je razvoj građanskog novinarstva u povoju. Možda je ovdje važno napomenuti da u važećim dokumentima BiH ne postoji definicija novinara ili profesionalnog novinara. U dokumentima Vijeća Evrope, Preporuci R(2000)7 o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacija precizirano je sljedeće: „Izraz ‘novinar’ označava bilo koje fizičko ili pravno lice koje se redovno ili profesionalno bavi prikupljanjem i prenošenjem informacija za javnost putem bilo kojeg sredstva masovne komunikacije.“

GOVOR MRŽNJE

Radikalan oblik neprihvatljivog govora, onaj koji otvoreno poziva na nasilje protiv neke društvene skupine je, u najkraćoj formulaciji, govor mržnje. Postoji više definicija govora mržnje – jedna je od njih ona u dodatku Preporuke Ministarskog odbora Vijeća Evrope R (97) 20: „Govor mržnje podrazumijeva sve oblike izražavanja kojima se šire, raspiruju, potiču ili opravdavaju rasna mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili drugi oblici mržnje temeljeni na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u obliku agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, te diskriminacija i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i osobama imigrantskog porijekla.“

Govor mržnje uređen je, prije svega, međunarodnim pravnim aktima: Povelja Ujedinjenih naroda, usvojena 1945. godine, član 55. stav (c), obavezuje sve članice na „poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve, bez razlikovanja rase, spola, jezika ili vjere“.

Iako ni u Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije BiH niti Ustavu Republike Srpske nema eksplicitne zabrane „govora mržnje“, u njima ipak

3 Građansko novinarstvo nastaje kada ljudi, ranije nazivani publika, uzimaju u svoje ruke medijske alate kako bi se međusobno obavještavali (informirali), Izvor: MC_ONLINE(<http://www.media.ba/bs/person/igor-brlek>). Uslovi za građansko novinarstvo/Igor Brlek, 14.12.2009.

postoji vrlo široka ustavno-pravna osnova da se zaštite ljudska prava i osnovne slobode i od izjava koje se mogu okarakterisati kao govor mržnje. Takva ustavna osnova, koja podrazumijeva i direktnu primjenu međunarodnih standarda ljudskih prava i osnovnih sloboda uključujući i zaštitu od diskriminacije i rasizma, ostavlja dovoljno prostora za daljnje zakonodavno djelovanje u cilju zaštite od „govora mržnje“ koji podstiče, opravdava ili veliča diskriminaciju po bilo kom osnovu.

U Kodeksu o emitovanju radio-televizijskog programa, Vijeće Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) stoji: „Govor mržnje – jezik / govor koji ima namjeru da ponizi, zastraši ili podstakne na nasilje ili predrasude protiv osoba ili grupe na osnovu njihovog spola, rase, dobi, nacionalnosti, seksualnog opredjeljenja, hendikepiranosti, moralnih ili političkih ubjeđenja, socijalno-ekonomskog statusa ili profesije.“

I ZVOR INFORMACIJA

Informacija je svaki materijal kojim se prenose činjenice, mišljenja, podaci ili bilo koji drugi sadržaj, uključujući svaku kopiju ili njen dio, bez obzira na oblik ili karakteristike, kao i na to kada je sačinjena i kako je klasificirana.⁴ Novinari i mediji uživaju pravo na informaciju i ne mogu raditi bez izvora informacija. Čak i ako novinari sami otkriju neke događaje, oni trebaju izvore kako bi potvrdili ili opovrgnuli njihova otkrića. Da bi došao do informacija, novinar će se poslužiti dokumentacijom, opažanjem i razgovorom, pa tako njihovi izvori informacija mogu biti institucije, organizacije, skupine ili pojedinac koji imaju javno ovlaštenje i zakonsku dužnost dati službene podatke o nekom događaju, dokumentacije, arhive, u iznenadnim situacijama (nesreće, demonstracije i sl.) kao izvor informacija mogu poslužiti očevici događaja...

Kada su u pitanju izvori informacija novinari moraju da poštuju profesionalne standarde izvještavanja kao temeljne elemente na kojima se gradi vjerodostojnost informacija, odnosno izvora na koje se novinari oslanjaju i koje citiraju. Osim što treba da odgovore na osnovna pitanja: ko, šta, gdje, kada, kako ili zašto, moraju uključiti drugu stranu, stalno tražiti nove i međusobno nepovezane izvore kako bi prikupili relevantne činjenice, obezbijedili sago-vornike, fotografije, izvještaje odgovarajućih organa i institucija i slično. Kod

4 Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 28/00, 45/06, 102/09, 62/11 i 100/13) - član 3 pod 1 (stupio na snagu 17. novembra 2000. godine).

izvještavanja i komentara kontroverze, novinari će se potruditi da saslušaju i predstave sve strane u sporu. Ukoliko jedna strana odbije da se stavi na raspolaganje novinaru, novinar može navesti ovo odbijanje u svom izvještaju. Poštujući profesionalne standarde, novinari se, kad god je to moguće, trebaju oslanjati na otvorene, identifikovane izvore informacija koji treba da budu pretpostavljeni anonimnim izvorima. Vijest i izvještaj kao najčešći novinarski žanr u dnevnom novinarstvu u potrazi su za najmanje dva međusobno nepovezana izvora. Kroz novinarske forme poput npr. komentara i osvrtu pojedinac iznosi svoj vrijednosni sud za neku pojavu, događaj, osobu za koji je bitna dobra argumentacija. Intervju, izjave i saopštenja su novinarske forma gdje sami učesnici predstavljaju izvore informacija, oni su dobrovoljno pristali da iskažu šta znaju i za šta smatraju da su kompetentni. Smisao saopštenja, izjava i intervju novinar ne smije iskrivljavati, ni izravno, niti izvlačenjem iz konteksta.

Ovdje je važno napomenuti i da novinari imaju obavezu da štite identitet onih koji daju informacije u povjerenju. Pravo novinara da zaštiti svoj povjerljivi izvor informacija važan je aspekt prava na slobodu izražavanja.⁵

Međutim, anonimnost izvora se može garantovati samo u slučaju da izvor ima materijalne dokaze o onome što tvrdi, jer u suprotnom novinar dovodi u pitanje i vlastiti i kredibilitet svoje profesije.

Pravo građana na informaciju jedno je od temeljnih vrijednosti demokratije, isto kao što je i dužnost državnih i svih drugih službi staviti sve bitne informacije (osim onih koje su zakonom zapriječene, kao moguće vojne ili poslovne tajne) na uvid javnosti. Novinari polažu pravo na slobodan pristup svim izvorima informacija, kao i pravo da slobodno istražuju sve događaje koji imaju uticaja na javni život.⁶

JAVNOST I JAVNO MNIJENJE

Od devedesetih godina prošlog vijeka uobičajeno je mišljenje da je učesće javnosti jedan od glavnih komunikacijskih alata važnih i u donošenju

5 Ovo pravo proizlazi iz člana 10. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Preporuka Vijeća Evrope br. R (2000) 7 Komiteta ministara državama članicama o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacija. Ovo pravo definisano je u članu 9. Zakona o zaštiti od klevete Federacije BiH i Brčko Distrikta i članu 10. istovjetnog zakona Republike Srbije.

6 Uređeno je Zakonom o slobodi pristupa informacijama na nivou države BiH, entiteta i Brčko Distrikta

krajnje odluke. Prema još uvijek aktuelnoj definiciji poznatog američkog sociologa Herberta Blumera iz 1947. godine, javnost je skupina ljudi koji su suočeni sa problemom, podijeljeni o rješavanju problema i koji o problemu raspravljaju. Jedan od najpoznatijih teoretičara javnosti, Jürgen Habermas, autor u naučnim krugovima najpoznatije i najčešće citirane studije o javnosti, u svojem djelu *Strukturne promjene javnosti* (1989), javnost je odredio kao područje posredovanja između civilnog društva i države.⁷ Pojmu javnosti, dakle, pripadaju svi građani i udruženja građana koji razmišljaju i razgovaraju o zajednici u kojoj žive te ta razmišljanja formuliraju u kritiku i odbijanje, prijedloge i prihvatanje, koje javno izražavaju i zastupaju, te i na taj način pokušavaju uticati na javno mišljenje. Na taj način oni zapravo i formiraju javno mnijenje. Javno je suprotno od privatnog, to je ono što se odnosi na ljude, što pripada ljudima, odnosi se ili utiče na naciju, državu ili društvo. Dakle, javnost je skupina ljudi koja ima zajednički interes u određenom subjektu.

Pod pojmom javnog mnijenja često se podrazumijeva gomilanje pojedinačnih pogleda o nekoj temi. Kako u pluralističkom društvu uvijek postoje različita mišljenja o istoj stvari, ne možemo govoriti o jednom javnom mnijenju, već o javnim mnijenjima.⁸

Javno mnijenje predstavlja izraz moći, kako političke tako i društvene. Uslov svakog današnjeg modernog demokratskog društva jeste postojanje javnosti i javnog mnijenja jer bez postojanja političke slobode ne može biti ni javnosti. Ono je nastalo zajedno sa slobodom štampe, odnosno publicitetom. Svakako možemo reći da je javnost širi pojam od pojma javnog mnijenja jer se mnijenje formira u središtu javnosti u kojoj se građani slobodno okupljaju i isto tako slobodno iznose svoje mišljenje. Javnost prema tome predstavlja društveni i politički prostor u kome nastaje i djeluje javno mnijenje.

KOMENTARI

Ovdje se prvenstveno misli na komentare kao reakciju publike na objavljene novinarske sadržaje. U ovom slučaju publika daje povratnu informaciju,

7 Oblikovanje mnijenja ili nužnost manipulacije, Ivan Tanta, <https://hrcak.srce.hr/file/65046>

8 Istraživanje javnoga mnijenja započelo je 1930-ih u SAD (G. H. Gallup), najčešće radi utvrđivanja političkih stajališta građana uoči izbora, a danas se njime političke stranke služe i pri definiranju svojih programa. Javno mišljenje ispituje se metodom ankete i uzorka. Izvor: <http://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>

šalje svoje poruke, reakcije. Dok je prije samo 30-ak godina način distribucije vijesti, naprimjer, štampanih medija bio takav da je bilo gotovo nemoguće dobiti povratnu informaciju čitatelja, osim poznatih „reagiranja čitatelja“, razvoj tehnologije nepovratno mijenja i odnos između izdavača, novinara i čitatelja medijskih sadržaja. Internet danas omogućuje povratnu informaciju u realnom vremenu, publika postaje ravnopravan učesnik u javnoj debati, a ne samo pasivan primalac informacija. Korisnički komentari danas su neizostavan dio online medija i omogućuju publici da se iznese mišljenje o sadržaju članaka afirmativno, kritički i na svaki drugi način, pa i žestoko. To često znači i govor mržnje na web-stranicama medija u Bosni i Hercegovini. Profesionalni mediji koji poštuju kodeks danas pokušavaju tome stati na kraj, a u slučajevima kada su uvredljivog, huškačkog ili sadržaja koji poziva na mržnju i nasilje posežu i za ukidanjem komentara na objavljene sadržaje.

KONVERGENCIJA

Najjednostavnija i najrazumljivija definicija ovog izraza je da on predstavlja povezivanje medijske, telekomunikacijske, te računarske i informacijske tehnologije. Konvergencija medija je proces koji se temelji na digitalnoj tehnologiji koji polako, ali sigurno ukida tradicionalne granice između medija. Šta to zapravo znači? U tehničkom smislu, medijski sadržaj koji se nekada plasirao preko različitih platformi: knjiga, novina, časopisa, fotografija, gramofonskih ploča, magnetofonskih vrpca, filma, radija, televizije, videoigara, razvojem digitalne tehnologije sada se može distribuirati istovremeno i to putem jednog uređaja. Takođe, različite tehnološke platforme poput satelita, zemaljskih i kablovskih mreža spajaju se na internet, a istovremeno, nekad različite medijske forme - radio, TV, novine - konvergiraju u multimedijalne sadržaje. Nekada je tehnologija bila komplikovana i skupa, resursi frekvencija ograničeni, prepreke za ulazak u medijski sektor bile vrlo velike; u digitalnom dobu, ne postoji nestašica frekvencija na internetu.

Izravna posljedica svega navedenog bila je popularizacija i širenje interneta kao univerzalne digitalne medijske platforme. Konvergencija medija potakla je stvaranje potpuno novih industrija i usluga, omogućila proizvodnju novih oblika medijskih sadržaja i dovela do preobražaja tradicionalnih medijskih kompanija u multimedijске. Digitalizacija sadržaja potakla je odvajanje sadržaja od klasičnih oblika njegove distribucije. Tako je npr. kompanija Apple poznata po proizvodnji računala i pametnih telefona postala daleko najveći svjetski distributer muzičkih sadržaja, a kompanija Google svojom je

internetskom tražilicom postala ključni faktor u pristupu publike vijestima i TV sadržajima.⁹

Kao posljedica konvergencije medija nastala je još jedna promjena - promjena onih koji produciraju i koji plasiraju sadržaje. Prije nekoliko godina samo su profesionalni novinari bili u mogućnosti objavljivati informacije. Danas svako može kreirati sadržaj i distribuirati ga globalnoj publici, a da pritom skoro da i nema nikakvih troškova.

K KOREGULACIJA

Čini pravnu poveznicu između samoregulacije i nacionalnog regulatora i trebala bi osigurati mogućnost upletanja regulatora u slučaju da ciljevi utvrđeni zakonom nisu ispunjeni. Pri tome istovrijednu ulogu imaju i pojedini privredni subjekti, kao i nacionalno regulatorno tijelo. Koregulacija je instrument koji u praksi pronalazi daleko širu primjenu od samoregulacije s obzirom na to da je u proces kreiranja pravila, ali i nadzor nad njihovom provedbom, izravno uključeno nacionalno regulatorno tijelo. Koregulacija može biti učinkovit alat u ostvarenju ciljeva regulatornog okvira, posebno kada je u pitanju zaštita maloljetnika i oglašavanje u elektronskim medijima.

L LAŽNE VIJESTI (engl. *Fake News*)

Definišu se kao namjerno izmišljene priče plasirane kao da su novinarske, a cilj im je manipulacija čitatelja ili kao lažne, vrlo često senzacionalističke informacije koje se dijele pod krinkom medijskog izvještavanja. Smatraju se oblikom propagande nastale korištenjem dezinformacija i masovne obmane plasiranih u javnost putem novina ili društvenih mreža. Najčešće se objavljuju u svrhu dezinformiranja i zastrašivanja javnosti ili u svrhu parodije, satire ili jednostavnog privlačenja pažnje (senzacionalizma). U posljednjih nekoliko godina, lažne vijesti šire se zabrinjavajućom brzinom i okarakterisane su da ugrožavaju reputaciju medija i napredak demokratije.

Zato je početkom 2018. godine Evropska unija formirala radnu grupu koja treba da doprinese identifikovanju lažnih vesti i koja će predložiti načine za rješavanje tog problema. Na temelju neovisnog izvještaja, koji je u martu 2018. objavila grupa za lažne vijesti i dezinformiranje na internetu, te šireg

⁹ <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/k/konvergencija-medija/>

raspona savjetovanja, Evropska komisija definira dezinformacije kao „provjerljivo lažne ili zavaravajuće informacije koje se stvaraju, iznose i šire radi ekonomske koristi ili namjernog obmanjivanja javnosti te koje mogu proizročiti javnu štetu”.¹⁰ U aprilu 2018. godine je Evropska komisija predložila mjere za borbu protiv dezinformiranja na internetu, uključujući kodeks prakse za borbu protiv dezinformiranja na nivou Evropske unije, pružanje podrške nezavisnoj mreži provjeravatelja činjenica i niz mjera za poticanje kvalitetnog novinarstva i promicanje medijske pismenosti.

Zaključeno je da dezinformiranje nije novo sredstvo političkog utjecaja, ali da nove tehnologije, posebno digitalne, omogućuju njegovo širenje putem interneta na načine koji ugrožavaju evropske vrijednosti i sigurnost. Evropska povjerenica za digitalno gospodarstvo i društvo Mariya Gabriel izjavila je: „Pozivamo sve aktere, posebno platforme i društvene mreže koje nose jasnu odgovornost, da postupaju u skladu s akcijskim planom i zajedničkim europskim pristupom kako bi se građanima pružila učinkovita zaštita i sredstva samozaštite od dezinformiranja. Pomno ćemo pratiti ostvareni napredak i, ako rezultati ne budu zadovoljavajući, do decembra možemo predložiti daljnje mjere.“ Povjerenik za sigurnosnu uniju sir Julian King označio ih je kao ozbiljnu sigurnosnu prijetnju.

M MEDIJSKA PISMENOST

Kako čitati i prihvatati informacije koje se nude, kako ocijeniti koja je stvarna, a koja lažna, da li je plasirana da manipuliše zbog nečijih interesa, koje izvore koristiti, kome vjerovati? Sve su to pitanja koja se nameću čovjeku današnjice. Kako bi odgovorio na ova pitanja, potrebno je da shvati te sadržaje, da ih kritički analizira, da analizira odakle informacija dolazi, čiji su interesi istaknuti i kako pronaći alternativu. Pojam medijske pismenosti definisan je na konferenciji o medijskoj pismenosti 1992. godine,¹¹ kao „sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija“. U fokusu medijske pismenosti jeste ovladavanje znanjima i vještinama koja pomažu da se stalno postavljaju pitanja, prepoznaju pravi odgovori, da se razvija kritički stav prema medijima, sposobnost kritičkog rasuđivanja na osnovi dostupnih informacija, razviju sposobnosti za odabir adekvatnih medija, ali i sposobnost vlastitog izražavanja kroz kreiranje ili produkciju

¹⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3370_en.htm

¹¹ National Leadership Conference on Media Literacy, Maryland: The Aspen Institute.

vlastitih medijskih sadržaja. Zašto je to potrebno? Zbog izloženosti velikom broju medija, posebno internetu i valu nepreglednih i različitih informacija, zbog vala lažnih vijesti, dezinformacija i propagande koji se veoma brzo širi internetom i drugim medijima, zbog društvenih i političkih posljedica koje on nosi i kako bi se spriječili mogući štetni uticaji izloženosti tim informacijama i medijima.

UNESCO je još 1964. godine na međunarodnom nivou pokrenuo pitanje nove pismenosti – pismenosti za život sa medijima. Savremeni pojam pismenosti mora uključiti i znanja o medijima jer su mediji važan faktor socijalizacije, izvor informacija, smisao slobodnog vremena, kreator masovne kulture, izvor zabave, ali i frustracija različite vrste. Tim povodom na međunarodnom simpoziju Odgoja za medije 1982. godine, u Grünvaldu u Njemačkoj, 19 evropskih zemalja prihvatilo je Deklaraciju o medijskom odgoju, koja je definirala pojam i ciljeve medijskog odgoja. U Deklaraciji naglašavaju značenje takvog odgoja koji bi pripremio mlade na odgovorno građanstvo i povećao kritičku svijest medijskih korisnika.¹²

Postoje različite definicije medijske pismenosti.

Prema definiciji Stručne skupine za medijsku pismenost Evropske unije, ona uključuje sve tehničke, kognitivne, društvene, građanske i kreativne sposobnosti koje građanima omogućuju pristup, kritičko razumijevanje medija i interakciju sa njima.

Holandska organizacija *Mediawijzer.net*, dobitnik nagrade za medijsku edukaciju Evens fondacije 2015. godine, naprimjer, medijsku pismenost jasno definiše kao „skup vještina koje su vam potrebne da biste aktivno i razumno učestvovali u medijskom društvu“, a one uključuju vještine razumijevanja, korištenja, komunikacije i strategije.

Međunarodne organizacije i EU naglašavaju važnost medijske pismenosti kroz dokumente kao što su Deklaracija o medijskom odgoju, a kroz Direktive 2007/65/EC te 2010/13/EU obavezuju se države članice EU na izvještavanje o medijskom obrazovanju i medijskoj pismenosti svake tri godine.

Sonia Livingstone, jedna od vodećih stručnjakinja za medijsku pismenost, opisuje to kao nepravocrtan, dinamičan proces učenja, u kojem svaka komponenta podržava ostale: „Učenje kako stvoriti sadržaj pomaže osobi analizirati i sadržaj koji su stvorili drugi; vještine analiziranja i vrednovanja

otvaraju vrata novim načinima korištenja interneta, širem pristupu i tako dalje.“ Renee Hobs i Amy Jensen, također poznate stručnjakinje u području medijske pismenosti, kao važne životne vještine ističu sposobnost analiziranja vijesti i oglasa, propitivanje društvene funkcije muzike, razlikovanje propagande, mišljenja i informacija, propitivanje prikaza roda, rase i klase u zabavnim i informativnim medijima, razumijevanje utjecaja ekonomije i vlasništva na medije, i istraživanje načina kako su nasilje i seksualnost prikazani u medijskim porukama.

Informatizacija i kompjuterizacija samo su dio medijske pismenosti. Uz njih, medijska pismenost¹³ uključuje: učenje o različitim medijima - štampi, radiju i televiziji; historijska, produkcijska i ekonomska načela funkcioniranja; ko posjeduje i kontrolira medije, kakva je koncentracija medijskog vlasništva i njezine posljedice te znanja i vještine kritičke analize koncentracije društvene moći, osiromašenja i komercijalizacije sadržaja.

Medijska pismenost jedan je od temeljnih elemenata građanske pismenosti jer su mediji važan kanal informiranja, komunikacije između građana i tijela javne vlasti, te utiču na formiranje javnog mnijenja i stavova.¹⁴ Zbog svega navedenog, medijska pismenost smatra se jednom od ključnih kompetencija 21. vijeka - prepoznata je važnost razvijanja sposobnosti kod građana ne samo njihovog pristupa medijima već i njihovom razumijevanju. Važnost medijske pismenosti istakao je Everette Dennis opisujući štetnost medijske nepismenosti. Rekao je da je medijska nepismenost za ljudski duh potencijalno štetna i otrovna kao što su zagađena voda i hrana štetni za naše fizičko zdravlje.¹⁵

ODGOVORNOST ZA JAVNO IZGOVORENU RIJEČ

Stav 2. člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji se bavi ograničenjima slobode izražavanja, odnosi se na „dužnosti i odgovornosti“ povezane s ostvarivanjem prava na slobodu izražavanja.

U njemu stoji: „Ostvarivanje ovih sloboda (misli se na slobodu izražavanja), budući da uključuje **obaveze i odgovornosti**, može podlijetati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom

13 Zgrabljid Rotar, N. (2005.): *MEDIJI - Medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji*. (Ur.) Medijska pismenost i civilno društvo, Sarajevo, MediaCentar

14 http://www.gong.hr/media/uploads/med_pismenost_pub.pdf

15 W. James Potter, *Medijska pismenost, Multimedia, Clio*, Beograd, 2008.

12 *Medijska pismenost i civilno društvo*, Nada Zgrabljid Rotar (ur.), MediaCentar, Sarajevo, 2005.

i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.“

Sloboda izražavanja, kao relativno pravo, može se ograničiti samo u određeno iznimnim okolnostima kao što je navedeno u članu 10.2. Postoji dobro ustanovljeni mehanizam kojim se odlučuje može li pravo na slobodu izražavanja (ili bilo kojeg drugog ljudskog prava) biti ograničeno. Evropski sud za ljudska prava koristi trodijelni test kada odlučuje o ograničavanju slobode izražavanja: (1) Bilo koje ograničenje prava mora biti propisano zakonom; (2) Ograničenje mora služiti jednom od propisanih razloga navedenih u dokumentima kojima se štite ljudska prava; (3) Ograničenje mora biti nužno za postizanje propisane svrhe. Dovoljno je da samo jedan dio ne bude ispunjen za ograničenje da ono bude proglašeno kao nezakonito. Isto tako ljudska prava se ne smiju koristiti za kršenje drugih ljudskih prava. Jedan od najznačajnijih elemenata pri ocjenjivanju legitimnosti ograničenja je da li se radi o pitanjima od javnog interesa. Takođe, Evropski sud za ljudska prava je kroz svoje djelovanje donio niz presuda koje predstavljaju osnov načela prema slobodi štampe i njene uloge „psa čuvara“ u demokratskim društvima, kao i kako međunarodni pravni okvir prepoznaje i one oblike izražavanja koji podliježu ograničenjima.

Ograničenja slobodnog govora postoje u slučajevima kao što su kleveta putem pisane ili uvreda putem izgovorene riječi i poticanje na nasilje. Poticanje na nasilje je izričito zabranjeno u većini pravnih sistema i ti sistemi dozvoljavaju odgovarajuće miješanje u govor koji potiče na nasilje. Prema zakonu o zaštiti od klevete na svim nivoim u BiH, izuzeci od odgovornosti su: a) U slučajevima kada se radi o izražavanju mišljenja, ili kada je izražavanje u suštini istinito a netačno samo u nebitnim elementima; b) Ako je osoba koja je navodno prouzrokovala štetu bila po Zakonu obavezna iznositi ili pronositi izražavanje, ili iznositi ili pronositi izražavanje u toku zakonodavnog, sudskog ili upravnog postupka; c) Ako je iznošenje ili pronošenje izražavanja bilo razumno.

Dakle, svaka javno izgovorena riječ za sobom nosi i odgovornost, sloboda izražavanja ne garantira pravo novinara da piše šta hoće, jer njihov posao je „ograničen“ profesionalnim kodeksom, javnim interesom i poštovanjem ostalih ljudskih prava. Nijedno ljudsko pravo ne smije se koristiti za kršenje drugih ljudskih prava. Zato je, uzimajući u obzir uticaje

koje mediji imaju, u novinarskoj struci nužno postojanje etičkoga i moralnoga orijentira u obliku etičkih kodeksa. Najvažnije je da je informacija istinita, da je novinar postupao profesionalno i odgovorno i to je ono na čemu i Evropski sud za ljudska prava temelji svoju praksu. Provjera istina o bilo kojoj temi od javnog interesa je potpuna i apsolutna odgovornost i novinara i medija.

Prema tumačenjima Evropskog suda za ljudska prava, mediji se ne mogu neophodno smatrati odgovornim za izjave drugih osoba, čije širenje oni pomažu. Premda oni mogu snositi određenu odgovornost, naprimjer, ako usvoje ili potvrđuju određene izjave, ipak, općenito govoreći, držati ih odgovornim za izjave drugih nije opravdano. Kažnjavanje novinara za pomoć u širenju izjava drugih lica u intervjuiima ozbiljno bi ugrozilo doprinos koji štampa daje raspravi o pitanjima od javnog interesa i to ne bi trebalo razmatrati, osim u situacijama kada za to postoje izrazito snažni razlozi.

U smislu odgovornosti za javno izgovorenu riječ ovdje ćemo istaći i korisničke komentare online medija koji predstavljaju problem današnjice. Anonimnost koju internet pruža mahom je zloupotrijebljena, jer se bez rizika proizvodi neprihvatljiv sadržaj, obilježen i nedvosmislenim govorom mržnje koji se u roku od nekoliko sekundi može naći na bilo kojoj tački u svijetu, često neograničeno, kršeći na taj način prava ličnosti.¹⁶ U tom smislu, izdavači i vlasnici online medija moraju imati uspostavljene određene mehanizme za filtriranje neprimjerenih sadržaja i govora mržnje, uključujući automatski sistem brisanja komentara koji sadrže ključne riječi i koje sistem uočava i uklanja, jer su i komentari čitatelja dio uredničke odgovornosti.

Poznata je presuda koju je Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava 16. juna 2015. donijelo u slučaju Delfi - jednog od najvećih informativnih portala u Estoniji, da je portal odgovoran za komentare koji se kvalifikuju kao „govor mržnje“ i „očigledno nezakoniti“. Bio je to prvi slučaj Velikog vijeća koji se ticao pitanja odgovornosti za komentare korisnika i iz tog razloga predstavlja važan orijentir - ona uspostavlja standard o pitanju odgovornosti za komentare čitalaca na informativnim portalima. Zbog uvredljivih komentara na tekst objavljen na ovom portalu, Delfi je tužio vlasnik kompanije o čijim aktivnostima se pisalo u tekstu. Delfijeve žalbe su odbijene na svim nižim nivoima, a Veliko vijeće je smatralo da komentari nisu bili samo uvredljivi već i da se njima jasno iznosio govor mržnje i podsticalo na nasilje,

¹⁶ Ova prava zaštićena su članom 8. Evropske konvencije.

te kao takvi, nisu bili zaštićeni pravom na slobodu izražavanja. Veliko vijeće je dalje razmatralo da li se Delfi mogao smatrati odgovornim za to. Vijeće je u tom pogledu utvrdilo četiri ključna aspekta: (1) kontekst komentara; (2) odgovornost stvarnih autora komentara kao alternativa tome da se Delfi smatra odgovornim; (3) korake koje je Delfi preduzeo kako bi spriječio ili uklonio klevetničke komentare; i (4) posljedice postupaka pred domaćim sudovima po Delfi.

Veliko vijeće je utvrdilo da je Delfi imao ekonomski interes u postavljanju komentara: više pregleda i više „klikova“ je značilo više prihoda. Stvarni autori komentara nisu mogli da izmijene ili obrišu svoje komentare nakon postavljanja – jedino je Delfi mogao to da učini; da je Delfi dozvoljavao čitaocima da komentarišu bez registrovanja imena, i bilo je gotovo nemoguće utvrditi identitet autora. Ovo je značilo da je gonjenje autora komentara takođe bilo nemoguće; da su koraci koje je Delfi preduzeo kako bi spriječio ili bez odlaganja uklonio klevetničke komentare nakon njihovog objavljivanja bili nedovoljni; da su posljedice toga što je Delfi smatran odgovornim bile male. Veliko vijeće nije našlo da je pravo Delfija na slobodu izražavanja bilo prekršeno.

PUBLIKA

Publika¹⁷ je manja ili veća grupa ljudi koja prati¹⁸ neku predstavu, emisiju, koncert, umjetničko djelo, takmičenje, neku sportsku utakmicu, novine, magazine, časopise, online medije, itd. U zavisnosti od interesovanja, publika može biti čitalačka, slušalačka, gledateljska, filmska, pozorišna, sportska. Publika je „konzument“ određenog (ili određenih) događaja i mogu da je čine milioni ljudi koji se međusobno ne poznaju. Zato se treba govoriti o publici u množini, jer množina podrazumijeva različite grupe koje su međusobno podijeljene ovisno o prihvatanju različitih medija i žanrova ili u ovisnosti o njihovoj društvenoj i kulturnoj poziciji. Postoji manja ili veća grupa ljudi koji su pristalice neke ideje, nekog sportskog tima, neke političke stranke. To je isto vrsta publike koja se naziva „simpatizeri“, „navijači“, „pristalice“. Postoji i druga vrsta publike, tzv. ciljane publika¹⁹ u marketingu i oglašavanju, što čini specifičnu grupu ljudi unutar *ciljanog tržišta*.

¹⁷ Ital. *pubblico*, engl. *audience*; fr. *public*, njem. *Publikum*

¹⁸ Čitaoci, gledaoci, slušaoci, posjetioci ili učesnici

¹⁹ Engl. *target audience*

Najjednostavnija definicija publike, kada je riječ o masovnim medijima kao što su štampa, film, radio, televizija i danas internet, jeste ona prema kojoj publiku čine primatelji ili čitatelji nekog medijskog sadržaja.

Značajno je istaći da publika sedamdesetih godina 20. vijeka prestaje biti pasivna i postaje aktivna, što predstavlja prekretnicu u razvoju medijske publike. Ovaj koncept ističe kritičnost, prilagodljivost i kreativnost medijske publike. Publike su se premjestile u javnu sferu i postale su aktivne. Danas postoji niz medijskih programa u kojima publike zauzimaju centralnu poziciju i učestvuju, medija koji im omogućavaju da aktivno učestvuju u kreiranju medijskih sadržaja. Savremena istraživanja medijskih publika svjedoče o tretmanu „publike kao mobilnog, interaktivnog i visoko tehnologiziranog medijskog subjekta“. Posljedično, diskurs o „publikama“ slabi i iščezava, a sve se češće govori o korisnicima, sudionicima, potrošačima, igračima, ciljnim metama...

REGULACIJA MEDIJA

Regulaciju medija ne treba miješati sa cenzurom sadržaja, autocenzurom profesionalaca ili drugih participanata u virtualnom svijetu. Regulacijom se ne zagovara delikt mišljenja i stavova, neprikosnovenih u liberalnodemokratskim društvima, nego ima funkciju usmjerenu ka zaštiti ljudi i pojava od raznih vrsta uvreda, linčovanja, inkriminiranja. Danas je regulacije medija predviđena u gotovo svim modernim pravnim sistemima u svijetu. Svaki medijski sistem bilo gdje u svijetu podliježe određenim ograničenjima. Međutim, stepen ograničenja razlikuje slobodne od autoritarnih društava. Dok autoritarna društva koriste regulaciju da bi ograničili sva suprotna mišljenja, slobodna društva koriste istu tu regulaciju da bi zaštitili slobodu govora i raznolikost mišljenja. Da bi se u medijima koristilo pravo na slobodu govora, moraju se postaviti zakonske granice protiv govora koji se smatra huškačkim. Regulativne smjernice u medijskom okruženju naprosto pružaju okvir pravila da bi medijski poslenici i novinari mogli računati na zaštitu svog nehuškačkog, slobodnog govora.

U BiH postoje dva tijela koja se brinu o etičkom dignitetu medija - Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) i Vijeće za štampu i online medije u BiH. Njihovo formiranje i postojanje predstavljalo je ključan korak u zaštiti slobodnog govora i obuzdavanju govora mržnje u Bosni i Hercegovini.

Kako bi se pojačala prevencija, otkrivanje i uklanjanje nezakonitih sadržaja na internetu koji potiču mržnju, nasilje i terorizam, Evropska komisija je

još 2016. godine ušla u pregovore sa Facebookom, Twitterom, YouTubeom i Microsoftom - potpisan je kodeks ponašanja, kojim su se oni obvezali da će se boriti protiv govora mržnje na internetu. Kodeks ponašanja opisuje nelegalni sadržaj kao „svako ponašanje koje javno potiče na nasilje ili mržnju usmjerene na skupine osoba ili pripadnike takvih skupina određenih referencijom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, naslijeđe te nacionalnu ili etničku pripadnost“.

Godine 2017. Evropska komisija je donijela i smjernice i načela za internet-ske platforme kojima želi ohrabriti te kompanije i sve aktere na internetu da ubrzano usvoje djelotvornije alate za borbu protiv ilegalnih sadržaja. Taj se izraz odnosi na više vrsta sadržaja, poput terorističke propagande ili ksenofobnog i rasističkog diskursa koji poziva na mržnju i nasilje. Komisija mjerama predlaže uvođenje kontaktnih tačaka koje omogućuju brzu komunikaciju sa pružateljima internetskih usluga kako bi oni uklonili ilegalne sadržaje te poziva internetske kompanije da ulože sredstva i u automatsko otkrivanje takvih sadržaja. EK će nadalje pratiti kako se one provode, izvijestiti o rezultatima u decembru 2018. godine, te razmotriti potrebu za daljnjim djelovanjem kako bi se omogućilo stalno praćenje i ocjenjivanje predloženih mjera. Kodeksom ponašanja dogovorenim sa Facebookom, Twitterom, Googleom i Microsoftom pokazuje da samoregulatorni pristup može poslužiti kao dobar primjer i dati rezultate. Zakon protiv govora mržnje, poticanja nasilja i širenja lažnih vijesti na internetu počeo se uvoditi u sve više zemalja EU.²⁰ Ono na čemu se insistira i oko čega su polemike i kod donošenja zakona koji će regulisati ovu oblast, jest da se to ne protumači kao sprečavanje slobode govora jer je tanka linija između regulacije i cenzure. Vladavina prava vrijedi na internetu jednako kao i izvan njega.

REGULATORNA AGENCIJA ZA KOMUNIKACIJE BiH (RAK)

OHR je 1997. godine formirao Izbornu komisiju za medije da bi osigurao da građani za predstojeće izbore dobiju informacije potrebne za donošenje upućenih odluka. Komisija je kasnije transformisana u Nezavisnu komisiju

²⁰ Njemačka je, primjerice, od početka 2018. godine počela provoditi zakon prema kojem društvene mreže u roku od 24 sata moraju ukloniti poruke sa govorom mržnje, lažne vijesti i ilegalni materijal. Onima koji to ne budu poštovali, prijete novčanim kaznama i do 50 miliona eura. Zakon se, ipak, odnosi samo na društvene mreže koje imaju više od dva miliona korisnika. Izvor: <https://lider.media/aktualno/biznis-i-politika/svijet/njemacka-donijela-prijeporni-zakon-o-kaznjavanju-govora-mrznje/>

za medije 1998. godine, a 2003. godine je prerasla u Regulatornu agenciju za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK). Kao što je formiranje FCC-a i OFCOM-a pomoglo da se uspostave funkcionalni medijski sistemi u SAD i Ujedinjenom Kraljevstvu, tako je i stvaranje agencije zadužene za regulaciju predstavljalo ključan korak u zaštiti slobodnog govora i obuzdavanju govora mržnje u Bosni i Hercegovini.

U skladu sa Zakonom o komunikacijama BiH, nadležnosti Regulatorne agencije za komunikacije su: kreiranje i promovisanje pravila u sektorima emitovanja i telekomunikacija, licenciranje operatora u sektorima emitovanja i telekomunikacija, planiranje, upravljanje i dodjeljivanje frekvencijskog spektra, primjenjivanje tehničkih i drugih standarda koji se tiču kvaliteta, te uspostavljanje i održavanje sistema naknada za dozvole.

Vodeći se najboljim evropskim praksama regulacije zasnovane na demokratskim principima, Agencija vodi i rješava slučajeve koji se odnose na programske sadržaje, poštivanje tehničkih uslova dozvole za RTV emitovanje, uslova dozvole za kablovsku RTV distribuciju i dozvole za audiovizuelne medijske usluge, te pravovremeno djeluje po prigovorima i žalbama, a u saradnji sa relevantnim područjima i odjelima unutar Agencije.

SAMOREGULACIJA

Medijska samoregulacija predstavlja zajednički napor medijskih profesionalaca na uspostavljanju dobrovoljnih uređivačkih smjernica i poštovanju istih kroz proces učenja koji je dostupan javnosti. Na taj način nezavisni mediji prihvataju svoj dio odgovornosti za kvalitet javne riječi u zemlji uz potpuno očuvanje njihove uredničke autonomije u njenom oblikovanju.²¹

Samoregulacija ne znači cenzuru, pa čak ni samocenzuru. Ona se tiče uspostavljanja minimuma principa etičnosti, tačnosti, ličnih prava uz puno očuvanje uredničke slobode da sami biraju o kojim temama će izvještavati i koja će mišljenja iznijeti. Samoregulacija pomaže medijima da odgovore na legitime pritužbe i isprave svoje greške. Samoregulacija je čvrsto nastojanje medijskih profesionalaca kojima je stalo do kvaliteta u svome poslu da održe dijalog sa javnošću. Samoregulacija može postojati na nivou cjelokupne medijske industrije ili u okviru pojedinačnih medijskih kuća.

²¹ Vodič za samoregulaciju medija, Pitanja i odgovori, Miklós Haraszti "et.all", Ured predstavnika OSCE-a za slobodu medija, Beč 2008.

Medijska samoregulacija pomaže da se javnost uvjeri da slobodni mediji nisu bez odgovornosti. U isto vrijeme, samoregulacija štiti prava novinara da budu nezavisni i nepristrasni, ali i da im za njihove profesionalne greške sude ne oni na vlasti već njihove kolege. Kada se radi o ispravljanju činjeničnih grešaka ili povredama ličnih prava u štampi, oštećena strana dobija zadovoljenje kroz osudu samoregulatornog tijela, čime se smanjuje pritisak na pravosudni sistem koji bi inače sankcionisao novinare. Etički kodeksi pružaju smjernice za uređivačke principe, a žalbeni mehanizmi predstavljaju neku vrstu „garancije kvaliteta“.²² Pritužbe upućene samoregulatornim tijelima ne koštaju ništa, za razliku od sudskih postupaka, postupci ne traju dugo i brzo se rješavaju, a podnosioci pritužbe, ukoliko ona ima osnova, imat će i to zadovoljstvo da vide da mediji javno i dobrovoljno priznaju grešku.

S SLOBODA IZRAŽAVANJA

Sloboda govora predstavlja pravo na izražavanje vlastitih stavova i razmišljanja bez straha da će vas u tom pokušati spriječiti ili zbog toga kazniti. Naziva se i slobodom izražavanja. Većina društava slobodu izražavanja smatra osnovnim pravom svog demokratskog procesa upravljanja.

Danas je sloboda govora gotovo univerzalno prihvaćena i formalno je zaštićena članom 19. Opšte deklaracije o ljudskim pravima, koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948. godine kao pravo koje „obuhvata i pravo da se ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da se traže, primaju i šire obavještenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice“. Ovo pravo ugrađeno je i u sporazumu koji je ratifikovalo 167 država u okviru Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, u obavezujući zakon u članu 19. On ponavlja riječi Opšte deklaracije (ODLJP), ali ujedno dodaje i neke određene uslove u kojima ovo pravo može biti ograničeno.

Aktivnosti Vijeća Evrope u smislu slobode izražavanja utemeljene su na dokumentu o ljudskim pravima: Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (ECHR).²³ Države imaju dužnost da se pridržavaju ovog prava. Evropska konvencija o ljudskim pravima, koja je 3. septembra 1953. godine stupila na snagu, unaprijedila je zaštitu ljudskih prava u

22 Vodič za samoregulaciju medija, Pitanja i odgovori, Miklós Haraszti, predstavnik OEBS-a za slobodu medija), 2008.

23 Poznata kao Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP).

dva ključna segmenta. To je prvi pravno obavezujući sporazum o ljudskim pravima i njome je uspostavljen veoma važan mehanizam provedbe u obliku Evropskog suda za ljudska prava. Član 10. štiti slobodu izražavanja.

U dijelu 10.1. se kaže: „Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.“

Član 10. Evropske konvencije ne pominje izričito štampu, medije ili novinare, ali je Evropski sud za ljudska prava često isticao važnu ulogu medija u promoviranju javne rasprave, osiguravanja pristupa javnosti informacijama od javnog interesa, kao i u razotkrivanju službenih prestupa i nesposobnosti: „Sloboda štampe nadalje nudi javnosti jedno od najboljih sredstava za otkrivanje i formiranje mišljenja o idejama i stavovima političkih lidera.“ Kao rezultat toga, Sud je spreman medijskim aktivnostima dati veliku mjeru zaštite temeljem člana 10. Konvencije.

Sloboda izražavanja tako poprima opštu društvenu korist, ovo pravo se smatra ključnim za funkcioniranje demokratije općenito. To je sredstvo koje osigurava otvoreni protok mišljenja i poziva vlast na odgovornost. Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je naglasio ovaj stav u više navrata: „Sloboda izražavanja predstavlja jednu od ključnih osnova (demokratskog) društva, jedan od osnovnih uslova njegovog napretka i razvoja svakog čovjeka. U skladu sa članom 10. stavom 2 to je primjenjivo ne samo na ‘informacije’ ili ‘ideje’ koje su općenito prihvaćene ili se smatra da nikog ne ugrožavaju, odnosno da su bezazlene, već i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju državu ili bilo koji dio populacije. Takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i slobodoumlja bez kojih nema ‘demokratskog društva’“

Ključno polazište je da je sloboda izražavanja – uključujući i slobodu štampe – preduslov za ostvarivanje ostalih prava. Ono je utvrđeno već na prvoj sjednici Opće skupštine UN-a 1946. godine, gdje je navedeno sljedeće: „Sloboda informiranja je temeljno ljudsko pravo i... kamen kušnje svih sloboda kojima su Ujedinjeni narodi posvećeni.“ Ovdje je sloboda informiranja shvaćena kao neodvojivi dio slobode izražavanja – kao „sloboda traženja, primanja i širenja informacija i ideja“ sadržana u članu 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima (ODLJP). Značenje ove metafore, prema dr. Richardu Carveru, sa Oxford Brookes University, je da su sloboda izražavanja i informiranja sredstva procjene, test koliko se općenito poštuju prava i slobode. Jedan od zaključaka ovog pristupa bio bi da sloboda izražavanja ima važniji položaj od drugih sloboda, čije je uživanje uvjetovano slobodom izražavanja. Preuzimanje ovog pristupa je najpoznatije u

Sjedinjenim Američkim Državama, gdje Prvi amandman na Ustav i sudska praksa Vrhovnog suda stalno ističu prvenstvo slobode izražavanja.

Evropski sud za ljudska prava je naglasio važnost masovnih medija kroz funkciju „psa čuvara demokracije“ u nizu presuda: Ne samo da [štampa] ima zadatak širenja informacija i ideja: javnost isto tako ima pravo da ih primi. Kad bi bilo drukčije, štampa bi bila onemogućena u obavljanju svoje uloge „javnog psa čuvara“.

Evropski sud za ljudska prava i nacionalni sudovi u Evropi i drugdje ističu da pravo na slobodu štampe ne pripada samo pojedinačnim novinarima. Tako francuski *Conseil constitutionnel* (Upravno vijeće) smatra da ovo pravo podjednako pripada onima koji pišu, uređuju i izdaju, ali i onima koji čitaju. U poznatom mišljenju o slobodi štampe Međumerički sud za ljudska prava kaže: Kada je povrijeđena sloboda izražavanja... to nije samo kršenje prava te osobe (novinar) već se time krši i pravo drugih da „prime“ informacije i ideje.

Sloboda medija, međutim, nije apsolutna. Ona je, naročito, „uslovljena odredbom koja nalaže da mediji moraju djelovati u dobroj vjeri i pružati tačne i pouzdane informacije u skladu sa novinarskom etikom“. U suštini, to znači da novinari uživaju zaštitu člana 10. sve dok postupaju u skladu sa profesionalnim standardima, čak i kada upućuju snažnu kritiku.

Sloboda govora dopušta i vulgarnosti, odnosno „granice prihvatljive kritike su... šire kada je u pitanju političar kao takav nego kada je u pitanju privatno lice“. Pored političara, većim kritikama podliježu i vlade, korporacije i javne ličnosti. Kao rezultat toga, Sud je spreman medijskim aktivnostima dati veliku mjeru zaštite temeljem člana 10, ali sve dok novinari „djeluju u dobroj vjeri i u skladu sa novinarskom etikom“.

Većina zemalja potpisnica ugovora ugradila je Evropsku konvenciju direktno u svoj domaći pravni sistem, kako bi postala dijelom njihovih internih pravnih propisa i na taj način direktno obavezujuća. Također, u gotovo svim evropskim državama postoji ustavna zaštita slobode izražavanja. Sve zajedno predstavlja važan način za unapređenje usklađenosti domaćih i međunarodnih pravnih sistema.²⁴

24 Formulacija tih ustavnih garancija varira i često je drugačija od one koja je data u članu 10. Evropske konvencije. U isto vrijeme, državni organi strana ugovornica, uključujući i sudove, dužni su, u mjeri u kojoj je to razumno, tumačiti i primjenjivati ustavne zaštite na način koji najbolje osigurava ispunjavanje njihovih međunarodnih pravnih obaveza, što predstavlja važan način za unapređenje usklađenosti domaćih i međunarodnih pravnih sistema. Izvor: Toby Mendel, Sloboda izražavanja, Vodič za tumačenje člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i njegovog konteksta, 2013.

U Bosni i Hercegovini je sloboda izražavanja i sloboda medija garantovana Ustavom Bosne i Hercegovine, kao i ustavima oba entiteta.²⁵ Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Zakonom o zaštiti od klevete koji je u gotovo istovjetnom tekstu usvojen u oba entiteta i u Distriktu Brčko, zakonima o javnom informisanju u Republici Srpskoj i zakonima o medijima i javnom informisanju u kantonima Federacije BiH, Zakonom o komunikacijama koji predstavlja opšti pravni okvir za emitovanje i telekomunikacijsku industriju, koji je osnovala Regulatorna agencija za komunikacije kao nezavisna agencija za regulaciju, emitovanje i telekomunikacioni sektor.

U praksi, ističu bh. medijski eksperti, udruženja i sami mediji i novinari, argumentujući ove tvrdnje brojem vođenih sudskih postupaka i tužbi protiv novinara, primjena zakona nije najbolja - Zakon o zaštiti od klevete u BiH često se koristi za pritiske na novinare, urednike i vlasnike medijskih kuća;²⁶ da slobodu izražavanja ograničavaju primjena Zakona o zaštiti od klevete koja nije u skladu s evropskim standardima, zatim nepoštovanje odredbi Zakona o slobodi pristupa informacijama, ali i formalno-pravne odluke institucija kojima se ograničava pristup javnim događajima te način izbora uprave javnih servisa.

Na jednoj od radionica „Ograničenja slobode izražavanja u BiH: instrument političkog pritiska protiv novinara / medija i/ili legitimna primjena evropskih standarda i člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima“, u organizaciji Vijeća Evrope i Udruženje / udruga Bh. novinari u okviru JUFREX projekta održanih početkom 2018. godine, učesnici, novinari i pravnici istakli su da medijska zajednica snosi značajan dio odgovornosti za sadržaje koji se objavljuju, ali i da mediji nekada znaju biti žrtve pravosudne neefikasnosti. Istaknuto je i da je potpuna i apsolutna odbrana novinara/ki i medija istinito i profesionalno izvještavanje o bilo kojoj temi od javnog interesa, ali i da bh. pravosuđe mora primjenjivati evropske standarde koji su ustanovljeni presudama Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda BiH. Ograničenje slobode izražavanja koje proizlazi iz zakonskih odredbi u Bosni i Hercegovini mora biti opravdano u demokratskom okruženju i imati legitiman cilj. To je moguće uz primjenu evropskih standarda

25 Kao članica Vijeća Evrope, Bosna i Hercegovina je prihvatila i sve međunarodne pravne standarde koje je uspostavio Evropski sud za ljudska prava i brojne preporuke i deklaracije Vijeća Evrope.

26 „Analize su pokazale da ove tužbe najviše utičaju na cenzuru i samocenzuru u lokalnim zajednicama, u manjim gradovima, da su odštetni zahtjevi od 5 do 10 hiljada maraka, ali ima i puno većih čak i milionskih odštetnih zahtjeva.“ Izvor: TVN1, Borka Rudić, predsjednica Udruženja / udruge Bh. novinari, na radionici „Ograničenja slobode izražavanja u BiH: Instrument političkog pritiska protiv novinara / medija i/ili legitimna primjena evropskih standarda i člana 10. EKLJP“- održana u okviru JUFREX projekta Vijeća Evrope.

i poštivanje odredbi člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima u pravosudnoj praksi u BiH. Sa druge strane, mediji kroz poštivanje etičkih kodeksa i profesionalan pristup mogu izbjeći tužbe te dugotrajne i skupe sudske procese, istakli su učesnici seminara o ograničavanju slobode izražavanja u BiH.

VIJEĆE ZA ŠTAMPU I ONLINE MEDIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

To je samoregulatorno tijelo za štampane i online medije koje predstavlja izraz dobre volje medijske industrije da primijeni samoregulatorni sistem u štampi i online medijima, slijedeći i poštujući Kodeks za štampu i online medije BiH u svakodnevnom novinarskom radu, štiteći javnost od neodgovornog i neetičkog medijskog izvještavanja, te kao oruđe za zaštitu slobode medija i profesionalnog izvještavanja, jednako kao i za zaštitu medija od političkih, ekonomskih i svih drugih pritisaka koji ugrožavaju slobodu informisanja. Kao jedno od rijetkih tijela u BiH, Vijeće djeluje na teritoriji cijele države, na području oba entiteta - Federacije BiH i Republike Srpske. Mandat Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini početkom 2011. godine proširen je na online medije.

Značajna uloga Vijeća za štampu i online medije u Bosni i Hercegovini ogleda se u jačanju civilnog društva putem pružanja sredstava za zaštitu ljudskih prava građana kroz ulaganje prigovora na netačne, neprofesionalne ili nepotpuno objavljene sadržaje u štampi i online medijima.²⁷ Unutar Udruženja djeluje savjetodavno tijelo Žalbena komisija koju čini devet članova, koji se biraju iz reda članova Udruženja, civilnog društva, medijske i akademske zajednice. Ona razmatra žalbe javnosti na pisanje štampe i online medija u Bosni i Hercegovini. U skladu sa principima medijske samoregulacije, Vijeće ne može novčano kazniti, suspendovati ili zatvoriti medijske kuće. Potencijalne sporove između javnosti i štampe i online medija, Vijeće rješava koristeći se isključivo novinarskim sredstvima, kao što su: pravo na odgovor, objavljivanje ispravke, izvjinjenje i demanti.²⁸

27 Zakonom o zaštiti od klevete, član 8. Oštećeni je dužan da preduzme sve potrebne mjere da ublaži štetu uzrokovanu izražavanjem nečeg neistinitog, a naročito da štetniku podnese zahtjev za ispravku tog izražavanja.

28 Međunarodne dokumenti o pravu na ispravak i pravu na odgovor: Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji i protokol o izmjenama Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji, u članu 8. Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji koji nosi naslov Pravo na odgovor; Pravo na ispravak objavljene informacije ili drugo odgovarajuće sredstvo predviđa izričito član 23. tačke 2. i 3. Direktive Vijeća EU 89/552/EEZ (izmijenjena i dopunjena Direktivom 97/36/EZ); Pravo na ispravak predviđa i tačka 1. Rezolucije Vijeća Europe (74) 26 o pravu na odgovor - pozicija osobe u odnosu prema novinama. Izvor: <https://rm.coe.int>; <https://eur-lex.europa.eu>

Za sve ostale ozbiljne slučajeve kršenja medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini relevantni su zakoni o zaštiti od klevete, implementirani u oba entiteta države Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu. Prednosti rada Vijeća za štampu su brzina i efikasnost djelovanja, kao i pružanje besplatnih usluga podnosiocima žalbi.

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini sastoji se od novinskih izdavača, novinara i građana Bosne i Hercegovine. Osnivačka skupština Vijeća za štampu na nivou države Bosne i Hercegovine održana je 13. decembra 2006. godine. Osnivači ovoga Vijeća za štampu su novinski izdavači u BiH i udruženja novinara u BiH. Od 2011. godine Vijeće je nadležno za rješavanje žalbi građana na sadržaje online medija te sankcioniranje neprofesionalnog pisanja novinara i urednika online medija. Dopunjen je Kodeks za štampu i za online medije; time je BiH među prvim zemljama u Evropi postavila samoregulacijska pravila za online medije.

Uspostavu samoregulacije u štampanim medijima BiH i rad Operativnog sekretarijata Vijeća, omogućile su mnoge internacionalne organizacije: OSCE Odjel za razvoj medija, misija EU u BiH, RAK (bivši IMC) i Irex Pro Media, Švedska međunarodna agencija za razvoj (SIDA), Evropska komisija, ambasada Velike Britanije, Press Now, ambasada SAD u BiH, SHC - Švedski helsinški komitet u BiH, Open Society Institute OSI, Ifa/Im-Pakt-Media, USAID i Komisija za žalbe na štampu Velike Britanije (Press Complaints Commission of Great Britain).

TIPOVI MEDIJA

Za medije kažu da su zasigurno najuticajniji kanal za komuniciranje, jer imaju ne samo snagu da svoje poruke plasiraju do najvećeg broja ljudi već imaju i moć da kreiraju javno mnijenje. Pod medijima se, u najširem značenju, podrazumijeva svaki kanal za posredovanje poruka i informacija od komunikatora do primatelja. To je svako sredstvo pomoću kojeg se osigurava prenošenje informacije, kroz prostor i vrijeme, od izvora do primatelja. Mediji posreduju, u masovnim količinama, poruke i informacije prema masovnoj publici. Izraz se koristi za sve što nosi difuziju informacija da bi se potaknuo što veći broj pojedinaca.

U savremenom značenju mediji su: štampa, radio, televizija, film, kompjuterske i satelitske tehnologije. Postoji više kvalifikacija medija, a neki autori medije dijele u tri grupe: 1. Mas-mediji, koji posreduju poruke najširoj publici 2. Mediji koji posreduju informaciju određenom krugu recipijenata kao što su, naprimjer, novine u jednom preduzeću, lokalni radio, projektor u učionici, zvučnik na stadionu... 3. Individualni mediji, koje koristi jedna osoba, to je lični računar, fotoaparati, CD. Putem medija moguće je komunicirati korištenjem različitih komunikacijskih alata.

Sa tehničkim inovacijama u štampi, koje su uslijedile u 19. vijeku, vezuju se i počeci masovnih medija. Njihov razvoj od štampe, radija, televizije, filma, ploča i CD-a, a u najnovije doba interneta i DVD-a je u 20. vijeku imao velikog uticaja na promjene ekonomskih, političkih, socijalnih i obrazovnih ustanova i odnosa, da ih u anglosanskome svijetu nazivaju „četvrtom granom vlasti“.

Mediji utiču na publiku u stilu života i formiranju stavova. I publika utiče na medije i nameće promjene u skladu sa njihovim potrebama. U novom, modernom dobu, tradicionalni mediji se pokušavaju prilagoditi i nadopuniti svoju ponudu nadovezujući se na nove medije.

Najšira podjela medija je prema načinu na koji se distribuiraju u javnost, pa ih dijelimo na printane, radio, televiziju i elektronske medije ili internet. U ovoj publikaciji podijelit ćemo medije na tradicionalne : print / štampa, radio, televizija i savremene, odnosno online medije i pojasniti ih u kontekstu uloge publike u kreiranju njihovih medijskih sadržaja

- Tradicionalni mediji

Štampa je postojbina novinarstva. Novine su kao prvi masovni medij igrale veliku ulogu u svakodnevnom životu ljudi, naročito u vrijeme njihovog zlatnog doba, krajem 19. vijeka, kada radio još uvijek nije preuzeo svoju ulogu novog masovnog medija.²⁹

Prije pojave radija novine su služile kao svojevrsan orijentir svakodnevnom čovjeku u raznim interesima i poslovima u životu. Novine su kao jedini masovni medij bile svestrane, služile i za poslovanje, prateći stanja na berzi, poslovne transakcije, itd., ali isto tako i za zabavu poput stripova, priča, itd. Kao sredstvo komunikacije novine imaju samo jednosmjernan način prijenosa informacije i to onaj vizualan. Ovdje se radi o jednom pošiljatelju i mnogo primatelja. Ovaj tradicionalni medij više je usmjeren na stalnu publiku te se trudi zadržati dosljednost u označavanju događaja o kojem izvještavaju.

Kada je riječ o radiju i televiziji, komunikacija sa publikom usmjerena je prema publici koja čeka vijesti / medijski sadržaj koji će urednici prezentirati onako kako su naumili. Međutim, kada je riječ o radiju, a pogotovo televiziji, danas postoji cijeli niz medijskih programa u kojima publike zauzimaju centralnu poziciju.

²⁹ U Strassbourgu su 1605. godine štampane prve novine u svijetu i to na njemačkom jeziku. Izdavač i vlasnik štamparije bio je Johan Carolus - pisao ih je rukom, a vijesti je dobijao od putnika prolaznika. Industrijalizacijom i tehničkim inovacijama u štampi, koje su uslijedile u 19. vijeku, novine su postale masovni medij. Izvor: <http://www.dw.com>

Najizraženiji u tom smislu su popularni žanrovi u kojima anonimnim sudionicima iz medijskih publika pripada važno mjesto poput tzv. *reality* televizije, kvizova... Veće učešće publika u kreiranju programskih sadržaja javlja se sredinom 90-ih godina 20. vijeka i to ne samo kroz programe poput kvizova znanja ili različitih *show* emisija već i direktnim uključivanjem publike u program kako bi, naprimjer, iznijeli mišljenja o nekoj temi, postavili pitanja stručnim osobama i sl.

Medijska konvergencija danas omogućava korištenje novih tehnologija poput mobilnih telefona, videokamera i slično, što utiče na kreiranje medijskih sadržaja, mijenja se karakter djelovanja medija, poput televizijskih i radijskih vijesti u čijem formiranju sadržaja, osim profesionalnih novinara i urednika, učestvuju i medijske publike slanjem amaterskih snimaka, fotografija i sl. Na taj način publike sve više participiraju u nekad jasno definiranom novinarskom poslu, a pritom istovremeno ostaju čitatelji, gledatelji ili slušatelji.

U osnovi, tradicionalni medijski proizvod ostaje čvrsto strukturiran, prethodno osmišljen i realiziran od medijskih profesionalaca te je samim time i nepromjenjiv. Za razliku od njega, online medijski proizvod daje mogućnost konstantnih reakcija publika, iznošenja mišljenja, informacija, kritika i on nije konačno definiran.

- Savremeni mediji

Digitalizacija je sve promijenila! Dovala do pojave novih medija, „natjerala“ tradicionalne medije da mijenjaju i prilagođavaju djelovanje savremenom dobu, publiku promijenila u aktivne, mobilne i krativne potrošače. Sa značajnom upotrebe interneta kao sistema koji objedinjuje tehnološka i medijska svojstva, mogućnostima koje tehnička inovacija interneta, tzv. Web 2.0³⁰, nudi svim korisnicima, ovi mediji djeluju mnogo učinkovitije i brže nego tradicionalni - vijesti se obnavljaju i plasiraju u realnom vremenu, dok događaj još traje. Web³¹ kao medij umrežava velik broj korisnika, njegov doseg je planetaran,

³⁰ Web 2.0 je trend u World Wide Web tehnologiji baziran na socijalizacijskoj noti koja korisnicima omogućava sudjelovanje u kreiranju sadržaja weba. Termin upućuje na novu verziju, drugu generaciju weba i hostiranih usluga koja podrazumijeva interaktivnu dvosmjernu komunikaciju između korisnika i računala te korisnika i drugih korisnika čime korisnik od pasivnog postaje aktivni sudionik. Izvor: <https://hr.wikipedia.org>

³¹ World Wide Web, skraćeno WWW, W3 ili samo Web, naziv dolazi iz engleskog jezika, a može se prevesti kao „svjetska mreža“ (u engleskom riječ web ima značenje razgranate i isprepletene mreže poput paučine), jedna je od najkorištenijih usluga interneta koja omogućava dohvaćanje hipertekstualnih dokumenata. Dokumenti mogu sadržavati tekst, slike i multimedijalne sadržaje, a međusobno su povezani tzv. hiperlinkovima. Za dohvaćanje i prikaz sadržaja koriste se računalni programi koji se nazivaju web-preglednici. Izvor: <https://hr.wikipedia.org>

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini,

Udruženje / Udruga "BH Novinari", Društvo novinara BiH,

Udruga hrvatskih novinara u BiH, Udruženje novinara Republike Srpske

PREPORUKE ZA MEDIJSKE IZVJEŠTAČE SA SUDOVA

---

u izvještavanju o istragama i sudskim procesima

Ove preporuke su usvojene na sjednici održanoj decembra 2006. godine, u saradnji s Asocijacijom izvještača sa sudova u BiH

Javnost ima pravo dobiti pravovaljanu informaciju o aktivnostima sudova.

Izveštavanje o krivičnim postupcima čini primjenu Krivičnog zakona i funkciju sudova vidljivim, te osigurava javnosti uvid u rad pravosudnog sistema.

U cilju što profesionalnijeg izvještavanja o istragama i sudskim procesima, ovim se preporukama izvještači sa sudova podsjećaju

DA..

1. ... pažljivo i s osjetljivošću izvještavaju o istragama i sudskim predmetima o krivičnim djelima, krivičnom gonjenju i sudskim presudama

2. ... profesionalno, objektivno, blagovremeno, tačno i nepristrasno izvještavaju o krivičnim postupcima i radu sudova, poštujući etičke standarde propisane Kodeksom za štampu BiH, te poznavajući pravila i legislativu sudova u BiH, pred kojima se postupci odvijaju

3. ... imaju na umu pravnu odrednicu da je svaka osoba nevinna sve dok sud ne dokaže krivicu i donese pravosnažnu odluku, čak i

ako je sama osoba priznala učinjeno djelo i/li u slučajevima kada javnost smatra da je optuženi ili osumnjičeni kriv i prije donošenja pravosnažne presude

4. ... neće nikoga tretirati kao ratnog zločinca prije nego je donesena sudska presuda koja to potvrđuje, tretirajući takve osobe kao osumnjičene i/ili optužene za ratne zločine

5. ... su izvještaji sa preudiciranim prikazima i navodima bez osnova, narušavanje ustavno zagantiranih ljudskih prava, koja se odnose i na optužene i/li osumnjičene za krivična djela

6. ... se svojim izvještajima i objavljenim informacijama ne smiju miješati, niti ugroziti provedbu pravde u tekućim procesima, kao ni uticati na ishod suđenja i donošenje konačne presude

7. ... su obavezni štampati informaciju o odbacivanju optužbe i/li prekidu suđenja, ako su prije toga u svojim objavljenim izvještajima već imenovali osumnjičenu i/li optuženu osobu za krivična djela ili je identifikovali na bilo koji drugi način na koji bi mogla biti prepoznata od javnosti

8. ... neće objavljivati imena žrtava seksualnog i drugih nasilja, te samoubistava, niti će objavljivati materijale koji mogu doprinijeti identifikaciji žrtava, osim u slučajevima kada to žrtva nasilja i/li obitelj žrtve samoubistva dozvoli, i ako pozivanje na njih nije neophodno za istragu

9. ... će općenito izbjegavati imenovanje rodbine ili prijatelja osoba osumnjičenih ili optuženih za krivična djela, osim ako pozivanje na njih nije neophodno za potpuno, pravično i tačno izvještavanje o krivičnom djelu ili sudskom procesu

10. ... pokažu poseban oprez i osjetljivost kod izvještavanja o istragama i krivičnom postupku protiv maloljetnih osoba, imajući u vidu budućnost tih osoba, kao i posebnu pažnju i osjetljivost kod maloljetnih žrtava krivičnih djela

11. ... izvještaji sa suđenja budu profesionalni, oslobođeni jakih izljeva emocija, kojima se može posredno uticati na javnost

12. ... u svojim izvještajima ne potiču na nacionalnu, vjersku, etničku i rasnu netrpeljivost i mržnju, niti diskriminaciju bilo koje vrste na osnovu spola, roda, spolnog i rodnog identiteta i seksualne orijentacije, te fizičke ili mentalne bolesti ili onesposobljenosti

13. ... profesionalno izvještavanje isključuje selektivni pristup informacijama, koji bi mogao uticati na pogrešno tumačenje istine ili tok sudskog procesa

14. ... pažljivo izvještavaju o „procesu u toku“, kako ne bi svojim izvještajima ometali proceduru u vrijeme žalbenog roka. „Proces u toku“ je vrijeme trajanja sudskog procesa koji se ne zaključuje prije žalbenih saslušanja, tj. do isteka žalbenog roka

15. ... što bolje usvoje i koriste pravnu terminologiju, u cilju razumijevanja sudskog postupka i tačnog izvještavanja o tome postupku.

ABOLICIJA

Opšti naziv za akt oslobođenja učinioca krivičnog djela od krivičnog gonjenja ili izvršenja krivične sankcije.

ADVOKAT

Lice koje se profesionalno bavi advokaturom kao djelatnošću čija je osnovna funkcija pružanje pravne pomoći.

AFEKAT

Emocionalno stanje jake razdraženosti ili straha koje karakteriše kratkotrajna nesposobnost za rasuđivanje ili stanje sužene svijesti kod učinioca krivičnog djela, od značaja je za utvrđivanje krivične odgovornosti učinioca djela, a može biti olakšavajuća okolnost kod odmjerenja kazne.

AKCIJA (DIONICA)

Hartija od vrijednosti koja titularu (akcionar) daje izvjesna prava (pravo na upravljanje, pravo na dobit ili dividendu) u akcionarskom društvu ili komanditnom društvu na akcije. Odražava procentualni odnos uloga akcionara u ukupnom osnivačkom kapitalu društva.

AKCIONARSKO (DIONIČKO) DRUŠTVO

Privredni subjekt čiji je osnovni kapital podijeljen na akcije (dionice) određene nominalne vrijednosti.

ALIMENTACIJA (IZDRŽAVANJE)

Pravni odnos u kojem je jedno lice (dužnik izdržavanja) obavezno da drugom licu (povjerenik izdržavanja) obezbjeđuje sredstva za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. Može biti i obaveza izdržavanja roditelja (Porodični zakon).

AMANDMAN

Popravak, dodatak nekom zakonu, prijedlog za njegovu izmjenu i dopunu.

AMNESTIJA

Oslobođenje od krivičnog gonjenja ili potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamjena izrečene kazne blažom kaznom, brisanje osude ili ukidanje pravnih posljedica osude poimenično neodređenom broju lica zakonom koji donosi skupština.

APELACIONO ODJELJENJE

Odjeljenje suda koje donosi odluke po žalbama na odluke prvostepenih sudova. Odluke donosi sudsko vijeće koje se sastoji od troje sudija.

APSOLUTNA ZASTARJELOST

Nemogućnost započinjanja ili nastavljanja krivičnog gonjenja, odnosno izvršenja izrečene krivične sankcije zbog proteka dva puta dužeg vremena od onog koji je zakonom predviđen za nastupanje relativne zastarjelosti.

APSOLUTNA PRAVA

Prava koja djeluju prema svim licima; kao tipična apsolutna prava navode se stvarna prava, odnosno pravo svojine, pravo službenosti.

ARBITAR

Lice koje je, na osnovu dogovora, pozvano da donese pravno obavezujuću odluku u sporu koji mu povjere na rješavanje stranke sporazuma.

ARBITRAŽA

U pravu je način rješavanja sporova, u kojem se sporovi rješavaju izvan suda, a stranke svoj predmet spora iznose pred jednu ili više osoba (arbitar, arbitri, arbitražni sud). Arbitar, odnosno arbitražni sud kao nedržavni sud svoje ovlaštenje za rješavanje spora crpi iz sporazuma stranaka.

BEZNAČAJNO DJELO

Osnov koji uz krajnju nuždu i nužnu odbranu isključuje postojanje krivičnog djela. Nije krivično djelo ono djelo koje, iako sadrži zakonom određena obilježja krivičnog djela, zbog prirode i težine djela, ili načina počinjenja djela, ili neznatnosti ili nepostojanja štetnih posljedica, odnosno pribavljene imovinske koristi i niskog stepena krivice počinitelja, predstavlja beznačajno djelo.

BITNO SMANJENA URAČUNLJIVOST

Stanje smanjene sposobnosti za rasuđivanje i odlučivanje, odnosno smanjena sposobnost učinioca krivičnog djela da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima, od posebnog je značaja jer predstavlja fakultativni osnov za ublažavanje kazne učiniocu krivičnog djela. Ovakvo psihičko stanje počinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela uvijek utvrđuje vještak.

BLANKETNA KRIVIČNA DJELA

Krivična djela kod kojih zakonski opis tog krivičnog djela ne sadrži sve elemente, već u pogledu nekog od elemenata upućuje na neki drugi zakon koji taj element krivičnog djela opisuje.

BLAŽI KRIVIČNI ZAKON

Zakon koji je povoljniji za optuženog u odnosu na neki drugi zakon koji se u konkretnom slučaju može primijeniti.

BRAČNI SPOROVI

Sporovi koji nastaju u bračnim odnosima ili povodom bračnih odnosa (razvod braka, poništenje braka, za utvrđenje postojanja i nepostojanja braka), zbog prirode ovih sporova javnost je uvijek isključena sa rasprave pred sudom.

BRANILAC

Advokat koji zastupa osumnjičenog / optuženog u krivičnom postupku i pruža mu stručnu pomoć prilikom njegove odbrane u krivičnom postupku.

BRANJENIK

Osumnjičeno ili optuženo lice koje ima branioca.

CESIJA

Ustupanje potraživanja ugovorom, prenos potraživanja trećem licu, prelaz potraživanja sa dotadašnjeg povjerioca na drugo lice na osnovu njihovog međusobnog ugovora, dok dužnik ostaje isti i bez njegovog pristanka. Prema dužniku ovaj ugovor nema dejstva ako su on i povjerilac ugovorili da ovaj neće moći prenijeti potraživanje na drugoga ili da ga neće moći prenijeti bez dužnikovog pristanka.

CRNA BURZA

Paralelno, ali nezakonito robno i valutno tržišta na kojima se obavlja ilegalna trgovina po cijenama koje se bitno razlikuju od onih na legalnom tržištu. U okviru aktivnosti crne burze spadaju krijumčarenje robe, valuta i vrijednosnih papira i kupoprodaja radi špekulacije zaobilaznjem zakonskih propisa te plasman proizvoda čija je slobodna prodaja trajno zabranjena (npr. droga).

ČAST

Unutrašnji odraz vrijednosti čovjeka, lična predstava o tim vrijednostima zasnovana na nematerijalnim, ličnim vrijednostima koje čovjek posjeduje kao pripadnik određene društvene zajednice.

ČINJENIČNO STANJE

Skup činjenica koje je organ koji vodi postupak utvrdio radi rješavanja konkretne pravne stvari; smisao svakog postupka i jeste utvrđivanje činjeničnog stanja kao odraza životne situacije na koju se može primijeniti pravna norma koja, sa druge strane, anticipira tu životnu situaciju s ciljem da ta norma uvijek bude primijenjena kada se takva životna situacija ostvari.

DAVANJE DOZVOLE ZA STUPANJE U BRAK

Vanparnični postupak iz grupe postupaka o uređenju porodičnih odnosa u kojem vanparnični sud, ukoliko postoje naročito opravdavajući razlozi, može dozvoliti zaključenje braka maloljetnom licu ženskog pola koje je navršilo petnaest godina.

DEKLARATORNA (POTVRĐUJUĆA) TUŽBA

Tužba kojom tužilac zahtijeva da sud u parničnom postupku utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost ili neistinitost neke isprave.

DEKLARATORNA (POTVRĐUJUĆA) PRESUDA

Presuda parničnog suda kojom se utvrđuje postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost ili neistinitost neke isprave.

DELIKTI

U kaznenom pravu, termin za protivpravno ponašanje (krivična djela, prekršaji, privredni prestupi) u građanskom pravu, termin koji podrazumijeva svaki postupak štetan po tuđa imovinska ili neimovinska dobra, stvarajući obavezu za štetnika da oštećenom nadoknadi štetu.

DELINKVENCIJA

Ukupnost protivpravnih, kažnjivih ponašanja u jednom društvu (krivična djela, prekršaji, privredni prestupi, disciplinski prestupi).

DIOPA ZAJEDNIČKE STVARI ILI IMOVINE

Vanparnični postupak iz grupe postupaka o uređenju imovinskih odnosa u kojem vanparnični sud razvrgava postojeću imovinskopravnu zajednicu.

DIREKTNO ISPITIVANJE

Ispitivanje svjedoka i vještaka od stranke, odnosno branitelja, koja je pozvala svjedoka, odnosno vještaka.

DIREKTNI UMIŠLJAJ

Kada je učinitelj krivičnog djela bio svjestan svog djela i htio njegovo učinjenje, odnosno kada je znao kakve će posljedice djelo proizvesti i kada je takve posljedice i želio.

DJELIMIČNA PRESUDA

Presuda parničnog suda koja može biti donijeta kada usljed priznanja ili na osnovu raspravljanja neki od više tužbenih zahtjeva ili jedan dio tužbenog zahtjeva budu podobni za konačno odlučivanje.

DOKAZ

Organ koji vodi postupak (krivični, parnični, upravni...) na osnovu dokaza utvrđuje postojanje ili nepostojanje činjenice od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi odluka u konkretnoj pravnoj stvari (pravno relevantne - bitne činjenice).

DOKAZNA SREDSTVA

Izvori saznanja organa koji vodi postupak o postojanju ili nepostojanju pravno relevantnih činjenica.

DOKAZNI POSTUPAK

Faza postupka u kojoj postupajući organ, na osnovu izvedenih dokaza, utvrđuje postojanje ili nepostojanje pravno relevantnih činjenica.

DOVOĐENJE

Mjera obezbjeđenja prisustva osumnjičenog / optuženog u krivičnom i prekršajnom postupku.

DRUŠTVENA OPASNOST

Povreda ili ugrožavanje nekog dobra ili interesa od većeg značaja.

DRŽAVINA

Posjed, faktička vlast na stvari ili pravu.

DRŽAVINSKE TUŽBE

Tužbe zbog smetanja državine (posjeda) kojima se pokreće postupak zbog oduzimanja ili uznemiravanja mirne, faktičke vlasti na stvari ili pravu (državine).

DUŠEVNA POREMEĆENOST

Osnov isključenja krivične odgovornosti, stanje nepravilnog odvijanja psihičkih procesa koji izazivaju poremećaj opažanja, rasuđivanja, mišljenja, pa takvo lice nije u mogućnosti da pravilno rasuđuje i odlučuje.

DUŽNIK

Lice koje je nosilac kakve obaveze koju je dužno da izvrši, nasuprot obavezi stoji pravo povjerioca da traži izvršenje te obaveze.

EKSPROPRIJACIJA

Prinudno oduzimanje prava svojine na nepokretnosti zbog postojanja javnog interesa, uz isplatu pravične naknade.

EKSTRADICIJA

Akt pružanja međunarodne pravne pomoći koji se sastoji u izručenju učinioca krivičnog djela od strane jedne države drugoj državi radi suđenja za učinjeno krivično djelo ili radi izdržavanja kazne.

EVENTUALNI UMIŠLJAJ

Vid odnosa učinioca krivičnog djela prema samom djelu, postoji onda kada je učinilac bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali pristaje na njeno nastupanje, odnosno saglašava se sa njenim nastupanjem.

FIRMA PRAVNOG LICA

Naziv pravnog lica, pogrešno je reći „naziv firme“.

FOTOGRAFIJE

U pravnom smislu to su fotografski, digitalni i rendgenski snimci, videotrake i filmovi.

FUNKCIONALNA NADLEŽNOST SUDA

Pravilima o funkcionalnoj nadležnosti suda određuje se koji će sudovi postupati u određenim fazama postupka u istoj pravnoj stvari povodom pravnih lijekova, poduzimanja određenih parničnih radnji ili rješavanju određenih pitanja koja se pojavljuju tokom postupka.

GENERALNA (OPŠTA) PREVENCIJA

Jedna od svrha kažnjavanja, namjera da se propisivanjem i izricanjem kaznenih sankcija utiče na potencijalne učinioce da ne vrše krivična djela, te da ne čine prekršaje i privredne presteupe. Druga svrha je specijalna prevencija - znači da izrečena kazna (sankcija) utiče na počinioca da ne vrši krivična djela.

GLAVNA RASPRAVA

Faza parničnog postupka u kojoj se izvođenjem dokaza utvrđuju činjenice na osnovu kojih sud odlučuje o postavljenom tužbenom zahtevu.

GLAVNI PRETRES

Faza krivičnog postupka pred prvostepenim sudom u kojoj se neposredno, usmeno i javno, izvođenjem dokaza utvrđuju činjenice na osnovu kojih sud odlučuje o postojanju krivičnog djela, krivičnoj odgovornosti učinioca djela i krivičnoj sankciji.

GLAVNI TUŽILAC

Predstavlja tužilaštvo i rukovodi njegovim radom. Glavnog tužioca i zamjenike glavnog tužioca bira i imenuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine iz reda tužilaca u Tužilaštvu.

Glavnom tužiocu i zamjenicima glavnog tužioca mandat traje šest godina (pet godina u kantonalnim tužilaštvima), uz mogućnost ponovnog imenovanja; međutim, mandat može prestati zbog podnesene ostavke, navršene starosne dobi propisane za obavezan odlazak u penziju ili smjenjivanja sa funkcije iz opravdanih razloga.

GLAVNI UMJEŠAČ

Lice koje u cjelini ili djelimično traži stvar ili pravo o kome između drugih lica već teče parnica, pa jednom tužbom tuži obje stranke zahtijevajući da se zaštiti ili utvrdi neko njegovo pravo na spornoj stvari ili pravu.

GRAĐANSKO PRAVO

Grana prava koja uređuje imovinske odnose i druge odnose koji su posredno ili neposredno vezani za imovinske odnose, grana se na stvarno pravo, obligaciono pravo, nasljedno pravo, porodično pravo, građansko procesno pravo i sl.

GRUPA ZA ORGANIZIRANI KRIMINAL

Grupa od tri ili više lica koja postoji u izvjesnom vremenskom periodu i koja djeluje sporazumno sa ciljem izvršenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora preko tri godine ili teža kazna, a radi sticanja materijalne koristi.

HIPOTEKA

Založno pravo na nepokretnoj stvari na osnovu kojeg hipotekarni povjerilac može naplatiti svoje potraživanje iz vrijednosti založene nepokretnosti ukoliko hipotekarni dužnik ne ispuni svoju obavezu, i to prije kasnijih hipotekarnih povjerilaca i prije svih ostalih običnih povjerilaca.

IDEALNI STICAJ KRIVIČNIH DJELA

Postoji u slučaju kada jedno lice jednom radnjom izvršenja učini više krivičnih djela.

IMOVINSKA KORIST

Svako ekonomsko dobro koje je direktno ili indirektno proisteklo iz krivičnog djela, a sastoji se od bilo koje imovine.

IMUNITET

Pravo određenog lica koje spriječava njegovo krivično gonjenje ili krivično kažnjavanje tog lica za konkretno određene radnje.

INDICIJA

Znak koji na nešto upućuje, na nešto ukazuje, koji daje mogućnost za neke pretpostavke, simptome, osnov za neku sumnju. (Kao termin ne postoji u krivičnom pravu, to nije osnov sumnje.)

ISKAZ SVJEDOKA

Dokazno sredstvo na osnovu koga organ koji vodi postupak, a na osnovu neposrednog čulnog opažanja nekog lica (svjedok), saznaje činjenice od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi rješavanje u konkretnoj pravnoj stvari (pravno relevantne činjenice).

ISPIT OKRIVLJENOG

Od 2003. godine ovo ne postoji kao ni termin okrivljeni.

ISPRAVE

Dokazno sredstvo, svaki predmet na kojem se nalazi zapis koji služi kao dokaz kakve činjenice bitne za pravne odnose.

ISTRAGA

Faza krivičnog postupka koja započinje na osnovu uredbe o sprovođenju istrage protiv lica za koje postoji osnov sumnje da je izvršilo krivično djelo, a koju donosi tužilac. Svrha istrage jeste prikupljanje dokaza na osnovu kojih će se odlučiti ima li mjesta podizanju optužnice. Obuhvata aktivnosti poduzete od strane tužitelja ili ovlaštene službene osobe u skladu sa zakonom uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza.

ISTRAŽNI SUDIJA

Nekada je u BiH istražni sudija vodio istragu. Izmjenama zakona, koje su izvršene 2002. i 2003. godine, istraga je prešla u nadležnost tužioca.

IZVRŠNA ISPRAVA

Pravni akt na osnovu koga se može tražiti prinudno izvršenje potraživanja koje je utvrđeno tim aktom (presuda, rješenje, sudsko poravnanje).

IZVRŠNI POSTUPAK (SUDSKI)

Skup pravila po kojima sud postupa radi prinudnog izvršenja sudske odluke koja glasi na ispunjenje obaveze, kao i radi obezbjeđenja potraživanja, te prinudnog izvršenja odluka donijetih u upravnom ili prekršajnom postupku koje glase na ispunjenje novčane obaveze, kao i radi obezbjeđenja novčanog potraživanja o kome se odlučuje u upravnom ili prekršajnom postupku.

IZVRŠNI POSTUPAK (UPRAVNI - ADMINISTRATIVNI)

Skup pravila po kojima postupa upravni organ radi prinudnog izvršenja izvršnog upravnog akta.

IZVRŠNOST

Svojstvo sudske odluke i upravnog akta koje omogućava da se mogu prinudno izvršiti u sudskom izvršnom postupku ili u administrativnom - upravnom izvršnom postupku.

IZUZEĆE

Institut krivičnog procesnog prava (naravno, i drugih procesnih prava) ustanovljen sa ciljem da doprinosi objektivnosti u radu i odlučivanju suda; njegovom se primjenom iz postupka udaljavaju sudije, tužioc i druga lica (zapisničar, tumači, vještaci, stručna lica) kada postoje razlozi koji dovode u sumnju njihovu objektivnost (nepriistrasnost); razlozi za izuzeće dijele se na one zbog kojih se sudija, tužilac ili drugo lice moraju obavezno izuzeti i na razloge koji pobuđuju sumnju u njihovu objektivnost.

JAVNA ISPRAVA

Isprava koju je u propisanom obliku i u okviru svojih nadležnosti izdao državni organ ili organ koji vrši javna ovlašćenja.

JAVNO PRAVOBRANILAŠTVO

Samostalni državni organ koji se stara o zaštiti imovinskih i drugih građanskopravnih interesa države, te entiteta; te zastupaju institucije koje se finansiraju iz budžeta.

JEMSTVO

U građanskopravnom smislu, odgovornost trećeg lica povjeriocu za pravilno ispunjenje obaveze glavnog dužnika, u krivičnopravnom smislu, mjera za obezbjeđenje prisustva osumnjičenog / optuženog u krivičnom postupku kada je opasnost od bjekstva jedini razlog zbog kojeg bi inače bio određen pritvor.

JURISDIKCIJA

Sudska nadležnost, sudska vlast.

KATASTAR

Javna evidencija o zemljištu koja sadrži podatke o položaju, obliku, površini, načinu korišćenja zemljišta.

KAZNA

Vrsta krivične sankcije čijim se izvršenjem krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela prinudno oduzimaju ili ograničavaju određene slobode i prava, takođe i prekršajna sankcija i sankcija u postupcima po privrednim. Počiniocu krivičnog djela koji je kriv mogu se izreći: kazna zatvora; kazna dugotrajnog zatvora; novčana kazna.

KAZNE U PRIVREDNO PRESTUPNOM POSTUPKU

Predviđena je novčana kazna kao jedina vrsta kazne, uslovna osuda i zaštitne mjere (javno objavljivanje presude, oduzimanje predmeta, zabrana

pravnom licu da se bavi određenom djelatnošću, zabrana određenom licu da vrši određene djelatnosti).

KAZNENA EVIDENCIJA

Evidencija o krivičnim osudama koju vodi ministarstvo unutrašnjih poslova prema mjestu suđenja osuđenih lica; podaci o brisanim osudama mogu se dati na uvid samo tužilaštvu, sudu i organima unutrašnjih poslova u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi.

KAZNENA POLITIKA

Sistem mjera i aktivnosti koje državni organi preduzimaju sa ciljem da se kažnjavanjem učinilaca krivičnih djela (takođe, prekršaja i privrednih prestupa) suzbiju kažnjiva ponašanja.

KLEVETA

U građanskopravnom smislu, iznošenje ili pronošnje po čast i ugled škodljivih neistinitih činjeničnih tvrdnji o nekom licu, što za posljedicu može imati obavezu da se oklevetanom licu nadoknadi nematerijalna šteta zbog povrede časti i ugleda; u krivičnopravnom smislu, krivično djelo čije je biće opisano kao iznošenje ili pronošnje za drugog nečeg neistinitog što može škoditi njegovoj časti i ugledu.

KONAČNOST UPRAVNOG AKTA

Svojestvo upravnog akta koje onemogućava pobijanje istog redovnim pravnim lijekom.

KONDEMNATORNA PRESUDA

Presuda kojom parnični sud obavezuje tuženika da nešto učini, odnosno da nešto ne učini ili da se od nečega uzdrži.

KONDEMNATORNA TUŽBA (TUŽBA ZA ČINIDBU)

Tužba u parničnom postupku kojom se traži da sud obaveže tuženika da nešto učini, odnosno da nešto ne učini ili da se od nečega uzdrži.

KONSTITUTIVNA (PREOBRAŽAJNA) TUŽBA

Tužba u parničnom postupku kojom se zahtijeva promjena (preobražaj) nekog pravnog odnosa (razvod braka, promjena odluke o izdržavanju).

KONSTITUTIVNA (PREOBRAŽAJNA) PRESUDA

Presuda kojom parnični sud mijenja, preobražava neki postojeći pravni odnos (razvodi brak i sl.).

KOPIJA

Preslikavanje originala ili matrice, uključujući uvećanja i umanjenja, mehaničkim ili elektronskim presnimavanjem, hemijskom reprodukcijom ili nekom drugom ekvivalentnom tehnikom kojom se precizno reprodukuje original.

KORUPCIJA

Davanje dara i drugih oblika koristi, primanje ili davanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem. To je nepoželjna društvena pojava koja dovodi do slabljenja povjerenja građana u rad uprave kao i slabljenja povjerenja građana u zakone i vlast.

KRAJNJA NUŽDA

Osnov koji isključuje postojanje krivičnog djela. Postoji kad je djelo učinjeno da učinitelj od sebe ili drugog otkloni istovremenu ili direktno predstojeću neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a pritom učinjeno zlo nije veće od zla koje je prijetilo. Učinitelj koji sam izazove opasnost ali iz nehata, ili prekorači granice krajnje nužde, može se blaže kazniti, a ako je prekoračenje učinjeno pod osobito olakšavajućim okolnostima, može se i osloboditi od kazne. Nema krajnje nužde ako je učinitelj bio dužan izložiti se opasnosti. Nije krivično djelo ono djelo koje je učinjeno u krajnjoj nuždi.

KRIMINALISTIKA

Naučna disciplina koja stručnim postupcima, mjerama i praktičnim metodama traži, proučava i usavršava načine, postupke i metode radi rasvjetljavanja krivičnih djela.

KRIMINALITET

Ukupnost krivičnih djela u jednom društvu u određenom periodu.

KRIMINOLOGIJA

Nauka koja se bavi proučavanjem uzroka kriminaliteta.

KRIVIČNA ODGOVORNOST

Postoji ako je počinitelj u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio uračunljiv i pri tome postupao s umišljajem. Krivica za krivično djelo postoji i ako je počinitelj postupao iz nehata, ako je to zakonom izričito predviđeno.

KRIVIČNA PRIJAVA

Ovaj termin ne postoji od 2003. godine. Postoji samo „PRIJAVA“.

KRIVIČNE SANKCIJE

Prinudne mjere države koje se primjenjuju prema učiniocima krivičnih djela.

KRIVIČNI POSTUPAK

Je skup zakonom određenih krivičnoprocesnih radnji procesnih subjekata, koje se vrše sa ciljem donošenja odluke suda o krivičnom djelu, učiniocu i krivičnoj sankciji.

KRIVIČNO DJELO

To je protupravno djelo koje je zakonom propisano kao krivično djelo, čija su obilježja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivičnopravna sankcija. Krivično djelo može se učiniti činjenjem ili nečinjenjem.

KRIVIČNO DJELO UČINJENO NEČINJENJEM

Kada je počinitelj koji je pravno obavezan spriječiti nastupanje zabranjene posljedice krivičnog djela to propustio učiniti, a takvo je propuštanje jednako učinjenje tog krivičnog djela činjenjem.

KRIVIČNO PRAVO

Sistem zakonskih propisa kojima se propisuju krivična djela, krivične sankcije i uslovi za utvrđivanje krivične odgovornosti i uslovi za kažnjavanje učinitelja krivičnih djela.

KRIVIČNOPRAVNE SANKCIJE

To su: kazne, uvjetna osuda, mjere sigurnosti i odgojne mjere.

KVALIFIKATORNE OKOLNOSTI

Okolnosti koje jednom krivičnom djelu daju teži oblik, pa se kod postojanja takvih krivičnih djela predviđa pooštreno kažnjavanje, npr. nastupanje teže posljedice, naročito teške okolnosti vezane za vrijeme, mjesto, način izvršenja krivičnog djela.

KVALIFIKOVANO KRIVIČNO DJELO

Krivična djela koja predstavljaju teži oblik nekog krivičnog djela s obzirom na nastupanje teže posljedice i/ili okolnosti pod kojim je to krivično djelo počinjeno i s obzirom na posebne okolnosti koje predstavljaju povećani stepen društvene opasnosti.

Za te oblike krivičnog djela je predviđena posebna krivičnopravna sankcija.

LIČNA PRAVA

Prava nad ličnim dobrima (pravo na život, na tjelesni integritet, na čast i ugled, na ljudsko dostojanstvo, na privatnost i sl.).

LIKVIDACIJA PRAVNOG LICA

Način prestanka solventnog pravnog lica (preduzeća, banke) zbog izrečene mjere zabrane obavljanja djelatnosti, prestanka prirodnih uslova za obavljanje djelatnosti, proteka roka za koji je pravno lice osnovano, te zbog brisanja ništavog upisa u sudski registar.

LIKVIDACIONI UPRAVNIK

Organ vođenja postupka likvidacije.

LIKVIDACIONO VIJEĆE

Organ vođenja postupka likvidacije.

LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Vanparnični postupak u kojem sud ispituje da li je punoljetno lice sposobno za normalno rasuđivanje i staranje o sopstvenim interesima, te odlučuje o potpunom ili djelimičnom lišenju poslovne sposobnosti kad utvrdi da za to postoje zakonom predviđeni razlozi, kao i o vraćanju poslovne sposobnosti.

LIŠENJE RODITELJSKOG PRAVA

Vanparnični sud u kojem sud lišava roditelje roditeljskog prava u slučajevima zloupotrebe djece ili zanemarivanja roditeljskih obaveza, te odlučuje o vraćanju roditeljskog prava ako za to postoje uslovi.

LITISPENDENCIJA

Postojanje parničnog postupka koji se između istih stranaka i po istom tužbenom zahtjevu već vodi pred parničnim sudom. Počinje teći parnica dostavljanjem tužbe tuženom.

MALOLJETNIČKI ZATVOR

Najstroža sankcija koja se može izreći starijem maloljetniku (16-18 godina) koji je učinio krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna teža od pet godina zatvora, a zbog teških posljedica i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru.

MATERIJALNO PRAVO

Skup pravnih normi sadržanih u brojnim zakonima (Zakon o osnovama svojinsko-pravnih odnosa, Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o naslijeđivanju,

Krivični zakon i sl.) kojima se propisuje sticanje, korištenje, prestanak i zaštita subjektivnih prava, te predviđaju krivična djela, uslovi odgovornosti za izvršeno krivično djelo i krivične sankcije koje se mogu izreći učiniocu krivičnog djela.

MEĐUPRESUDA

Odluka kojom parnični sud, u parnicama gdje se zahtijeva isplata novčanog iznosa, odlučuje samo o osnovanosti tužbenog zahtjeva, ali ne i o visini zahtjeva.

MERITORNA SUDSKA ODLUKA

U parničnom postupku, odluka o predmetu spora, odluka o suštini spora. U krivičnom postupku, glavni predmet odlučivanja (postojanje krivičnog djela, krivice i odlučivanje o krivičnoj sankciji).

MERITUM

U krivičnom postupku, glavni predmet odlučivanja (postojanje krivičnog djela, krivične odgovornosti i odlučivanje o krivičnoj sankciji).

MJERE SIGURNOSTI

Sankcije usmjerene na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu utjecati da učinitelj ubuduće vrši krivična djela.

MJERE ZABRANE

Sankcije koje krivični sud izriče odgovornom učiniocu krivičnog djela u situacijama kada na osnovu svih okolnosti procijeni da će i prijetnjom kažnjavanja postići svrhu kažnjavanja.

MJESNA NADLEŽNOST

Pravo i dužnost stvarno nadležnog suda (krivičnog ili građanskog ili suda koji rješava u postupcima po privrednim prestupima) ili drugog organa (prekršajnog) ili upravnog organa da rješava u konkretnoj pravnoj stvari sa svoje teritorije.

NAČELO LEGALITETA

Osnovno načelo krivičnog prava prema kojem krivično djelo i krivična sankcija moraju biti propisani prije izvršenja krivičnog djela. Načelo legaliteta (zakonitosti) znači da niko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je učinjeno zakonom nije bilo propisano kao krivično djelo i za koje nije bila propisana kazna. Uobičajeno se izražava poznatom latinskom formulacijom *nullum crimen nulla poena sine lege* (nema krivičnog djela ni kazne bez zakona).

NADLEŽNOST SUDA

Ovlaštenje suda da postupa u određenoj pravnoj stvari.

NADLEŽNOSTI SUDA BiH

Propisane su Zakonom o Sudu BiH i odnose se na: **krivičnu, upravnu i apelacionu** nadležnost. U okviru krivične nadležnosti Sud BiH postupa u predmetima koji se odnose za krivična djela propisana zakonima BiH, a to su, između ostalog, djela ratnih zločina, organiziranog i privrednog kriminala, te korupcije. Pod određenim, zakonom preciziranim uslovima, Sud BiH je nadležan i za krivična djela propisana zakonima entiteta i Brčko Distrikta BiH

Upravna nadležnost podrazumijeva da Sud BiH odlučuje po tužbama protiv konačnih upravnih akata koja u vršenju javnih ovlaštenja donose institucije BiH. Sud BiH odlučuje o zahtjevima za zaštitu sloboda i prava građana zagarantiranih Ustavom BiH, kada su ta prava i slobode povrijeđeni konačnim pojedinačnim aktom institucija BiH, pod uslovom da nije osigurana druga sudska zaštita. Također, Sud BiH rješava imovinske sporove između države BiH, entiteta i Brčko Distrikta BiH, imovinske sporove između institucija BiH koje vrše javna ovlaštenja, imovinske sporove proistekle iz štete koja je nastala pri vršenju poslova organa uprave i drugih institucija BiH i službenih lica tih organa i institucija, kao i druge imovinske sporove kad je nadležnost Suda utvrđena zakonima BiH ili međunarodnim ugovorom.

U okviru apelacione nadležnosti Sud BiH odlučuje po žalbama protiv odluka donesenih u okviru Krivičnog odjeljenja i Upravnog odjeljenja i odlučuje po prigovorima koji se odnose na kršenje Izbornog zakona Bosne i Hercegovine.

Međutim, Sud BiH nije tijelo koje rješava žalbe na presude entitetskih sudova.

NADLEŽNOST KANTONALNIH SUDOVA

Zakonom o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine osnivaju se za područje jednoga kantona, kao organ sudske vlasti koji vrši sudsku funkciju u skladu sa nadležnostima utvrđenim Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, ustavom kantona i Zakonom. Sjedišta kantonalnih sudova prate kantonalno uređenje FBiH. Propisana je Zakonom o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine i odnosi se na: prvostepenu, drugostepenu i ostale nadležnosti kantonalnih sudova.

1. Prvostepena nadležnost
  - a. da sudi za kaznena djela za koja je zakonom propisana kazna zatvora preko 10 godina ili dugotrajni zatvor, ako zakonom nije propisana nadležnost drugoga suda;
  - b. da postupa u tijeku istrage i nakon podizanja optužnice, sukladno zakonu;
  - c. da sudi za kaznena djela za koja je Sud Bosne i Hercegovine prenio nadležnost na kantonalne sudove i
  - d. da odlučuje u svim upravnim sporovima, kao i o zahtjevima za zaštitu sloboda i prava utvrđenih ustavom, ako su takve slobode i prava povrijeđeni konačnim pojedinačnim aktom ili radnjom službene osobe u organima uprave, odnosno odgovorne osobe u poduzeću, ustanovi ili drugoj pravnoj osobi, kada za zaštitu tih prava nije osigurana druga sudska zaštita.
2. Drugostepena nadležnost
  - a. da odlučuje o žalbama protiv odluka općinskih sudova;
  - b. da odlučuje o drugim redovnim i izvanrednim pravnim lijekovima, ako je to određeno zakonom.
3. Ostalo
  - a. da rješava o sukobu mjesne nadležnosti između općinskih sudova sa područja kantona;
  - b. da odlučuje o prijenosu mjesne nadležnosti sa jednog općinskog suda na drugi općinski sud na području kantona;

- c. da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera sigurnosti i pravnih posljedica osude, na temelju sudske odluke;
- d. da postupa po molbama za pomilovanje, sukladno zakonu;
- e. da rješava o priznavanju odluka stranih sudova, stranih trgovačkih sudova i stranih arbitraža;
- f. da pruža međunarodnu pravnu pomoć u kaznenim predmetima i
- g. da obavlja druge poslove propisane zakonom.

NADLEŽNOST OPĆINSKIH SUDOVA

Općinski sudovi osnivaju se za područje jedne ili više općina u kantonu.

Općinski sud je nadležan:

1. U kaznenim predmetima:
  - a. da u prvom stupnju sudi:
    - ⇒ za kaznena djela za koja je zakonom propisana kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, ako posebnim zakonom nije određena nadležnost drugoga suda;
    - ⇒ za kaznena djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost općinskoga suda;
    - ⇒ za kaznena djela za koja je Sud Bosne i Hercegovine prenio nadležnost na općinski sud;
    - ⇒ u svim kaznenim postupcima protiv maloljetnika;
  - b. da postupa tijekom istrage i nakon podizanja optužnice, sukladno zakonu;
  - c. da odlučuje o izvanrednim pravnim lijekovima, kada je to zakonom predviđeno;
  - d. da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera sigurnosti i pravnih posljedica osude, na temelju sudske odluke i

- e. da postupa po molbama za pomilovanje, sukladno zakonu.
2. U građanskim predmetima da u prvom stupnju sudi:
  - a. u svim građanskim sporovima i
  - b. u izvanparničnom postupku.
3. U gospodarskim predmetima, općinski sudovi koji imaju gospodarska odjeljenja, u prvom stupnju sude:
  - a. u sporovima koji se odnose na prava i obveze po osnovi pravnog prometa roba, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama te na prava i obveze proistekle iz vrijednosnih papira, u kojima su obje stranke u postupku pravna osoba ili fizička osoba koja, u svojstvu samostalnoga poduzetnika ili u drugome svojstvu, obavlja gospodarsku ili drugu registriranu djelatnost u obliku osnovnog ili dopunskog zanimanja;
  - b. u sporovima koji se odnose na brodove i na plovidbu morem i unutarnjim vodama te u sporovima na koje se primjenjuje plovidbeno pravo, osim sporova o prijevozu putnika;
  - c. u sporovima koji se odnose na zrakoplove te u sporovima na koje se primjenjuje zrakoplovno pravo, osim sporova o prijevozu putnika;
  - d. sporove iz autorskog prava, srodnih prava i prava industrijskog vlasništva;
  - e. sporove nastale povodom djela za koja se tvrdi da predstavljaju nelojalnu konkurenciju ili monopolistički sporazum;
  - f. gospodarske prijestupe i
  - g. u postupku stečaja i likvidacije, sukladno zakonu, kao i u svim sporovima koji nastanu u tijeku i povodom provođenja postupka stečaja i likvidacije.

4) U drugim predmetima:

- a. da provodi ovršni postupak, ako zakonom nije drukčije propisano;
- b. da određuje mjere osiguranja, ako zakonom nije drukčije propisano;
- c. da rješava u posebnim postupcima, ako zakonom nije drukčije propisano;
- d. da obavlja zemljišno-knjižne poslove, sukladno zakonu;
- e. da pruža pravnu pomoć sudovima u Bosni i Hercegovini;
- f. f) da obavlja poslove međunarodne pravne pomoći, ako zakonom nije propisano da koje od tih poslova obavlja kantonalni sud;
- g. g) da obavlja poslove upisa u registre pravnih osoba i
- h. h) da obavlja druge poslove propisane zakonom.

NADLEŽNOST OSNOVNIH SUDOVA

Osnovni sudovi osnivaju se za područje jedne ili više opština. Osnovni sud nadležan je da u prvom stepenu sudi:

- a. u krivičnim predmetima:
  1. za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna kazna – novčana kazna ili kazna zatvora do deset godina, ako posebnim zakonom nije određena nadležnost drugog suda,
  2. za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost osnovnog suda,
  3. za krivična djela za koja je Sud Bosne i Hercegovine prenio nadležnost na osnovni sud,
  4. za bilo koji krivični postupak protiv maloljetnika,
  5. da postupa tokom istrage i nakon podizanja optužnice u skladu sa zakonom,
  6. da odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima kada je to zakonom predviđeno,

7. da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera bezbjednosti i pravnih posljedica osude, na osnovu sudske odluke,
  8. da postupa po molbama za pomilovanje u skladu sa zakonom,
- b. u građanskim predmetima:
    1. u svim građanskim sporovima,
    2. u vanparničnom postupku,
  - c. u prekršajnim predmetima:
    1. u svim prekršajnim predmetima,
    2. o zahtjevima za ponavljanje prekršajnog postupka,
  - d. u drugim predmetima:
    1. da sprovodi izvršni postupak, ako zakonom nije drugačije određeno,
    2. da određuje mjere obezbjeđenja, ako zakonom nije drugačije određeno,
    3. da rješava u posebnim postupcima, ako zakonom nije drugačije određeno,
    4. da pruža pravnu pomoć sudovima u Bosni i Hercegovini,
    5. da vrši poslove međunarodne pravne pomoći, ako zakonom nije određeno da neke od tih poslova vrši okružni sud,
    6. da vrši poslove upisa registracije udruženja građana i
    7. da vrši druge poslove određene zakonom.

NADLEŽNOST OKRUŽNIH SUDOVA

Okružni sudovi osnivaju se za područje dva ili više osnovnih sudova. Zakonom o sudovima Republike Srpske uređuje se organizacija, nadležnost i funkcionisanje osnovnih sudova, okružnih sudova, okružnih privrednih sudova, Višeg privrednog suda i Vrhovnog suda Republike Srpske.

1. Okružni sud nadležan je da u prvom stepenu sudi:
  - a. za krivična djela za koja je zakonom propisana kazna veća od deset godina ili dugotrajni zatvor, ako zakonom nije određena nadležnost drugog suda,
  - b. da postupa u toku istrage i nakon podizanja optužnice u skladu sa zakonom,
  - c. da sudi za krivična djela za koja je Sud Bosne i Hercegovine prenio nadležnost na okružne sudove,
  - d. da odlučuje u svim upravnim sporovima i to prema sje-dištu prvostepenog upravnog organa, kao i o zahtjevi-ma za zaštitu sloboda i prava utvrđenih ustavom, ako su takve slobode i prava povrijeđeni konačnim pojedinačnim aktom ili radnjom službenog lica u organima uprave, odnosno odgovornog lica u preduzeću, usta-novi ili drugom pravnom licu, kada za zaštitu tih prava nije obezbijeđena druga sudska zaštita.
2. Okružni sud u drugom stepenu odlučuje o:
  - a. žalbama protiv odluka osnovnih sudova,
  - b. drugim redovnim i vanrednim pravnim lijekovima, ako je to određeno zakonom.
3. Ostala nadležnost okružnog suda je da:
  - a. rješava o sukobu mjesne nadležnosti između osnovnih sudova sa svog područja u skladu sa zakonom,
  - b. odlučuje o prenosu mjesne nadležnosti sa jed-nog osnovnog suda na drugi osnovni sud na svom području,
  - c. odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera bezbjed-nosti i pravnih posljedica osude, na osnovu sudske odluke,
  - d. postupa po molbama za pomilovanje u skladu sa zakonom,
  - e. rješava o priznanju odluka stranih sudova, stranih trgo-vačkih sudova i stranih arbitraža,

- f. pruža međunarodnu pravnu pomoć u krivičnim predmetima i
- g. vrši druge poslove određene zakonom.

NADLEŽNOST OKRUŽNIH PRIVREDNIH SUDOVA

Okružni privredni sudovi, kao prvostepeni, osnivaju se za područje koje pokrivaju okružni sudovi. Okružni privredni sudovi u prvom stepenu odlučuju:

- a. u parničnim i vanparničnim sporovima koji se odnose na prava i obaveze po osnovu pravnog prometa robe, uslu-ga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, kao i na prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira, u kojima su obje stranke u postupku pravno ili fizičko lice, koje u svojstvu samostalnog predu-zetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja,
- b. u sporovima koji se odnose na brodove i na plovidbu na unu-trašnjim vodama, kao i u sporovima na koje se primjenjuje plovidbeno pravo, osim sporova o prevozu putnika,
- c. u sporovima koji se odnose na avione, kao i u sporovima na koje se primjenjuje vazduhoplovno pravo, osim sporova o pre-vozu putnika,
- d. u sporovima iz autorskog prava, srodnih prava i prava indu-strijske svojine,
- e. u sporovim nastalim povodom djela za koja se tvrdi da pred-stavljaju nelojalnu konkurenciju ili monopolistički sporazum,
- f. u postupcima stečaja i likvidacije, u skladu sa zakonom, kao i u svim sporovima koji nastanu u toku i povodom sprovođenja postupka stečaja i likvidacije,
- g. u poslovima registracije pravnih lica ili samostalnih preduzetnika uređenih Zakonom o upisu poslovnih subjekata u sudski registar,
- h. o sprovođenju izvršnog postupka po pravosnažnim izvršnim sudskim odlukamaprivrednih sudova,

- i. o sprovođenju izvršnog postupka po vjerodostojnim ispravama u kojima su obje stranke u postupku pravna lica ili fizička lica koja u svojstvu samostalnog preduzetnika ili u drugom svojstvu obavljaju privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja i po izvršnim notarskim ispravama u kojima su obje stranke u postupku, pravna lica,
- j. o određivanju mjera obezbjeđenja,
- k. o pružanju pravne pomoći sudovima u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini iz svoje nadležnosti,
- l. o obavljanju poslova međunarodne pravne pomoći iz svoje nadležnosti,
- m. o sporovima koji nastanu stranim ulaganjem i
- n. o obavljanju i drugih poslova uređenih zakonom.

NASILNA SMRT

Nasilna oštećenja zdravlja, odnosno povrede koje ne nastaju spontano, a uzrokovane su isključivo spoljašnjim (egzogenim) uzrocima. Smrt koja nastaje kao posljedica povrede je nasilna smrt (*mors violenta*), koja po porijeklu može biti: zadesna, samoubilačka, ubilačka.

Ako mrtvozornik ocijeni da je do smrti došlo pod sumnjivim okolnostima, odnosno da je riječ o nasilnoj smrti u vezi sa kaznenim djelom, dužan je obavijestiti policiju.

NASLJEDNIK

Fizičko ili pravno lice koje na osnovu zakona ili zavještenja nasljeđuje ostavioca.

NASLJEDNO PRAVO

Skup pravnih propisa koji uređuju nasljeđivanje, odnosno pravo nekog lica da stekne određena prava na zaostavštini.

NE BIS IN IDEM

Načelo krivičnog procesnog prava prema kojem niko ne može biti ponovno suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka.

NEHAT

Oblik vinosti, lakši od umišljaja, nevoljno ostvarenje krivičnog djela. Krivično djelo može biti učinjeno iz svjesnog ili nesvjesnog nehata.

NEMATERIJALNA ŠTETA

Šteta nastala povredom ličnih prava (fizičkog ili psihičkog integriteta, bol, strah, povreda časti i ugleda, naruženost).

NEPOKRETNE STVARI

Stvari koje se ne mogu pomjerati bez oštećenja njihove suštine.

NESVJESNI NEHAT

Najlakši oblik vinosti, kada učinitelj krivičnog djela nije bio svjestan mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice, iako je prema okolnostima i prema svojim osobnim svojstvima bio dužan i mogao biti svjestan te mogućnosti.

NEURAČUNLJIVOST

Nije uračunljiva osoba koja u vrijeme učinjenja krivičnog djela nije mogla shvatiti značaj svog djela ili nije mogla upravljati svojim postupcima zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja. Neuračunljivom učinitelju krivičnog djela ne izriče se kazna već mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja ili čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ili obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi.

NEZNATNA DRUŠTVENA ŠTETNOST

Osnov isključenja postojanja privrednog prestupa.

NOVČANA KAZNA

Vrsta kazne koja se sastoji u obavezi učinioca krivičnog djela, prekršaja ili privrednog prijestupa da u korist države, u određenom roku, plati određeni novčani iznos.

NUŽNA ODBRANA

Nužna je ona odbrana koja je neophodno potrebna da učinitelj od sebe ili drugog odbije istovremeni ili direktno predstojeći protupravni napad, a koja je srazmjerna napadu. Nije krivično djelo ono djelo koje je učinjeno u nužnoj odbrani.

OBAVEZNA ODBRANA

Zakon o krivičnom postupku predviđa slučajeve kada osumnjičeni odnosno optuženi mora imati branioca, i to: ako je nijem, gluh ili nesposoban da se sam uspješno brani, ako se postupak vodi zbog krivičnog djela za koje se može izreći kazna zatvora preko deset godina ili teža kazna, u vrijeme podnošenja prijedloga za pritvor.

OBAVEZNO LIJEČENJE ALKOHOLIČARA I NARKOMANA

Mjera bezbjednosti koja se izriče učinitelju krivičnog djela koji je ovo djelo izvršio usljed zavisnosti od stalne upotrebe alkohola ili opojnih droga i kod koga postoji opasnost da će usljed ove zavisnosti i dalje vršiti krivična djela.

OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE I ČUVANJE U ZDRAVSTVENOJ USTANOVI

Mjera bezbjednosti koja se izriče učinitelju krivičnog djela koji je ovo djelo izvršio u stanju neuračunljivosti ili bitno smanjene računljivosti, te da je opasno za svoju okolinu, a da je liječenje u psihijatrijskoj ustanovi neophodno da bi se uklonile ove okolnosti.

OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE NA SLOBODI

Važi isto što i u prethodnoj tački, sa tim što je za otklanjanje opasnosti dovoljno i liječenje na slobodi.

OBLIGACIONI ODNOS

Građansko-pravni odnos između dva lica, povjerioca, sa jedne strane, i dužnika, sa druge strane, koji podrazumijeva pravo povjerioca da od dužnika zahtijeva nekakvo činjenje, nečinjenje ili propuštanje, a dužnik ima obavezu da to učini.

OBLIGACIONO PRAVO

Skup pravnih normi koji reguliše obligacione odnose.

OBUSTAVA KRIVIČNOG POSTUPKA

Način okončanja krivičnog postupka zbog smrti osumnjičenog, odnosno optuženog, trajnog duševnog oboljenja, odustanka tužioca od gonjenja, zato što djelo koje je predmet optužbe nije krivično djelo, zbog nepostojanja krivične odgovornosti, zbog zastarjelosti, ako postoji akt amnestije ili pomilovanja, druge okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje, ako nema dovoljno dokaza.

Ocjena dokaza

Aktivnost suda ili upravnog organa koja se sastoji u vrednovanju izvedenih dokaza u odnosu na činjenice koje su predmet dokazivanja, a od kojih zavisi rješenje konkretne pravne (upravne) stvari.

ODBIJAJUĆA PRESUDA

Presudu kojom se optužba odbija sud će izreći: ako je tužilac od započinjanja do završetka glavnog pretresa odustao od optužbe ili je oštećeni odustao od prijedloga za gonjenje, ako je optuženi za isto djelo već pravosnažno osuđen, oslobođen od optužbe ili je optužba protiv njega pravosnažno odbijena ili je postupak protiv njega pravosnažno obustavljen, ako je optuženi aktom amnestije ili pomilovanja oslobođen od gonjenja ili se krivično gonjenje ne može preduzeti zbog zastarjelosti.

ODGOVOR NA INFORMACIJU

Pravo na iskaz kojim se uzvraća (replika) na nepotpunu informaciju da bi se ova učinila potpunijom, istinitom, objektivnom.

ODGOVORNO LICE PRAVNOG LICA

Subjekt u privrednom prijestupnom postupku, zakonski zastupnik pravnog lica ili lice sa posebnim ovlaštenjima u pravnom licu koje je odgovorno za učinjeni privredni prijestup i protiv kojeg je podnijet optužni prijedlog zbog privrednog prijestupa.

ODGOVOR NA TUŽBU

Parnična radnja tuženika kojom se izjašnjava na navode iz tužbe, predlažući dokaze radi utvrđivanja činjenica koje mu idu u korist.

ODMJERAVANJE KAZNE

Određivanje vrste i mjere kazne koja se izriče učiniocu krivičnog djela.

ODREĐIVANJE PRITVORA

Pritvor se može odrediti ili produžiti samo pod uslovima propisanim Zakonom o krivičnom postupku i samo ako se isti cilj ne može ostvariti drugom mjerom.

1. Pritvor se određuje ili produžava rješenjem sud na prijedlog tužioca a nakon što sud prethodno sasluša osumnjičenog, odnosno optuženog na okolnosti razloga zbog kojih se pritvor predlaže.
2. Tužilac je dužan podnijeti obrazložen prijedlog za produženje pritvora Sudu najkasnije pet dana prije isteka roka iz rješenja o pritvoru. Sud odmah dostavlja prijedlog osumnjičenom, odnosno optuženom i njegovom braniocu.
3. Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće nužno vrijeme. Ako se osumnjičeni ili optuženi nalazi u pritvoru, dužnost je svih organa koji učestvuju u krivičnom postupku i organa koji im pružaju pravnu pomoć da postupaju s posebnom hitnošću.
4. U toku cijelog postupka pritvor će se ukinuti čim prestanu razlozi na osnovu kojih je određen, a pritvoreni će odmah biti pušten na slobodu. Po prijedlogu optuženog ili branioca za ukidanje pritvora koji je zasnovan na novim činjenicama, sud će održati ročište, odnosno sjednicu vijeća o čemu će obavijestiti stranke i branioca. Nedolazak stranaka i branioca koji su uredno obaviješteni ne

sprečava održavanje ročišta, odnosno sjednice vijeća. Protiv rješenja o odbijanju prijedloga za ukidanje pritvora žalba je dozvoljena. Ako prijedlog nije zasnovan na novim činjenicama koje su značajne za ukidanje pritvora, sud neće donijeti posebno rješenje.

Posebni razlozi za određivanje pritvora su: opasnost od bijega, osnovana bojazan da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za krivični postupak ili ako naročite okolnosti ukazuju da će ometati krivični postupak utjecajem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače, postojanja naročitih okolnosti da će ponoviti kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo, ili da će učiniti kazneno djelo kojim prijeti i počinjenje djela u izvanrednim okolnostima za koje se može izreći kazna zatvora od 10 godina ili teža kazna, a koje je posebno teško s obzirom na način izvršenja ili posljedice kaznenog djela, ako bi puštanje na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda.

Pritvor se može odrediti, produžiti ili ukinuti i nakon potvrđivanja optužnice. Kontrola opravdanosti pritvora se vrši po isteku svaka dva mjeseca od dana donošenja posljednjeg rješenja o pritvoru. Žalba protiv ovog rješenja ne zadržava njegovo izvršenje.

ODUZIMANJE PREDMETA

Mjera bezbjednosti predviđena u svim kaznenim postupcima; smisao je da se oduzmu predmeti koji su upotrijebljeni, nastali ili bili namijenjeni izvršenju krivičnog djela, prekršaja ili privrednog prestupa.

OKRIVLJENI

Ovaj termin od 2003. godine nije u upotrebi.

OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI

Okolnosti objektivnog ili subjektivnog karaktera koje utiču da se krivično odgovornom učinitelju krivičnog djela, unutar zakonom propisanih granica, izrekne blaža kazna, bilo po vrsti, bilo po mjeri.

OMETANJE POSJEDA

Onemogućavanje držaoca da vrši faktičku vlast na stvari ili pravu ili uznemiravanje držaoca pri vršenju faktičke vlasti na stvari ili pravu.

OPOZIV USLOVNE OSUDE

Izvršenje kazne zatvora utvrđene u uslovnoj osudi u slučaju novoučinjenog krivičnog djela, ranije učinjenog krivičnog djela ili neispunjenja određenih obaveza.

OPOMENA U PREKRŠAJNOM POSTUPKU

Vaspitna mjera koja se u prekršajnom postupku izriče prema maloljetnom učinitelju prekršaja.

OPTUŽENI

Osoba protiv koje je jedna ili više tačaka u optužnici potvrđena. Optuženi ima pravo da ispituje svjedoke i obično ga zastupa advokat.

OPTUŽNICA

Optužni akt tužioca kojim se optužuje određeno lice za određeno krivično djelo. Optužnica je akt koji redovno sadrži podatke o optuženom i djela koja mu se stavljaju na teret. Postojanje optužnice se smatra ključnim uslovom za nastanak i opstanak krivičnog postupka. Odustajanjem od već podignute optužnice krivični postupak se prekida, uz mogućnost da dođe do sukcesije tužilaca (što je različito regulisano od zemlje do zemlje) u kom slučaju optužnica opstaje.

ORIGINAL

Spis ili snimak ili sličan ekvivalent kojim se ostvaruje isto djestvo od strane osobe koja ga piše, snima ili izdaje. „Original“ fotografija uključuje negativ i sve kopije. Ako su podaci pohranjeni u kompjuteru ili sličnom uređaju za automatsku obradu podataka, original je i svaki odštampani primjerak ili okom vidljivi pohranjeni podatak.

OSLOBAĐAJUĆA PRESUDA

Presuda kojom se optuženi oslobađa od optužbe i koju će sud izreći: ako djelo za koje se optužuje po zakonu nije krivično djelo, ako ima okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, ako nije dokazano da je optuženi učinio djelo za koje se optužuje.

OSLOBOĐENJE OD KAZNE

Ovlaštenje suda da krivično odgovornog učinitelja krivičnog djela, pod zakonom propisanim uslovima, oslobodi od kazne (prekoračenje nužne odbrane, krajnje nužde, ako je djelo učinjeno iz nehata, ako učinilac krivičnog djela i sam trpi teške posljedice krivičnog djela...).

OSNOVANA SUMNJA

Viši stepen sumnje zasnovan na prikupljenim dokazima koji upućuju na zaključak da je određeno lice izvršilo krivično djelo.

OSUĐENI

Osoba za koju je pravomoćnom odlukom utvrđeno da je krivično odgovorna za određeno krivično djelo.

OSUĐUJUĆA PRESUDA

Presuda koju će sud izreći kad utvrdi da je optuženi kriv za krivično djelo koje mu se stavlja na teret i kojom mu izriče uslovnu osudu ili kaznu ili ga oglasi krivim, a oslobodi ga od kazne.

OSUMNJIČENI

Osoba za koju postoje osnovi sumnje da je počinila krivično djelo.

OŠTEĆENI

Osoba kojoj je osobno ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.

OTEŽAVAJUĆE OKOLNOSTI

Okolnosti objektivnog ili subjektivnog karaktera koje utiču da se krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela, unutar zakonom propisanih granica, izrekne stroža kazna, bilo po vrsti, bilo po mjeri.

OVLAŠTENA SLUŽBENA OSOBA

Osoba koja ima odgovarajuća ovlaštenja unutar policijskih organa Bosne i Hercegovine, uključujući Državnu agenciju za istrage i zaštitu i Državnu graničnu službu, policijskih organa Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, sudske i finansijske policije, kao i carinskih organa, poreznih organa i organa vojne policije. Pod ovlaštenim službenim licima smatraju se i stručni saradnici odnosno istražitelji Tužilaštva BiH, tužilaštva entiteta i Brčko distrikta BiH, koji rade po ovlaštenjima tužioca.

PARICIONI ROK

Rok za dobrovoljno izvršenje činidbe koja je određena presudom ili koji određuju stranke u sudskom poravnanju.

PARNIČNA SPOSOBNOST (POSTULACIONA SPOSOBNOST)

Svojstvo stranke da može samostalno i punovažno preduzimati radnje pred sudom, parnična sposobnost se izjednačava sa poslovnom sposobnošću koju fizička lica stiču punoljetstvom, a gube smrću, proglašenjem lica za umrlo i lišenjem poslovne sposobnosti.

PARNIČNI POSTUPAK

Postupak u kojem sud raspravlja i odlučuje u sporovima iz ličnih i porodičnih odnosa, iz radnih odnosa, kao i iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih lica.

PENOLOGIJA

Nauka koja se bavi proučavanjem kazni i drugih vrsta krivičnih sankcija, njihovom primjenom i izvršenjem, kao i njihovim dejstvom.

PLATNI NALOG

Vrsta sudske odluke u parničnom postupku kojom sud, postupajući po tužbi, a na osnovu vjerodostojne isprave obavezuje tuženika da plati novčani

iznos obuhvaćen tužbenim zahtjevom, čija se visina dokazuje vjerodostojnom ispravom.

PODIZANJE OPTUŽNICE

Kad u toku istrage tužilac nađe da postoji dovoljno dokaza iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo, pripremit će i uputiti optužnicu sudiji za prethodno saslušanje. Zakon ne predviđa poseban rok za podizanje optužnice nakon okončanja istrage, ali optužnica će biti podignuta bez odlaganja ako je stanje stvari dovoljno razjašnjeno da se optužnica može podići. Očigledno kašnjenje u preduzimanju procesne radnje podizanja optužnice može biti razlog za pokretanje disciplinskog postupka zbog nemarnog odnosa prema radu, stalnog i neopravdanog kašnjenje u provođenju radnji u vezi sa vršenjem tužilačke funkcije ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti tužioca.

Nakon podizanja optužnice, osumnjičeni, odnosno optuženi i branilac imaju pravo uvida u sve spise i dokaze.

Nakon podizanja optužnice stranke ili branilac mogu predlagati sudiji za prethodno saslušanje sudsko obezbjeđenje dokaza.

PODNEŠAK

Pismo koje sadrži procesnu radnju učesnika u postupku preduzetu van ročišta ili pretresa (optužnica, privatna tužba, tužba u parničnom postupku, odgovor na tužbu, prijedlog za izvršenje, žalba i slično).

PODSTREKAVANJE

Oblik saučesništva, umišljajno navođenje nekog lica na izvršenje krivičnog djela, izazivanje ili učvršćivanje u namjeri podstrekavanog lica da izvrši krivično djelo.

POJAČAN NADZOR ORGANA STARATELJSTVA

Vrsta mjere pojačanog nadzora u okviru vaspitnih mjera kao specifičnih vrsta krivičnih sankcija koje se izriču maloljetnicima, najoštrija mjera pojačanog nadzora.

POJAČAN NADZOR OD STRANE RODITELJA ILI STARAOCA

Vaspitna mjera koja se izriče maloljetniku koji je zbog propuštanja adekvatnog nadzora i brige roditelja ili staraoaca dospio u stanje vaspitne zapuštenosti.

POJAČAN NADZOR U DRUGOJ PORODICI

Vaspitna mjera koja se izriče maloljetniku čiji roditelji ili staralac nisu u mogućnosti da nad njim vrše nadzor.

POKUŠAJ

Umišljajno započinjanje izvršenja krivičnog djela koje nije dovršeno.

POMAGANJE

Oblik saučesništva koji se sastoji u umišljajnom preduzimanju radnje kojom se doprinosi drugom licu da izvrši krivično djelo.

POMILOVANJE

Akt kojim se poimenično određenom licu daje potpuno ili djelimično oslobađanje od izvršenja kazne ili zamjenjuje izrečena kazna blažom kaznom ili uvjetnom osudom; ukida ili određuje kraće trajanje izrečene mjere sigurnosti zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti; ukida određena pravna posljedica osude ili određuje njeno kraće trajanje; određuje brisanje osude. Akt je odluka u odnosu na određeno lice po njegovom zahtjevu.

Nadležni organ za davanje pomilovanja u Bosni i Hercegovini:

- ⇒ Na nivou BiH - Predsjedništvo BiH
- ⇒ Na na nivou Federacije BiH - predsjednik Federacije BiH
- ⇒ Na nivou Republike Srpske - predsjednik Republike Srpske

PONAVLJANJE POSTUPKA

Vanredni pravni lijek, institut procesnih zakona koji predviđa mogućnost ponavljanja postupka koji je pravosnažno okončan odlukom koja se temelji

na lažnoj ispravi, iskazu ili kada se pojave nove činjenice koje ukazuju na potrebu donošenja drugačije odluke.

PORODIČNO PRAVO

Sistem pravnih normi kojima se uređuju lični i imovinski odnosi koji nastaju između članova porodice koji uglavnom nastaju iz braka i činjenice postojanja srodstva.

POROTNO SUĐENJE

Oblik učešća građana u ostvarivanju sudijske funkcije, neposredno vršenje sudijske funkcije građana zajedno s izabranim (profesionalnim) sudijama.

POSEBNE ISTRAŽNE RADNJE

Posebne istražne radnje mogu se odrediti protiv osobe za koju postoje osnovne sumnje

- a. da je sama ili sa drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela ili
- b. da učinitelju ili od učinitelja krivičnog djela prenosi informacije u vezi sa krivičnim djelom, odnosno
- c. da učinitelj koristi njeno sredstvo telekomunikacije,

ali pod uslovima:

1. 1. da se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nesrazmjernim teškoćama i
2. 2. da se radi o krivičnom djelu za koje se može izreći kazna zatvora najmanje tri godine ili teža kazna i

VRSTE posebnih istražnih radnji su (sedam vrsta):

- a. nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,
- b. pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
- c. nadzor i tehničko snimanje prostorija,

- d. tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta,
- e. prikriveni istražitelj i informator,
- f. simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine,
- g. nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela

POSLOVNA SPOSOBNOST

Sposobnost da se sopstvenom izjavom volje zaključi pravni posao koji za posljedicu ima nastanak, prenos, promjenu ili prestanak subjektivnih građanskih prava; fizičko lice poslovnu sposobnost stiče punoljetstvom, a pravno lice osnivanjem, odnosno upisom u registar nadležnog suda.

POTJERNICA

Naredba nadležnog organa koja se dostavlja organima unutrašnjih poslova radi izvršenja sa ciljem pronalaženja i dovođenja osumnjičenog, optuženog ili osuđenog lica koje se nalazi u bjekstvu.

POTVRĐIVANJE OPTUŽNICE

Ukoliko je tužilac dostavio dovoljno dokaza iz kojih proizlazi postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo navedeno u optužnici, tada sudija za prethodno saslušanje treba da potvrdi optužnicu. Svoju odluku o potvrđivanju optužnice sudija za prethodno saslušanje treba da donese u roku od osam dana računajući od dana prijema optužnice. U ovaj rok se ne uračunava vrijeme kada je optužnica vraćena tužiocu, radi ispravke formalnih nedostataka.

POUKA O PRAVNOM LIJEKU

Uputstvo koje sud daje u pismeno izrađenoj odluci upozoravajući stranku koji pravni lijek, u kome roku i kome organu, može izjaviti.

POVJERILAC

Lice koje ima pravo da od nekog lica (dužnika) zahtijeva neku činidbu, nečinjenje ili propuštanje.

POVLAČENJE TUŽBE

Parnična radnja kojom tužilac odustaje od zahtjeva da sud odluči o osnovanosti njegovog zahtjeva; tužilac može kasnije podnijeti identičnu tužbu.

POVRAT

Ponovno izvršenje krivičnog djela od strane lica koje je ranije već bilo osuđeno zbog izvršenja nekog krivičnog djela.

POVRAĆAJ U PRETHODNO STANJE

Institut svih procesnih zakona koji omogućava učesniku u postupku da otkloni negativne posljedice koje su prouzrokovane propuštanjem da se preduzme određena radnja u postupku; da bi se dozvolio povraćaj u prethodno stanje razlozi zbog kojih je propušteno preduzimanje procesne radnje moraju biti opravdani.

POVREDA MATERIJALNOG PRAVA

Ponajprije, o povredi materijalnog prava može se raditi o slučaju da je odluka u upravnoj stvari donesena arbitrarno, dakle bez primjene materijalnopravne norme kojom se uređuje situacija koja odgovara utvrđenom činjeničnom stanju, kada na utvrđeno činjenično stanje nije primijenjena odgovarajuća materijalnopravna norma, bilo da se te činjenice ne mogu podvesti pod primijenjenu normu nego pod neku drugu materijalnopravnu normu, a što uključuje i primjenu materijalnopravne norme koja je prestala važiti, odnosno primjenu materijalnopravne norme koja još ne važi. Najčešći slučaj pogrešne primjene materijalnoga prava bit će nepravilno tumačenje norme koja je primijenjena, odnosno norma je pravilno izabrana te upravo odgovara činjeničnom stanju koje treba podvesti pod tu normu kao apstraktno pravilo, ali je pri traženju sadržaja i smisla norme došlo do pogreške, pa je ta norma pogrešno interpretirana.

POZIVANJE

Osnovna mjera radi obezbjeđenja prisustva optuženog u krivičnom, prekršajnom i privrednoprestupnom postupku; takođe, osnovni način komunikacije suda i upravnog organa s učesnicima u postupku.

PRANJE NOVCA

Pretvaranje tzv. "prljavog" novca ili druge imovinske koristi pribavljenih kriminalnim ili drugim protuzakonitim radnjama u "čist" novac, onaj koji se može upotrijebiti i koristiti kao legalni prihod u bankovnim, trgovačkim, kupoprodajnim, investicijskim, poduzetničkim i drugim poslovima ili načinima ulaganja. Znači, ona imovinska korist, najčešće u konačnici novac, koji bi se prema postojećim zakonima trebao oduzeti kao rezultat krivičnog djela(k.d.), koristi se kao i svaki drugi zakonitim načinom stečeni dohodak. Time se pokušava ne samo prikriti počinjeno k. d. i njime postignuta imovinska korist nego se njegovom daljnjom upotrebom stvara konkurencija s onima koji nekriminalnom djelatnošću ostvaruju prihode svojeg poslovanja.

PРАВNA ZABLUDA

Pogrešna predstava ili nepostojanje predstave o postojanju i značenju pravne norme; u krivičnom pravu zabluda se ogleda u pogrešnoj predstavi o zabranjenosti učinjenog djela.

PРАВNA СПОСОБНОСТ

Svojstvo pravnog ili fizičkog lica da bude titular prava ili obaveza; fizička lica stiču pravnu sposobnost rođenjem (u određenim slučajevima, čak i začeto, a nerođeno dijete), a gube je smrću ili proglašenjem nestalog lica za umrlo, dok pravna lica pravnu sposobnost stiču osnivanjem, odnosno upisom u registar koji vodi nadležni organ, a gube je prestankom pravnog lica usljed stečaja ili likvidacije.

PРАВNE OSOBE

Osobe koje su kao takve definirane zakonom, uključujući: korporacije, preduzeća, udruženja, firme i partnerstva i druga privredna društva.

PРАВNE POSLJEDICE OSUDE

Institut krivičnog prava do čije primjene dolazi na osnovu samog zakona, osudom na određenu kaznu ili za određeno djelo, a sastoji se u gubitku ili zabrani sticanja određenih prava (npr. prestanak vršenja određenih funkcija u državnim organima, prestanak radnog odnosa, gubitak čina, zabrana sticanja zvanja, zabrana sticanja dozvola).

PРАВNI LIJEK

Radnja stranke ili drugog ovlaštenog lica kojom se pobija prvostepena sudska odluka ili odluka upravnog organa.

PРАВNI SAVJETNIK

Pomaže sudijama u pripremama za suđenje, prilikom analize propisa i kod izrade nacрта odluka.

PРАВNI SUBJEKT

Fizičko ili pravno lice koje je nosilac nekog prava ili koje je opterećeno nekom obavezom.

PРАВНО ЛИЦЕ

Organizacija koja ima svojstvo subjekta prava (preduzeće, banka, zadruga, osiguravajuće društvo), nastaje upisom u odgovarajući registar koji vodi nadležni državni organ (nadležni sud, ministarstvo), a na osnovu odluke osnivača (ugovorom ili odlukom).

PРАВНОСНАЖНОСТ (PРАВНОСНАЖНОСТ)

Svojstvo sudske odluke koje znači da se takva odluka više ne može pobijati redovnim pravnim lijekom.

PРАВНОСНАЖНОСТ UPРАВНОГ АКТА

Svojstvo akta upravnog organa koje onemogućava pobijanje tog akta u upravnom sporu.

PРАВНО НА ЖАЛБУ

Redovni pravni lijek u krivičnom procesnom zakonodavstvu BiH je žalba na presudu ili rješenje. Žalba protiv krivične presude prvostepenog suda je jedini potpuni i sveobuhvatni pravni lijek kojim se pobija pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja i iz njega izvedenih činjeničnih zaključaka i primjena prava.

PREBIVALIŠTE

Mjesto gde jedno lice ima centar svojih životnih aktivnosti sa namjerom da se tu stalno nastani, poseban značaj prilikom određivanja nadležnosti suda ili organa uprave za postupanje u određenoj pravnoj stvari.

PREDISTRAŽNE RADNJE

Jedna od faza krivičnog postupka, prijava krivičnog djela i odluka tužioca o prijavi.

PREDMET IZVRŠENJA

Stvar ili imovinsko pravo dužnika na kojem se sprovodi izvršenje.

PREDUMIŠLJAJ

Predstavlja poseban oblik vinsti koji odlikuje hladno, proračunato i duže razmišljanje o krivičnom djelu, načinu, sredstvima i drugim okolnostima njegovog izvršenja; ove okolnosti se u našem zakonodavstvu mogu uzeti u obzir kod odmjeravanja kazne prilikom ocjene stepena krivične odgovornosti.

PREINAČENJE OPTUŽNICE

Promjena optužnice u odnosu na već optuženo lice izmjenom nekog njenog elementa (krivičnog djela koje se stavlja na teret optuženom, izmjenom činjeničnog opisa krivičnog djela, promjenom kvalifikacije djela, proširenjem za neko drugo krivično djelo i sl.). Izmjena činjeničnog opisa krivičnog djela.

PREINAČENJE PRESUDE

Odluka kojom sud koji odlučuje po redovnom ili vanrednom pravnom lijeku donosi drugačiju odluku u odnosu na pobijanu odluku, ukoliko je činjenično stanje pravilno utvrđeno, ali je pogrešno primjenjeno materijalno pravo.

PREINAČENJE TUŽBE

Promjena identiteta tužbe, kao inicijalnog akta parničnog postupka, promjenom lica obuhvaćenih tužbom (subjektivno preinačenje) ili promjenom tužbenog zahtjeva (objektivno preinačenje).

PREJUDICIJELNA PITANJA

Pravna pitanja za čije je rješavanje nadležan sud ili drugi državni organ u nekom drugom postupku, a od čijeg prethodnog rješenja zavisi rješavanje u konkretnom postupku.

PREKORAČENJE KRAJNJE NUŽDE

Postoji onda kada lice koje otklanja opasnost od jednog pravnog dobra pri tome povrijedi dobro trećeg lica koje je veće vrijednosti od onoga koje se štitilo.

PREKORAČENJE NUŽNE ODBRANE

Postoji onda kada napadnuti prilikom odbijanja napada povrijedi napadačevo dobro daleko veće vrijednosti nego što je vrijednost dobra koje je napadnuto; postoji i ako se napadom uzvrati na napad koji uopšte nije postojao ili koji je prestao. Učinitelj koji prekorači granice nužne odbrane može se blaže kazniti, a ako je prekoračenje učinio zbog jake razdraženosti ili straha izazvanog napadom, može se i osloboditi od kazne.

PREKLuzIJA

Gubljenje prava na preduzimanje procesne radnje zbog proteka zakonom propisanog roka.

PREKRŠAJ

Prekršaji predstavljaju kršenja javnog poretka ili propisa o ekonomskom i finansijskom poslovanju, utvrđena zakonom ili drugim propisom, za koje su određena obilježja prekršaja i za koje su propisane sankcije. Prekršaj može biti počinjen činjenjem ili nečinjenjem. Prekršaji i prekršajne sankcije mogu biti propisani zakonima Bosne i Hercegovine, Federacije, kantona ili drugim propisima Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Vlade Federacije, vlada kantona i odlukama gradskog ili općinskog vijeća, zakonom, uredbom ili odlukom Vlade Republike Srpske, odlukom skupštine grada i odlukom skupštine opštine, zakonom i drugim propisom Skupštine Brčko Distrikta BiH. Prekršaj mogu počinuti fizička i pravna lica.

PREKRŠAJNE SANKCIJE

To su mjere državne prinude koje se preduzimaju prema učiniteljima prekršaja radi suzbijanja i spriječavanja ovakvih kažnjivih ponašanja. Licu

odgovornom za počinjeni prekršaj mogu biti izrečene sljedeće sankcije: a) novčana kazna; b) uvjetna osuda; c) ukor; i d) zaštitne mjere.

Mjere koje mogu biti izrečene kao posljedica odgovornosti za počinjeni prekršaj: a) oduzimanje imovinske koristi; b) obaveza naknade štete; c) kazneni poeni; i d) lišavanje slobode radi naplate novčane kazne.

PREKRŠAJNI (OVLAŠTENI) ORGAN

Za pokretanje prekršajnog postupka ovlašteni organi su: 1) nadležni policijski organ Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ili kantona; 2) inspektor ili lice ovlašteno za obavljanje inspekcije; ili 3) ministarstvo, preduzeće ili drugo pravno lice koje ima javna ovlaštenja i u čiju nadležnost spada direktno ili indirektno provođenje bilo kojeg zakona ili propisa koji propisuje prekršaje. Za postupanje po prekršajima propisanim zakonima i drugim propisima Bosne i Hercegovine stvarno su nadležni sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Za vođenje prekršajnog postupka mjesno je nadležan sud na čijem je području prekršaj izvršen. Ako je prekršaj počinjen na plovilu ili zrakoplovu Bosne i Hercegovine, za vođenje prekršajnog postupka mjesno je nadležan sud na čijem se području nalazi domaća luka u kojoj se završava putovanje počinioca prekršaja, a ako je počinitelj prekršaja član posade plovila ili zrakoplova, sud na čijem se području nalazi matična luka plovila ili zrakoplova.

PREKRŠAJNI POSTUPAK

Postupak u kojem se na osnovu zakonom utvrđenih opštih uslova i na osnovu sistema sankcija propisanog opštima aktima utvrđuje odgovornost i kažnjava učinitelj prekršaja. Prekršajni postupak se pokreće izdavanjem prekršajnog naloga ili podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom sudu. Prekršajni nalog je osnovni inicijalni akt za pokretanje prekršajnog postupka. Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka podnosi se samo u slučajevima kada ne postoje uslovi za izdavanje prekršajnog naloga.

PRESUDA

U građanskopravnom smislu, sudska odluka kojom se meritorno odlučuje o tužbenom zahtjevu; u krivičnopravnom smislu, sudska odluka kojom sud u

potpunosti rasvjetljava i razriješava krivičnu stvar; u privrednoprestupnom postupku važi, uglavnom, ono što je rečeno za presude u krivičnom postupku; u upravnom sporu, odluka kojom nadležni sud odlučuje o zakonitosti konačnog upravnog akta. Presuda postaje pravomoćna kad se više ne može pobijati žalbom ili kad žalba nije dopuštena.

PRESUDA ZBOG IZOSTANKA

Parnični sud će ovakvu presudu donijeti ako uredno pozvani tuženik ne dođe na prvo ročište za glavnu raspravu, a tužbeni zahtjev ne ospori, ili dođe na ovo ročište, ali se ne upusti u raspravljanje.

PRESUDA NA OSNOVU ODRICANJA

Presuda koju parnični sud donosi kada se tužilac odrekne tužbenog zahtjeva; odricanjem od tužbenog zahtjeva tužilac se odriče prava da prinudnim putem ostvaruje postavljeni zahtjev.

PRESUDA NA OSNOVU PRIZNANJA

Presuda koju sud donosi kada tuženik prizna postavljeni tužbeni zahtjev.

PRETKRIVIČNI POSTUPAK

Skup aktivnosti usmjerenih na otkrivanje krivičnih djela, otkrivanje učinilaca krivičnih djela, hapšenje učinilaca krivičnih djela, otkrivanje i obezbjeđenje dokaza, podnošenje prijave i odlučivanje nadležnog tužilaštva o osnovanosti prijave.

PRETPOSTAVKA NEVINOSTI

Jedan od osnovnih principa krivičnog postupka (član 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine). Pravo na pravično suđenje, uključujući i pretpostavku nevinosti je dodatno garantovano svakom građaninu Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja se, zajedno sa njenim protokolima, direktno primjenjuje u Bosni i Hercegovini i ima prioritet nad svim ostalim zakonima (član II 2. Ustava Bosne i Hercegovine).

Ovo znači da jedino i isključivo sud u krivičnom postupku može da utvrdi da li je neka osoba izvršila krivično djelo. Sve do pravosnažnosti presude kojom se neka osoba oglašava krivom zato što je izvršila određeno krivično djelo, u medijskom praćenju krivičnog postupka bi se trebali koristiti izrazi koji ne prejudiciraju krivnju. Ovo znači da bi se trebali koristiti izrazi kao što su „postoji osnovana sumnja da je...“, „zbog toga što je navodno...“ i slično.

PRIGOVOR

Redovni pravni lijek koji može izjaviti dužnik protiv rješenja o izvršenju, kao i redovni pravni lijek u parničnom postupku protiv platnog naloga.

PRIJAVA

Usmeno ili pismeno obavještenje nadležnom tužiocu da je izvršeno krivično djelo. Predmetnu prijavu tužilac je dužan da provjeri i utvrdi da li postoji krivično djelo kao i počinioca.

PRIJAVA PRIVREDNOG PRESTUPA

Inicijalni akt koji može prethoditi optužnom prijedlogu za privredni prestup.

PRIJEDLOG ZA IZVRŠENJE

Inicijalni akt sudskog izvršnog postupka kojim povjerilac, na osnovu izvršne isprave, zahtijeva od suda da prinudnim putem izvrši ono što je označeno u samoj izvršnoj ispravi.

PRINUDNO PORAVNANJE

Sporazum između povjerilaca i nelikvidnog ili insolventnog dužnika kojim povjerioci umanjuju ili odlažu dospijevanje svojih potraživanja, a dužnik se obavezuje da takva potraživanja u određenom roku izmiri; prinudno poravnanje sprovodi sud.

PRINUDNO PORAVNANJE (ORGANI PRINUDNOG PORAVNANJA)

Organi prinudnog poravnanja su vijeće poravnanja i upravnik prinudnog poravnanja.

PRIPREMNO ROČIŠTE

Neobavezna faza u parničnom postupku koja se sprovodi sa ciljem pripreme glavne rasprave.

PRITVOR

Najteža mjera obezbjeđenja prisustva osumnjičenog odnosno optuženog u krivičnom postupku. Pritvor se određuje rješenjem suda, a na prijedlog tužitelja.

PRITVORENIK

Osoba kojoj je određen pritvor.

PRIVATNA ISPRAVA

Svaki predmet na kojem se nalazi zapis od značaja za pravne odnose, a koju je izdao ili sačinio pojedinac.

PRIVREDNI PRESTUP (KRIMINAL)

Društveno štetna povreda propisa o privrednom ili finansijskom poslovanju koja je prouzrokovala ili je mogla prouzrokovati teže posljedice, a koja je propisom nadležnog organa (zakon, uredba) određena kao privredni prestup.

PRIVREDNI SUD

U BiH postoji u enitetu Republika Srpska kao okružni privredni sudovi i Viši privredni sud.

PRIVREDNO PRAVO

Grana prava koja izučava pravni status privrednih subjekata (preduzeća, banke, zadruge, organizacije za osiguranje i sl.) i pravne poslove koji oni uključuju u međusobnim odnosima.

PRIVREDNOPRESTUPNE SANKCIJE

Prinudne mjere koje se izriču odgovornim učiniocima privrednih prestupa; predviđene sankcije jesu: novčana kazna, uslovna osuda i zaštitne mjere.

PRIVREDNOPRESTUPNI POSTUPAK

Skup aktivnosti koje se prema zakonom propisanim pravilima provode pred nadležnim organom sa ciljem utvrđivanja postojanja privrednog prestupa, te izricanja sankcije odgovornom učiniocu privrednog prestupa.

PRODUŽENJE RODITELJSKOG PRAVA

Vanparnični postupak u kojem sud odlučuje o produženju roditeljskog prava nad punoljetnim licem ukoliko to lice, zbog mentalne zaostalosti, duševne bolesti ili tjelesnih nedostataka, kao i drugih razloga propisanih zakonom, nije u stanju da se samo stara o svojim interesima.

PROCESNO PRAVO

Sistem pravnih normi ili normativno utvrđeni skup pravnih propisa kojima se uređuje krivični postupak.

PROGLAŠENJE NESTALOG LICA ZA UMRLO

Jedan od vanparničnih postupaka u kojem se, pod zakonom predviđenim uslovima, umrlim proglašava lice koje je nestalo pod okolnostima koje nestalo lice nije moglo preživjeti.

PROTJERIVANJE STRANCA IZ ZEMLJE

Vrsta mjere bezbjednosti koja se izriče stranom državljaninu, učiniocu krivičnog djela na našoj teritoriji, radi onemogućavanja daljnog vršenja krivičnih djela na teritoriji naše države.

PROTIVIZVRŠENJE

Izvršni postupak koji dužnik pokreće, na osnovu zakonom predviđenih uslova, tražeći da sud obaveže povjerioca da mu vrati ono što je izvršenjem dobio.

PROTIVTUŽBA

U građanskopravnom smislu, tužba koju tuženik podiže protiv tužioca, u istoj parnici, a do zaključenja glavne rasprave; u krivičnompravnom smislu, vrsta optužnog akta čije je postojanje vezano za krivični postupak koji se vodi po privatnoj krivičnoj tužbi od strane oštećenog kao privatnog tužioca.

PUNOMOĆNIK

Punoljetno i poslovno sposobno lice koje u ime i za račun stranaka (učesnika) može preduzimati radnje u postupku; u krivičnompravnom smislu punomoćnik se pojavljuje kao lice koje u ime i za račun oštećenog ili oštećenog kao tužioca ili privatnog tužioca preduzima radnje u postupku.

RADNO PRAVO

Skup normi koje regulišu individualne i kolektivne radne odnose, kao i odnose u neposrednoj vezi sa radom.

RASPRAVLJANJE ZAOSTAVŠTINE

Vanparnični postupak u kojem sud utvrđuje ko su nasljednici umrlog, koja imovina sačinjava njegovu zaostavštinu i koja prava iz zaostavštine pripadaju nasljednicima.

RAZVOD BRAKA

Prestanak punovažnog braka za života supružnika zbog razloga i na način predviđen zakonom.

REALNA UVREDA

Vrsta uvrede, kao krivičnog djela protiv časti i ugleda, koja se ostvaruje ponašanjem koje omalovažava drugo lice (šamar, nepristojni gestovi, pljuvanje, guranje i sl.).

REALNI STICAJ KRIVIČNIH DJELA

Postoji kada jedno lice jednom ili više radnji izvrši više krivičnih djela.

REDOVNI PRAVNI LIJEK

Pravno sredstvo kojim stranke pobijaju odluke sudova i državnih organa donijete u prvostepenom postupku.

REGISTAR PRIVREDNIH ORGANIZACIJA

Javna evidencija koju vode nadležni sudovi i u koju se upisuju sve relevantne činjenice o pravnim licima (osnivanje, statusne promjene, prestanak pravnog lica, firma, organizovanje i sl.).

RELATIVNA PRAVA

Subjektivna prava čiji je titular ovlašten da od drugog lica (dužnika) zahtijeva određeno ponašanje, predaju neke stvari, isplatu sume novca, neko činjenje ili nečinjenje i sl.

REVIZIJA

Vanredni pravni lijek u parničnom i vanparničnom postupku koji se, u zakonom predviđenim slučajevima, može podnijeti protiv pravosnažne presude ili rješenja.

RJEŠENJE

Oblik sudske odluke ili odluke upravnog organa; u krivičnopravnom smislu, najčešće odluka kojom se rukovodi i upravlja postupkom; u građanskopravnom smislu, u parničnom postupku, uglavnom važi ono što je rečeno za rješenje u krivičnopravnom smislu, izuzev kada se radi o parnicama zbog smetanja posjeda, kada se rješenjem meritorno odlučuje o tužbenom zahtjevu; u vanparničnom postupku osnovni oblik odluke; u upravnom postupku, osnovni oblik odluke.

RJEŠENJE O IZVRŠENJU

Odluka izvršnog suda kojom se u cjelini ili djelimično usvaja prijedlog za izvršenje.

RJEŠENJE O PREKRŠAJU

Odluka nadležnog organa kojom se okončava prekršajni postupak.

ROČIŠTE

Vrijeme (termin) u kojem sud i stranke preduzimaju procesne radnje u postupku (važi za sve postupke).

SAIZVRŠILAŠTVO

Oblik saučesništva koji postoji kada više lica svjesno i voljno zajednički učestvuje u radnji izvršenja krivičnog djela ili na drugi način doprinosi izvršenju krivičnog djela.

SASLUŠANJE OPTUŽENOG

Dokazno sredstvo pomoću kojeg sud koji provodi kazneni postupak neposredno od optuženog saznaje činjenice koje su bitne za rješenje konkretne stvari.

SASLUŠANJE STRANAKA

Dokazno sredstvo pomoću kojeg sud saslušanjem stranaka utvrđuje činjenice od kojih zavisi rješenje konkretne pravne stvari, izuzev u kaznenim postupcima.

SASTAVLJANJE, ČUVANJE, POTVRĐIVANJE I PONIŠTAVANJE ISPRAVA

Vrsta vanparničnog postupka u kojem se pred sudom i uz učešće suda sastavljaju isprave kad je za nastanak prava ili punovažnost pravnog posla potrebno postojanje javne isprave (sudski testament, npr.); postupak u kojem

se propisuje čuvanje isprava u sudskom depozitu kada je to potrebno radi obezbjeđenja imovinskih ili drugih prava, postupak u kojem se potvrđuje sadržina privatne isprave (ugovor o doživotnom izdržavanju, npr.) i postupak u kojem se poništavaju isprave na kojima se zasniva neko pravo i čije je posjedovanje nužno za ostvarivanje tog prava, ako je ta isprava izgubljena ili uništena.

SAUČESNIŠTVO

Svi oblici zajedničkog preduzimanja radnje više lica kojom se doprinosi izvršenju krivičnog djela.

SJEDIŠTE

Jedan od elemenata individualizacije pravnog lica, mjesto u kojem pravno lice obavlja djelatnost ili mjesto odakle upravlja i rukovodi poslovanjem pravnog lica.

SLUŽBENOSTI

Stvarna prava na tuđoj stvari; titular službenosti ovlašten je da u razumnoj mjeri iskorištava tuđu stvar, bez obzira na to ko je vlasnik stvari; tipične službenosti jesu: pravo prolaza preko tuđeg zemljišta, pravo stanovanja, pravo progona stoke preko tuđeg zemljišta i sl.

SPISI

Slova, riječi ili brojke ili njihov ekvivalent, zapisane rukopisom, otkucane pisaćom mašinom, odštampane, fotokopirane, fotografirane, zabilježene magnetskim impulsima, mehanički ili elektronski ili nekim drugim oblikom sakupljanja podataka.

SPOR

Situacija u kojoj jedna strana tvrdi da joj pripada neko subjektivno pravo ili da joj je neko subjektivno pravo povrijeđeno, dok druga strana poriče postojanje tog prava ili osporava svoju dužnost na odgovarajuće ponašanje.

STARALAC

Lice koje postavlja organ starateljstva da se ono neposredno brine o ličnosti, pravima i interesima lica koje, zbog npr. maloljetstva, mentalne bolesti, duševne zaostalosti, bolesti zavisnosti i sl. nije u stanju da se samo brine o sebi.

STARATELJSKI ORGAN (ORGAN STARATELJSTVA)

Državni organ ili društvena stručna služba kojoj je zakonom ili drugim opštim aktom povjereno obavljanje poslova starateljstva.

STATUT PRAVNOG LICA

Pravni akt kojim se uređuju pitanja od značaja za organizovanje, rad i poslovanje pravnog lica.

STEČAJ

Način prestanka pravnog lica, u materijalnom smislu podrazumijeva trajnije stanje prezaduženosti pravnog lica, dok u formalnom smislu podrazumijeva skup aktivnosti nadležnog suda koji u zakonom propisanom postupku ispituje uslove za otvaranje stečajnog postupka, otvara stečajni postupak i u tom postupku namiruje povjerioce, a kao posljedica provođenja stečajnog postupka pravno lice nad kojim je ovaj postupak otvoren prestaje da postoji.

STEČAJNI SUDIJA

Organ stečajnog postupka koji je nadležan za sva druga pitanja koja nisu u nadležnosti stečajnog vijeća.

STEČAJNO VIJEĆE

Organ stečajnog postupka koji čine trojica sudija profesionalaca; odlučuje o najbitnijim pitanjima tokom stečajnog postupka.

STEČAJNI UPRAVNIK

Stečajni upravnik, kao organ stečajnog postupka, ima prava i dužnosti organa upravljanja i zastupanja dužnika, odnosno stara se o imovini dužnika i neophodnim i neodložnim poslovima dužnika do okončanja stečajnog postupka.

STICAJ KRIVIČNIH DJELA

Postoji u slučaju kada jedno lice jednom radnjom izvršenja ili sa više radnji izvršenja ostvari posljedice više krivičnih djela, pa mu se za sva krivična djela sudi u jednom postupku.

STRANKA U POSTUPKU

Procesno sposobni subjekt koji u postupku (krivičnom, prekršajnom, po privrednim prestupima, parničnom, izvršnom, upravnom) voljno vrši pripadajuću procesnu funkciju; u krivičnom postupku, ovlašteni tužilac (državni tužilac, oštećeni kao tužilac i privatni tužilac) i osumnjičeni, odnosno optuženi; u prekršajnom postupku, osumnjičeni odnosno optuženi, oštećeni, ovlašćeni podnosilac zahtjeva (organi uprave, nadležni državni tužilac, ovlašteni inspektori); u postupku po privrednim prestupima, nadležni državni tužilac, osumnjičeni odnosno optuženi, odgovorno lice pravnog lica; u parničnom postupku, tužilac i tuženik; u izvršnom postupku, povjerilac i dužnik; u upravnom postupku stranke nemaju posebne nazive; u vanparničnom postupku, naziv za lica koja su involvirana u postupak jesu: predlagač i protivnik predlagača, a zajednički naziv im je učesnici.

STRANKE

To su tužitelj i osumnjičeni, odnosno optuženi.

STRUČNI SARADNIK

Nadgleda cjelokupno upravljanje predmetom, pruža pomoć sudijama i strankama u planiranju i zakazivanju suđenja, vodi sažeti zapisnik sa suđenja.

STVAR

U građanskopravnom smislu, dio materijalne prirode koji se nalazi u ljudskoj vlasti i na kojem postoji pravo svojine ili neko drugo pravo (stvar je i električnost u elektrovodu, sakupljena solarna energija, komprimovani vazduh i sl.).

STVARNA NADLEŽNOST SUDA

Pod pojmom stvarne nadležnosti podrazumijeva se ovlaštenje suda:

- a. da odlučuje o određenoj vrsti predmeta, ili
- b. da preuzima određene vrste procesnih radnji, ili
- c. da obavlja i druge poslove propisane zakonom.

Pravila o stvarnoj nadležnosti dijele krivične predmete između sudova različitog ranga (npr. općinskih i kantonalnih). Stoga, propisi o stvarnoj nadležnosti uvijek garantiraju građanima da će im za određena krivična djela suditi sud određenog ranga. Zato sud mora paziti na svoju stvarnu nadležnost. Ako je presudu donio sud nižeg ranga umjesto suda višeg ranga (npr. općinski umjesto kantonalnog) učinjena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka.

STVARNA PRAVA

Subjektivna prava koja se odlikuju time što su apsolutna i kao takva djeluju prema svima, te time što za neposredni objekt imaju stvar.

STVARNA ZABLUDA

U krivičnopravnom smislu, nepostojanje predstave ili postojanje pogrešne predstave o nekom, zakonom predviđenom, obilježju krivičnog djela ili pogrešna predstava o postojanju okolnosti koje bi, da stvarno postoje, isključivale postojanje krivičnog djela (npr. oduzimanje tuđe pokretne stvari u uvjerenju da je ta stvar napuštena, prenošenje zarazne bolesti u situaciji kada prenosilac ne zna da boluje od te bolesti).

SUBJEKTIVNO PRAVO

Ovlaštenje koje titular prava izvodi iz objektivnog prava, koje treba shvatiti kao korpus prava garantovanih zakonima i drugim opštim aktima; s obzirom

na objekt na koje je ovlaštenje usmjereno, postoje stvarna prava, obligaciona prava, intelektualna prava, lična prava, porodična prava i sl.

SUD

Samostalni, specijalizovani državni organ kojem je povjereno vršenje sudske vlasti u zakonom propisanim postupcima; na nivou BiH to je Sud BiH, na nivou Federacije BiH općinski, kantonalni i Vrhovni sud FBiH, na nivou Republike Srpske osnovni, okružni, Vrhovni sud RS, privredni, u Brčko Distriktu osnovni i apelacioni.

SUDIJA

Lice koje sudijsku funkciju obavlja profesionalno. **Sudija, odnosno predsjednik vijeća** rukovodi suđenjem, stara se o poštivanju zakonskih rokova i preduzima sve druge radnje u skladu sa zakonom.

SUDIJA POROTNIK

Lice koje je član kolegijalnog tijela koje ima odgovornost odlučivanja o krivici optuženog lica u postupku suđenja.

SUDIJA ZA PREKRŠAJE

Organ koji vodi prvostepeni prekršajni postupak.

SUDIJA ZA PRETHODNI POSTUPAK

Sudija koji u toku istrage postupa u slučajevima kada je to propisano zakonom o krivičnom postupku.

SUDIJA ZA PRETHODNO SASLUŠANJE

Sudija koji nakon podizanja optužnice postupa u slučajevima kada je to propisano zakonom i koji ima ovlaštenja koja pripadaju sudiji za prethodni postupak.

SUDSKA OPOMENA

Krivična sankcija vaspitnog karaktera iz grupe mjera upozorenja, izriče se umjesto kazne zatvora ili novčane kazne punoljetnom i krivično odgovornom učinitelju manje društveno opasnog krivičnog djela, ukoliko se može očekivati da će i samo upozorenje dovoljno uticati na učinioca da više ne vrši krivična djela, može se izreći za krivična djela za koja je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a izuzetno, što je posebno interesantno za novinare, i za krivična djela za koja je zapriječena kazna do tri godine zatvora, kao što su kleveta ili iznošenje ličnih i porodičnih prilika.

SUDSKA VLAST

Jedna od tri grane državne vlasti (pored zakonodavne i izvršne); prema preovlađujućem gledištu, osnovni zadatak suda jeste da na pojedinačan, konkretni slučaj primijeni opštu normu, odnosno da utvrdi da li je došlo do povrede ili ugrožavanja prava ili da li je bilo protivpravnog ponašanja, te da konfliktne situacije riješi, a protivpravno ponašanje sankcioniše, pod uslovima predviđenim opštim propisom.

SUDSKI DEPOZIT

Polaganje novca, hartija od vrijednosti, isprava i dragocjenosti u sudski depozit, na osnovu zakonom predviđenih razloga, predstavlja vrstu vanparničnog postupka.

SUDSKO PORAVNANJE

Ugovor stranaka u parnici o načinu rješenja međusobnih spornih pitanja ili uklanjanju neizvjesnosti povodom tih pitanja, sudsko poravnanje ima snagu izvršne sudske isprave, odnosno u slučaju neispunjenja obaveze može se tražiti prinudno izvršenje na osnovu sudskog poravnanja.

SUKOB NADLEŽNOSTI

Situacija u kojoj dva suda (ili više sudova) ili dva upravna organa (ili više upravnih organa) smatraju da su nadležni za postupanje (pozitivni sukob nadležnosti) u jednoj pravnoj stvari ili kada odbijaju da postupaju smatrajući

da nisu nadležni za postupanje (negativni sukob nadležnosti); o sukobu nadležnosti odlučuje zajednički, neposredno viši sud ili upravni organ.

SUOČENJE

U krivičnom pravnom smislu, radnja u krivičnom postupku pomoću koje se razjašnjava sumnjivi ili kontradiktorni podaci, istovremenim ispitivanjem saslušanih lica čiji su iskazi doveli do sumnji i kontradikcija; u parničnom postupku, istovremeno saslušanje učesnika u postupku čiji su raniji iskazi protivrudni.

SUPARNIČARSTVO

Procesni institut parničnog postupka koji podrazumijeva da se u istoj stranoj ulozi (tužioca ili tuženika) nalazi više lica; kada je više lica u procesnoj ulozi tužioca, onda se nazivaju aktivnim suparničarima, a kada su na strani tuženika, onda se nazivaju pasivnim suparničarima.

SUSVOJINA - SUVLASNIŠTVO

Pravo svojine više lica na jednoj stvari gdje su njihovi suvlasnički udjeli tačno određeni idealnim udjelom izraženim procentualno, razlomkom (najčešće) ili kvotom, bez određivanja realnog dijela stvari koji pripada svakom od suvlasnika.

SVJEDOK

Osoba koja se sasluša kada postoji vjerovatnoća da će svojim iskazom moći dati informacije o krivičnom djelu, učinitelju i o drugim važnim okolnostima. Svjedok je lice bez čijeg svjedočenja nema izgleda da se u krivičnom postupku istraže i utvrde činjenice ili utvrdi boravište osumnjičenog lica, ili bez čijeg svjedočenja bi to bilo znatno otežano.

SVJESNI NEHAT

Vid odnosa učinitelja krivičnog djela prema izvršenom krivičnom djelu, postoji onda kada je učinilac krivičnog djela bio svjestan da svojom radnjom

može prouzrokovati zabranjenu posljedicu, ali je olako držao da ona neće nastupiti ili da će je moći otkloniti.

SVOJINA

Skup ovlaštenja koja titularu prava svojine na stvari garantuju pravo da tu stvar drži, da je koristi i da njom raspolaže u granicama zakona; pozitivni propisi razlikuju državnu, društvenu i privatnu svojinu.

SVRHA KAŽNJAVANJA

Da se izrazi društvena osuda učinjenog krivičnog djela; da se utječe na učinitelja da ubuduće ne čini krivična djela i podstakne njegov preodgoj; da se utječe na ostale da ne čine krivična djela; i da se utječe na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i o pravednosti kažnjavanja učinitelja.

TAPIJA

Javna isprava u tapijskom sistemu koja stvara oborivu pretpostavku da je lice označeno u njoj sopstvenik nepokretnosti; tapiju (u dijelovima naše zemlje gdje je tapijski sistem još uvek na snazi) izdaje opštinski organ uprave nadležan za imovinsko-pravne odnose; sastavljenu tapiju ovjerava nadležni opštinski sud koji vodi knjigu tapija.

TAPIJSKI SISTEM

Zastarjeli sistem evidencije nepokretnosti i prava na njima.

TELEKOMUNIKACIJSKA ADRESA

To je svaki telefonski broj, linijski ili mobilni ili e-mail ili internet adresa koju posjeduje ili koristi određena osoba.

TERET DOKAZIVANJA

Obaveza stranke u postupku da dokaže činjenicu koja joj ide u prilog, bez obzira na to ko je tu činjenicu u postupku iznio.

TUŽBA ZBOG „ČUTANJA UPRAVE“

Vrsta tužbe u upravnom sporu koja se podnosi u situacijama kada upravni organ ne odluči po žalbi izjavljenoj protiv prvostepenog upravnog akta, odnosno kada ne donese upravni akt u stvarima gdje žalba nije dozvoljena, odnosno kada upravni organ u propisanom roku ne donese nikakvu odluku po zahtjevu stranke.

TUŽBA U PARNIČNOM POSTUPKU

Inicijalna parnična radnja tužioca kojom se pokreće parnični postupak, suštinski predstavlja zahtjev za pružanje pravne zaštite određene sadržine.

TUŽBA U UPRAVNOM SPORU

Inicijalna radnja u upravnom sporu kojom tužilac od nadležnog suda zahtijeva ispitivanje zakonitosti konačnog upravnog akta.

TUŽILAŠTVO

Samostalno državno tijelo koje poduzima zakonom određene radnje u pogledu otkrivanja i gonjenja počinioca krivičnih djela. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine uspostavljeno je naknadno kao institucija sa posebnom nadležnošću za postupanje pred Sudom Bosne i Hercegovine. Tužilaštvo BiH je *sui generis* institucija, te nije nadređeno entitetskim tužilaštvima nego je njegova nadležnost ograničena na procesuiranje krivičnih djela propisanih gore navedenim zakonima. Druga tužilaštva u BiH uspostavljena su u skladu sa postojećim političko-administrativnim ustrojem Bosne i Hercegovine tako da je: Federalno tužilaštvo „vrhovno“ tužilaštvo za deset kantonalnih tužilaštava sa područja FBiH. Republičko javno tužilaštvo Republike Srpske je „vrhovno“ tužilaštvo za pet okružnih javnih tužilaštava na području RS. Javno tužilaštvo Brčko Distrikta BiH je nadležno za područje Distrikta.

TUŽITELJ

Vodi istragu, podiže optužnicu, predlaže mjere pritvora, podnosi žalbe na presude, zastupa optužnicu, podnosi prigovore i podneske sudu, direktno i unakrsno ispituje svjedoka.

UBLAŽAVANJE KAZNE

Ovlaštenje suda da u zakonom propisanim slučajevima učinitelju krivičnog djela odmjeri vrstu i mjeru kazne ispod propisanog, posebnog minimuma kazne (a do zakonskog minimuma kazne) i da jednu vrstu kazne zamijeni drugom, blažom vrstom kazne.

UGLED

Skup nematerijalnih vrijednosti koje čovjek stiče životom i radom u određenoj društvenoj sredini, predstava drugih o vrijednostima čovjeka, spoljašnja, objektivna čast.

UGOVOR

Saglasnost volja dva ili više lica kojom ugovorne strane međusobno stiču određena prava i obaveze, a koji proizvodi dopuštene pravne učinke koji se sastoje u postanku, prestanku ili promjeni pravnih odnosa.

UKIDANJE PRESUDE ILI RJEŠENJA

Odluka suda nadležnog za odlučivanje po pravnom lijeku kojom se pobijana odluka stavlja van snage, a predmet vraća nižestepenom sudu na ponovni postupak.

UKOR

Vrsta disciplinske mjere koja se izriče maloljetnom učiniocu krivičnog djela prema kome nije potrebno preduzeti trajnije mjere prevaspitavanja, a naročito ako je djelo učinio iz nepromišljenosti ili lakomislenosti; takođe, vrsta prekršajne sankcije koja se upućuje učiniocu prekršaja, uz prijetnju da će biti strožije kažnjen ako izvrši novi prekršaj.

UKNJIŽBA

Upis u zemljišne knjige kojim se konačno stiču ili gube zemljišnoknjižna prava (pravo svojine, pravo službenosti, pravo zaloge i sl.).

UMIJEŠAČ

Lice koje ima interes da jedna stranka u parničnom postupku uspije u parnici, pa zbog toga može stupiti u parnicu na strani te stranke.

UMIŠLJAJ

Odnos učinitelja prema krivičnom djelu koji podrazumijeva da je učinitelj bio svjestan mogućnosti nastupanja posljedice, a takvu je posljedicu htio ili je na nju pristao.

UNAKRSNO ISPITIVANJE

Ispitivanje svjedoka i vještaka od stranke, odnosno branitelja, koja nije pozvala svjedoka, odnosno vještaka.

UPRAVNI ORGAN

Organ uprave i drugi državni organ, kao i preduzeće i druga organizacija kojima je zakon povjerio vršenje javnih ovlaštenja koji vodi upravni postupak.

UPRAVNI POSTUPAK

Skup pravila kojima se regulišu nadležnost, radnje, oblici radnji i akata koje preduzimaju i donose upravni organi kada u upravnoj stvari rješavaju o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica koja se javljaju kao stranke u ovom postupku.

UPRAVNI SPOR

Posebna vrsta spora u kojem nadležni sud odlučuje o zakonitosti konačnih upravnih akata.

UPUĆIVANJE U DISCIPLINSKI CENTAR ZA MALOLJETNIKE

Vrsta disciplinske mjere koja se primjenjuje prema maloljetnim učiniteljima krivičnih djela kada sud nađe da bi se kratkotrajnom disciplinskom mjerom

u posebnoj ustanovi moglo djelovati na maloljetnika da svoje ponašanje uskladi sa društvenim i pravnim normama pravnog poretka.

UPUĆIVANJE U VASPITNO-POPRAVNI DOM

Vrsta zavodske vaspitne mjere, primjenjuje se prema maloljetnom učinitelju krivičnog djela prema kojem je potrebno primijeniti trajnije, pojačane mjere prevaspitanja u vaspitno-popravnom domu kao ustanovi koja služi za prevaspitavanje teže vaspitno zapuštenih maloljetnika.

UPUĆIVANJE U VASPITNU USTANOVU

Vrsta zavodske vaspitne mjere, primjenjuje se prema maloljetnom učinitelju krivičnog djela prema kojem je potrebno primijeniti trajnije, pojačane mjere prevaspitanja u vaspitnoj ustanovi kao ustanovi koja služi za prevaspitavanje lakše vaspitno zapuštenih maloljetnika, a u kojoj se inače nalaze maloljetnici koji nisu učinili krivično djelo, ali nemaju nikoga ko bi se o njima starao ili su jednostavno vaspitno zapušteni.

UPUĆIVANJE U SPECIJALNU USTANOVU

Vrsta zavodske vaspitne mjere koja se izriče maloljetnim učiniteljima krivičnih djela koji su zaostali u mentalnom razvoju ili su invalidi (slijepi, gluhi i sl.).

URAOČUNLJIVOST

Sposobnost nekog lica da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima; uračunljivost je neophodan uslov za postojanje vinosti, odnosno krivične odgovornosti za učinjeno krivično djelo.

UREĐENJE MEĐE

Vanparnični postupak u kojem sud utvrđuje granicu između susjednih nepokretnosti kad su međni znaci uništeni, oštećeni ili pomjereni, a susjedi ne mogu sporazumno da utvrde granicu.

UREĐENJE UPRAVLJANJA I KORIŠTENJA ZAJEDNIČKE STVARI

Vanparnični postupak u kojem sud određuje načine upravljanja i korištenja zajedničke stvari kada suvlasnici ili sukorisnici nisu u stanju da ta pitanja riješe sporazumno.

USLOVNA OSUDA U KRIVIČNOM PRAVU

Krivična sankcija iz grupe mjera upozorenja koja se izriče krivično odgovornom učinitelju manje društveno opasnog krivičnog djela u situaciji kada se može očekivati da će upozorenje uz prijetnju kaznom dovoljno uticati na učinitelja da više ne vrši krivična djela; uslovnom osudom sud utvrđuje kaznu i istovremeno određuje da se ona neće izvršiti ako osuđeni za vrijeme provjeravanja ne učini novo krivično djelo.

USLOVNA OSUDA U PRIVREDNO-PRESTUPNOM PRAVU

Vrsta sankcije u postupku po privrednim prestupima, sastoji se u uslovnom odlaganju izvršenja utvrđene novčane kazne pravnom licu i njegovom odgovornom licu, pod uslovom da za određeno vrijeme ne izvrše novi privredni prestup.

UVIDAJ

Dokazno sredstvo na osnovu kojeg organ koji vodi postupak (sud ili upravni organ) na osnovu sopstvenog čulnog opažanja utvrđuje postojanje relevantnih činjenica.

UVREDA

Krivično djelo protiv časti i ugleda, izjava (usmena ili napisana) ili ponašanje kojim se povrjeđuje čast i ugled jednog lica.

VANPARNIČNI POSTUPAK

Skup pravnih normi po kojima redovni sudovi postupaju i odlučuju o ličnim, porodičnim, imovinskim i drugim pravnim stvarima koje se po zakonu rješavaju u vanparničnom postupku.

VANPRETRESNO VIJEĆE

Posebno vijeće prvostepenog krivičnog suda sastavljeno od trojice sudija profesionalaca, odlučuje o brojnim bitnim pitanjima.

VANREDNI PRAVNI LIJEK

Pravna sredstva koja stranke ili ovlašteni državni organi koriste pobijajući odluke suda ili drugih državnih organa protiv kojih se ne može izjaviti redovni pravni lijek.

VANREDNI PRAVNI LIJEKOVI U PARNIČNOM POSTUPKU

To su revizija i ponavljanje postupka.

VANREDNI PRAVNI LIJEK U UPRAVNOM POSTUPKU

Zbog brojnosti vanrednih pravnih lijekova u upravnom postupku ovdje ih samo navodimo bez daljnjih objašnjenja: mijenjanje i poništavanje rješenja u vezi s upravnim sporom, poništavanje i ukidanje po osnovu službenog nadzora, ukidanje i mijenjanje pravosnažnog rješenja uz pristanak ili po zahtjevu stranke, vanredno ukidanje, oglašavanje rješenja (ništavim).

VANREDNO UBLAŽAVANJE KAZNE

Vanredni pravni lijek u krivičnom postupku, ublažavanje pravosnažno izrečene kazne koja nije izvršena ukoliko se nakon pravosnažnosti presude pojave okolnosti kojih nije bilo kad se izricala presuda ili sud za njih nije znao iako su postojale, a koje bi očigledno dovele do blaže osude.

VANSUDSKO PORAVNANJE

Ugovor kojim se, izvan sudskog postupka, međusobnim popuštanjem ugovarača rješavaju sporni odnosi i uklanjaju neizvjesnosti u pogledu prava i obaveza.

VASPITNE MJERE

Osnovna vrsta sankcija koje se izriču maloljetnim učiniteljima krivičnih djela, kao i, u određenim slučajevima, mlađim punoljetnim licima (do 21 godine života).

VERBALNA UVREDA

Izjava omalovažavanja kojom se vrijeđa čast i ugled lica na koje se izjava odnosi

VIJEĆE ZA PREKRŠAJE

Drugostepeni organ u prekršajnom postupku.

VINOST

Psihički odnos učinitelja krivičnog djela prema učinjenom djelu izražen kroz svijest i volju učinitelja, neophodan uslov za postojanje krivične odgovornosti učinitelja i nužan uslov da bi se prema učinitelju izrekla kazna.

VISOKO SUDSKO I TUŽILAČKO VIJEĆE

Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH je nezavisna institucija BiH, osnovana Zakonom o VSTV-u BiH 1.6.2004. godine, čiji je osnovni mandat uspostavljanje i očuvanje nezavisnog, efikasnog i odgovornog pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Zakonom su utvrđene sljedeće nadležnosti Vijeća: imenovanje sudija, tužilaca i stručnih saradnika, disciplinska odgovornost, pravosudna uprava i statistika, budžeti pravosudnih institucija, nadzor nad stručnim usavršavanjem, uvođenje IKT tehnologija, kao i vodeća uloga u provođenju i koordiniranju reformskih aktivnosti u pravosudnom sektoru BiH. Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH ujedno je i regulatorno tijelo na nivou Bosne i Hercegovine koje uspostavlja etičke i profesionalne standarde za pravosudnu profesionalnu zajednicu. Vijeće čine predstavnici profesionalne zajednice iz BiH (sudije, tužioci i advokati) te izvršne i zakonodavne vlasti. Članovi Vijeća biraju se na mandat od četiri godine s mogućnošću reizbora.

VJERODOSTOJNA ISPRAVA

Isprava na osnovu koje se određuje izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja između pravnih i fizičkih lica koja obavljaju privrednu djelatnost (faktura - račun, mjenica, ček, obračun kamate, izvod iz poslovnih knjiga).

VJEŠTAČENJE

Dokazno sredstvo predviđeno svim važećim procesnim zakonima, saznavanje pravno bitnih činjenica preko lica, vještaka, koja posjeduju stručna znanja kojima sud ili drugi postupajući organ ne raspolaže (psihijatri, patolozi, ekonomski eksperti i sl.). Ako za određenu vrstu vještačenja postoji stručna ustanova ili se vještačenje može izvesti u okviru državnog organa, takva vještačenja, a posebno složenija, povjerit će se, po pravilu, takvoj ustanovi, odnosno organu. U tom slučaju, ta ustanova, odnosno organ određuje jednog ili više stručnjaka koji će izvršiti vještačenje.

VJEŠTAK

Lice koje je imenovano za obavljanje poslova vještačenja u skladu s odredbama zakona o vještacima.

ZABILJEŠKE

Slova, riječi ili brojke ili njihov ekvivalent, zapisane rukopisom, otkucane pisaćom mašinom, odštampane, fotokopirane, fotografirane, zabilježene magnetskim impulsima, mehanički ili elektronski ili nekim drugim oblikom sakupljanja podataka.

ZABRANA VRŠENJA POZIVA, DJELATNOSTI ILI DUŽNOSTI

Vrsta mjere bezbjednosti koja je, kao i sve druge mjere bezbjednosti, usmjerena na otklanjanje potencijalno opasnih situacija koje proističu iz ličnosti učinitelja ili drugih stvarnih okolnosti, odnosno na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična djela.

ZABRANA UPRAVLJANJA MOTORNIM VOZILOM

Važi ono što je navedeno u prethodnoj tački.

ZABRANA NAPUŠTANJA BORAVIŠTA I PUTOVANJA

Mjera obezbjeđenja prisustva osumnjičenog ili optuženog- ako postoje okolnosti koje ukazuju da bi optuženi mogao pobjeći, sakriti se, otići u nepoznato mjesto ili u inostranstvo, Sud može, obrazloženim rješenjem, zabraniti osumnjičenom ili optuženom da napusti boravište.

ZABRANA REFORMATIO IN PEIUS

Institut krivičnoprocesnog prava koji je konstituisan u korist optuženog po čijoj žalbi odlučuje drugostepeni sud, zabranjujući drugostepenom sudu da optuženom izrekne sankciju teže vrste ili težu sankciju iste vrste.

ZADRŽAVANJE

Pravo organa unutrašnjih poslova da u pretkrivičnom postupku liši slobode (najduže do 24 sata) lice ako postoji neki od razloga za određivanje pritvora, u prekršajnom pravu, mjera obezbeđenja prisustva osumnjičenog.

ZADRŽAVANJE U ZDRAVSTVENOJ ORGANIZACIJI KOJA OBAVLJA DJELATNOST U OBLASTI NEUROPSIHIJATRIJE

Vanparnični postupak u kojem sud odlučuje o smještaju duševno bolesnog lica u odgovarajućoj zdravstvenoj organizaciji kad je zbog prirode bolesti neophodno da to lice bude ograničeno u slobodi kretanja ili opštenja sa spoljnim svijetom.

ZAHTEJEV ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

Vanredni pravni lijek predviđen samo u Republici Srpskoj, izjavljuje ga republički javni tužilac Vrhovnom sudu Republike Srpske.

ZAHTEJEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE PRAVOSNAŽNOG RJEŠENJA O PREKRŠAJU

Vanredno pravno sredstvo u prekršajnom postupku.

ZAHTEJEV ZA ISPITIVANJE ZAKONITOSTI PRAVOSNAŽNE PRESUDE

Vanredni pravni lijek u krivičnom postupku koji može podnijeti osuđeni koji je pravosnažno osuđen na bezuslovnu kaznu zatvora ili maloljetničkog zatvora.

ZAHTEJEV ZA POKRETANJE PREKRŠAJNOG POSTUPKA

Procesni akt kojim se pred nadležnim prekršajnim organom pokreće prekršajni postupak.

ZAJEDNIČKA SVOJINA

Pravo svojine dvije ili više osobe na istoj stvari, ali tako da njihovi udijeli nisu određeni, ali su određivi.

ZAKONSKI ZASTUPNIK

Lice koje u pravnom saobraćaju istupa u ime poslovno nesposobnog lica (maloljetnika ili lica lišenog poslovne sposobnosti) ili pravnog lica (roditelji, postavljeni zastupnik, direktor preduzeća).

ZAKONSKO NASLJEĐIVANJE

Nasljeđivanje na osnovu određenih činjenica predviđenih zakonom (srodstvo, bračna veza) u slučajevima kada se ne nasljeđuje na osnovu zavještanja.

ZAOSTAVŠTINA

Imovinska prava koja je ostavilac imao u vrijeme smrti, a podobna su za nasljeđivanje.

ZAPISNIK

Javna isprava o radnjama učesnika u postupku, rezultatima izvođenja dokaza i važnim izjavama učesnika.

ZASTARJELOST

U građanskom pravu, gubitak prava povjerioca da, zbog protoka zakonom predviđenog vremena, od dužnika sudskim putem zahtijeva ispunjenje njegove obaveze, U krivičnom pravu, gubitak mogućnosti nadležnog državnog organa da pokrene krivično gonjenje, da vodi krivično gonjenje

ili da izvrši krivičnu sankciju zbog proteka vremena koje je određeno zakonom.

ZAŠTITNE MJERE U PREKRŠAJNOM POSTUPKU

Mjere koje bi trebalo da omoguće, s obzirom na lična svojstva ili sklonost optuženog, da ubuduće ne čini prekršaje (zabrana pravnom licu da vrši određenu djelatnost, zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove, oduzimanje predmeta, zabrana vršenja samostalne djelatnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, udaljenje stranca sa teritorije BiH).

ZAŠTIĆENI SVJEDOK

Svjedoku se može osigurati zaštita uz njegov pristanak, a u skladu sa Zakonom o programu zaštite svjedoka u BiH, ako se on, član njegove porodice ili blisko lice suočava s ozbiljnom opasnošću po život, zdravlje, slobodu i imovinu, a zbog svoje namjere da svjedoči.

ZATVOR

Vremenska kazna lišenja slobode koja ne može biti kraća od 30 dana, niti duža od 20 godina, izuzev za najteža djela i najteže oblike krivičnih djela, kada se može izreći kazna zatvora u trajanju od 20 do 45 godina (dugotrajni zatvor).

ZAVJEŠTANJE (TESTAMENT)

Zakonom uređeni oblik posljednje izjave volje, predviđene forme jesu: sudsko zavještanje, svojeručno zavještanje, zavještanje pred svjedocima, usmeno zavještanje, vojno zavještanje, brodsko zavještanje, konzularno zavještanje.

ZEMLJIŠNA KNJIGA

Javni registar koji vodi evidenciju o pravima na nepokretnostima; upisom u zemljišnu knjigu stiču se, prenose i prestaju prava na nepokretnostima.

ZEMLJIŠNOKNJŽNI ULOŽAK / IZVADAK

Sastavni dio glavne zemljišne knjige sastoji se od popisnog lista (opis nepokretnosti), vlasničkog lista (podaci o vlasniku nepokretnosti) i teretnog lista (podaci o stvarnim teretima na nepokretnosti)

ŽALBA

Redovan pravni lijek u parničnom postupku. Protiv presude donesene u prvom stepenu stranke mogu podnijeti žalbu u roku od 30 dana od dana donošenja presude, odnosno ako se presuda dostavlja u skladu s odredbama ovog zakona o dostavi, 30 dana nakon dostave prepisa presude, ako u ovom zakonu nije određen drugi rok. U mjeničnim i čekovnim sporovima taj rok je 15 dana.

ŽALBA ZBOG „ČUTANJA UPRAVE“

Posebno pravno sredstvo koje se izjavljuje ukoliko organ uprave u zakonom propisanom roku ne donese rješenje, odnosno ne riješi o upravnoj stvari.

KODEKS

KODEKS ZA ŠTAMPU I ONLINE MEDIJE BiH

Kodeks za štampu i online medije BiH je izveden iz postojećih evropskih standarda novinarske prakse. Kodeks ima za cilj da postavi osnove sistema samouređivanja u štampi i online medijima, koji će biti smatran moralno obavezujućim za novinare, urednike, vlasnike i izdavače printanih i online medija.

Novinari i urednici štampe i online medija će poštivati opšteprihvaćene principe etike i štiti profesionalni integritet novinarstva. Pored ovoga kodeksa, zakoni i druga zakonom određena pravila u BiH, čine okvir za rad štampanih i online medija u BiH.

Ovaj kodeks sadrži osnovne principe Memoranduma o razumijevanju potpisanog od Nezavisne unije profesionalnih novinara BiH, Saveza novinara BiH, Nezavisnog udruženja novinara Republike Srpske, Udruženja novinara Republike Srpske i Sindikata profesionalnih novinara Federacije BiH, a kojeg je prihvatila i Udruga hrvatskih novinara u BiH.

Urednici i izdavači štampe i online medija će osigurati da sve relevantno osoblje njihovog medija bude informisano o ovom kodeksu.

Urednici i izdavači štampe i online medija će osigurati da se odredbe ovog kodeksa u potpunosti poštuju.

Ovaj kodeks je usvojen od svih udruženja / udruga novinara u BiH na sjednici održanoj 29. aprila 1999.

Kodeks je dopunjen: februara 2005., augusta 2006., decembra 2006. i juna 2011. od Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini, u konsultaciji sa udruženjima / udrugama novinara u BiH.

Opšte odredbe

Novinari štampe i online medija u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu „novinari“) imaju obavezu da prema javnosti održavaju visoke etičke standarde u bilo kojem trenutku i pod bilo kakvim okolnostima.

Dužnost novinara i izdavača štampe i online medija je poštivati potrebe građana za korisnim, blagovremenim i relevantnim informacijama, kao i braniti načela slobode informisanja i pravo na pravedan komentar i kritičko novinarstvo.

Novinari će se pridržavati opšteprihvaćenih društvenih standarda pristojnosti i poštivanja etničke, kulturne i religijske raznolikosti Bosne i Hercegovine.

Novinari će se pridržavati standarda ljudskih prava definisanih u međunarodnim i bosanskohercegovačkim aktima o ljudskim pravima.

Novinari će razvijati svijest o ravnopravnosti polova i poštivanju osobenosti kao integralnog dijela ljudskih prava.

Novinari će štiti prava pojedinca, dok će u isto vrijeme podržavati pravo na informaciju koja služi javnom interesu.

Ovaj kodeks treba posmatrati u svjetlu oba pomenuta značenja.

Član 1 - Interes javnosti

Interes javnosti, u značenju ovog kodeksa, definisan je kao postupak i/ili informacija kojima je namjera pomoći javnosti u donošenju ličnog mišljenja i odluka o pitanjima i događajima, uključujući i napore otkrivanja krivičnog djela i/ili prekršaja, te spriječiti zavođenje javnosti nekom izjavom ili postupkom pojedinca ili organizacije.

Član 2 - Urednička odgovornost

Najvažnija odgovornost novinara i urednika je osigurati da njihov rad bude usmjeren ka poštivanju istine, kao i prava javnosti da sazna istinu.

Novinari će u svakom trenutku obavljati svoj posao u duhu pravednosti, istinitosti i pristojnosti pri sakupljanju informacija, izvještavanju i predstavljanju mišljenja.

Plagijati, falsifikovanje, namjerno prikrivanje važnih činjenica, primanje mita ili usluga, koji bi uticali na rad novinara ili urednika, najteži su moralni prekršaji ove profesije.

Član 3 - Huškanje

Novinari će u svakom trenutku biti svjesni opasnosti koja se javlja kada mediji govorom mržnje podstiču diskriminaciju i netoleranciju.

Imajući u vidu takvu opasnost, novinari će dati sve od sebe kako ne bi huškali i/ili podsticali mržnju i/ili nejednakost na osnovu etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, religije, pola, seksualne orijentacije, fizičke onesposobljenosti ili mentalnog stanja.

Novinari neće ni pod kakvim okolnostima podsticati krivična djela ili nasilje.

Član 4 - Diskriminacija

Novinari moraju izbjeći prejudicirane i uvredljive aluzije na nečiju etničku grupu, nacionalnost, rasu, religiju, pol, seksualnu opredijeljenost, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje.

Aluzije na nečiju etničku grupu, nacionalnost, rasu, religiju, pol, seksualnu opredijeljenost, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje će biti napravljene samo onda kada su u direktnoj vezi sa slučajem o kojemu se izvještava.

Član 4a - Ravnopravnost polova i poštivanje osobnosti

Novinari će izbjegavati direktne ili indirektno komentare kojima ličnosti stavljaju u neravnopravan položaj ili ih diskriminišu po osnovi njihovog pola, roda, polnog identiteta, rodnoa identiteta, rodnoa izražavanja i/ili seksualne orijentacije.

Član 5 - Tačnost i fer izvještavanje

Novinari neće objavljivati netačne ili krivonavodeće materijale u vidu fotografija, teksta ili drugih materijala.

Fotografije i dokumenti ne smiju biti falsifikovani i/ili korišteni na krivonavodeći način.

Novinari ne smiju prikrivati i/ili zadržavati važne informacije čije bi obznanjivanje moglo materijalno uticati na tumačenje objavljenog izvještaja i razumijevanje kod čitalačke publike.

Novinari imaju profesionalnu obavezu blagovremeno ispraviti bilo koju objavljenu informaciju za koju se utvrdi da je netačna.

Izvinjenje i/ili ispravka će biti objavljeni s dužnim isticanjem.

Novinari će uvijek izvještavati istinito i tačno o ishodu radnje poduzete u vezi sa klevetom u koju su bili uključeni.

Novinari će izvještavati samo na osnovu činjenica čije je porijeklo novinaru poznato.

Kod izvještavanja i komentara kontroverze, novinari će se potruditi da saslušaju i predstave sve strane u sporu. Ukoliko jedna strana u kontroverzi odbije da se stavi na raspolaganje novinaru, publikacija može opravdano navesti ovo odbijanje u svom izvještaju.

Član 6 - Komentar, pretpostavka i činjenica

Novinari, iako su slobodni da izraze svoja gledišta, moraju napraviti jasnu razliku između komentara, pretpostavke i činjenice.

Član 7 - Mogućnost odgovora

Pravo na odgovor će biti prošireno na relevantne osobe ukoliko urednik procijeni da takav korak doprinosi tačnosti i nepristranosti izvještavanja.

Ukoliko je ikako moguće, na raspolaganje će biti stavljena mogućnost neposrednog odgovora u izdanju u kojem je objavljena optužba i/ili netačno navedene informacije, u dužini ne većoj od integralno objavljenog teksta.

Član 8 - Pogrešno predstavljanje

Novinari će koristiti samo pravedna sredstva da dođu do vijesti, dokumenata i/ili fotografija.

Novinari i fotografi neće dolaziti do informacija i/ili fotografija putem zastrašivanja ili maltretiranja.

Neetički je pogrešno predstavljati nečiji identitet ili namjeru i koristiti se mahinacijama da bi se došlo do informacije za objavljivanje, osim u ekstremnim okolnostima i u zakoni-toj formi, kada bi objavljivanje informacije dobijene na takav način jasno služilo javnom interesu.

Član 9 - Privatnost

Novinari će izbjegavati uplitanje u nečiji privatni život, osim ako takva uplitanja nisu po-trebna u interesu javnosti.

Teme koje uključuju lične tragedije će biti obzirno tretirane, a pogođenim ličnostima će se prići diskretno i sa saosjećanjem.

Član 10 - Osobe optužene za krivična djela

Novinari neće nikoga tretirati kao kriminalca prije donošenja sudske presude koja to potvrđuje.

Novinari imaju obavezu ne donositi preuranjene sudove o krivici optužene ličnosti.

Novinari imaju obavezu da objave informaciju o odbacivanju optužbe ili oslobađanju ličnosti za koju su ranije objavili da je optužena ili da je suđenje počelo.

Član 10a - Zaštita svjedoka

Novinari će pokazati poseban oprez i osjetljivost kod izvještavanja o svjedocima u sudskim procesima za ratne zločine, poštujući pravila i odredbe za neimenovanje zaštićenih svjedoka.

Novinari će općenito izbjegavati imenovanje svjedoka u sudskim procesima za ratne zločine, kao i imenovanje njihove rodbine i prijatelja, osim ako pozivanje na njih nije ne-ophodno za potpuno, pravično i tačno izvještavanje o sudskom postupku, i ako to neće uticati na pogrešno tumačenje istine ili tok sudskog procesa.

Član 11 - Zaštita djece i maloljetnika

U tretiranju djece i maloljetnika novinari su dužni krajnje obazrivo postupati, poštujući dobre običaje i Konvenciju o pravima djeteta, polazeći od interesa djeteta.

Novinari su dužni zaštititi identitet djeteta u postupcima u kojima je inače isključena javnost.

Novinari ne smiju intervjuisati niti fotografisati djecu mlađu od 18 godina, sa pitanjima koja se odnose na porodicu djeteta, bez prisustva roditelja ili bez dozvole roditelja ili staratelja.

Novinari ne smiju identifikovati djecu mlađu od 18 godina u slučajevima kada su žrtve krivičnih djela.

Novinari ne smiju ni pod kakvim okolnostima identifikovati djecu mlađu od 18 godina koja su umiješana u kriminalne slučajeve kao svjedoci, žrtve ili optuženi.

Član 12 - Reklamiranje i sponzorisanje

Reklame, političke reklame i sponzorisani članci i dodaci moraju biti razdvojeni od ured-ničkog sadržaja i jasno označeni kao ono što jesu.

Sponzorisani materijali moraju jasno ukazivati na izvor sponzorisanja.

Član 13 - Povjerljivost izvora informacija

Kad god je to moguće, novinari se trebaju oslanjati na otvorene, identifikovane izvore informacija. Ovakvi izvori treba da budu pretpostavljeni anonimnim izvorima, čije po-štenje i tačnost javnost ne može da ocijeni.

Novinari imaju obavezu da štite identitet onih koji daju informacije u povjerenju, bez obzira na to da li su ili ne te ličnosti izričito zahtijevale povjerljivost.

Član 14 - Autorska prava

Novinari mogu koristiti razumne sažetke originala s ograničenim citatima, materijale iz drugih publikacija ili nosilaca autorskih prava, bez izričite dozvole za to, sve dok je izvor naznačen na odgovarajući način.

Značajna upotreba ili reprodukcija cijelog materijala zaštićenog autorskim pravima, za-htijeva izričitu dozvolu nositelja autorskog prava, osim ako takva dozvola nije navedena u samome materijalu.

Član 15 - Žalbe

Štampa i online mediji će na prigodnom mjestu sadržavati: ime, adresu, broj telefona, broj faksa i internet / e-mail adresu i kontakte odgovornog izdavača i urednika, kojima mogu biti upućivane žalbe i prigovori na pisanje štampe i online izdanja.

Podnosilac žalbe, koji tvrdi da je u izvještavanju došlo do kršenja ovog kodeksa, obratit će se izdavaču ili uredniku odgovornom za štampu ili online izdanje o kojem se radi, demantijem ne dužim od izvorno objavljenog članka.

KODEKS SUDIJSKE ETIKE

Ovaj kodeks razrađuje temeljne standarde etičkog ponašanja sudija u Bosni i Hercegovini. Svrha ovog kodeksa je da pomaže sudijama kada su suočeni sa etičkim i profesionalnim dilemama, a izvršnoj i zakonodavnoj vlasti i javnosti da bolje razumiju i podrže pravosuđe.

Nezavisno pravosuđe predstavlja pravo svakog građanina u Bosni i Hercegovini. Sudija ima slobodu da pošteno i nepristrasno odlučuje na osnovu zakona i dokaza, bez ikakvog pritiska ili uticaja. Dužnost sudija je da podržavaju i brane sudijsku nezavisnost, ne kao privilegiju sudijske funkcije, nego kao Ustavom zagarantovano pravo svakome da o njegovom sporu raspravljaju i odlučuju nepristrasne sudije.

ETIČKI PRINCIPI

1. Nezavisnost

Nezavisnost pravosuđa predstavlja preduslov za vladavinu prava. Sudija obavlja sudijsku funkciju nezavisno, na osnovu zakona i vlastite procjene činjenica, podržavajući nezavisnost pravosuđa s individualnog i institucionalnog aspekta.

Primjena:

1.1 Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, javnost, medije i druge institucije društva, kao i u odnosu na konkretne stranke u postupku.

1.2 Sudija ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

1.3 Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan i od svojih kolega.

1.4 Sudija podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

1.5 Sudija promovise visoke standarde sudijskog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

1.6 Sudija će odbiti svaki pokušaj uticaja na njegove odluke i izvan sudskog postupka.

2. Nepristrasnost

Sudija obavlja svoju funkciju i tretira sve strane u predmetu bez favorizovanja, pristrasnosti i predrasuda. Nepristrasnost se odnosi ne samo na odluku, nego i na postupak donošenja te odluke.

Primjena:

2.1 Sudija se ponaša u sudu i van suda na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i stranaka u nepristrasnost tog sudije i pravosuđa u cjelini.

2.2 Sudija se ponaša, u svojim privatnim ili službenim poslovima, na takav način da prilike u kojima bi bilo neophodno izuzeti ga iz sudskog postupka svede na najmanju moguću mjeru.

2.2.1. Sudija može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod sljedećim uslovima:

(a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju sudijske funkcije;

(b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u sudske ili dobrotvorne svrhe;

(c) da izbjegava svako učešće u aktivnostima koje bi mogle rezultirati sudskim sporovima;

(d) da ne daje pravne, niti savjete u vezi sa finansijskim ulaganjima.

2.2.2. Sudija se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podrija povjerenje u nepristrasnost sudije i pravosuđe uopšte.

2.2.3. Sudija neće:

(a) biti član političkih stranaka;

(b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;

(c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;

(e) potpisivati peticije koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku.

2.2.4. Sudija se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je sudija politički aktivan.

2.2.5. Sudija će uzeti u obzir da bi politička aktivnost članova njegove uže porodice mogla imati uticaja na javnu predodžbu o njegovoj pristrasnosti, u kom slučaju će zatražiti svoje izuzeće.

2.3 Sudija, u svojim ličnim odnosima sa pripadnicima pravne profesije, izbjegava situacije koje bi opravdano mogle izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

2.4 Sudija ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi sa predmetom u kojem postupuje, tako i sa predmetom u kojem bi mogao postupiti, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

2.5 Sudija će zatražiti svoje izuzeće ako kod javnosti može stvoriti utisak da nije u stanju odlučivati o predmetu nepristrasno, kao i kada to sam ocijeni.

3. Jednakost

Sudija poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama sa kojima ima profesionalne kontakte sa jednakim poštovanjem.

Primjena:

3.1 Sudija u obavljanju svoje funkcije neće riječima niti ponašanjem pokazivati naklonost ili predrasude prema bilo kom pojedincu ili grupi.

3.2 Sudija obavlja svoju funkciju tako da osigura jednak tretman učesnika u postupku.

3.3 Sudija neće dozvoliti strankama, sudskom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom, da bez opravdanog razloga različito tretiraju ostale učesnike u postupku.

4. Integritet i dolično ponašanje

Sudija se ponaša moralno, dostojanstveno i u skladu sa dignitetom funkcije koju obavlja.

Primjena:

4.1 Sudija, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.

4.2 Sudija se ponaša na način da afirmiše povjerenje javnosti u integritet pravosuđa.

4.3 Sudija, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu izražavanja, misli, svijesti, vjeroispovijesti, udruživanja i okupljanja, ali da se u ostvarivanju tih prava uvijek ponaša na takav način da očuva dignitet sudijskog položaja, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa.

4.4 Sudija neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.5 Sudija neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje sudijske funkcije.

4.6 Sudija neće koristiti prestiž sudijske funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.7 Povjerljive informacije, koje dobije prilikom vršenja funkcije, sudija neće koristiti niti otkrivati u druge svrhe.

4.8 Sudija može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane s obavljanjem

sudijske funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu s ovim kodeksom, kao naprimjer:

(a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;

(b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde;

(c) biti član vladinih komisija, odbora i savjetodavnih tijela, ako takvo članstvo nije u suprotnosti sa javnim utiskom o nepristrasnosti i političkoj neutralnosti sudije.

4.9. Sudija može formirati ili biti član udruženja sudija, ili drugih organizacija koje zastupaju interese sudija.

4.10 Sudija i članovi njegove uže porodice neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju sudijske funkcije, niti će to svjesno dozvoliti sudskom osoblju ili drugima koji su pod njegovim nadzorom.

4.11 U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, sudija može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj uticanja na sudiju u obavljanju sudijske funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti sudije.

4.12 Sudija neće dopustiti da pripadnik pravne profesije koristi njegovu kuću ili stan kao ured.

4.13 Sudija u obavljanju svoje funkcije u sudnici nosi sudijsku togu i prikladno je odjeven u svim ostalim prilikama.

5. Stručnost i odgovornost prema poslu

Sudija održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno.

Primjena:

5.1 Sudijska funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima sudije.

5.2 Sudija će posvetiti svoju profesionalnu djelatnost svojim dužnostima, koje uključuju ne samo obavljanje sudijske funkcije, nego i ostale poslove relevantne za poslovanje suda.

5.3 Sudija stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja sudijske funkcije.

5.4 Sudija prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava.

5.5 Sudija obavlja svoju funkciju na efikasan i zakonit način, u razumnom roku.

5.6 Sudija obavlja svoju funkciju strpljivo, dostojanstveno i korektno, kako u odnosu prema strankama u postupku tako i u odnosu prema ostalim licima sa kojima dolazi u profesionalni kontakt, i takvo postupanje zahtijeva od pravnih zastupnika, sudskog osoblja i ostalih koji su pod njegovim nadzorom.

KODEKS TUŽILAČKE ETIKE

Ovaj kodeks razrađuje temeljne standarde etičkog ponašanja tužilaca u Bosni i Hercegovini. Svrha ovog kodeksa je da pomaže tužiocima kada su suočeni sa etičkim i profesionalnim dilemama, a izvršnoj i zakonodavnoj vlasti i javnosti da bolje razumiju i podrže pravosuđe.

Tužioci imaju ključnu ulogu u sprovođenju pravde u krivičnim predmetima i slobodu da nepristrasno odlučuju na osnovu zakona i dokaza, čime jačaju povjerenje javnosti Bosne i Hercegovine u integritet pravosudnog sistema.

ETIČKI PRINCIPI

1. Nezavisnost

Nezavisnost pravosuđa predstavlja preduslov za vladavinu prava. Tužilac obavlja tužilačku funkciju nezavisno, na osnovu zakona i vlastite procjene činjenica, podržavajući nezavisnost pravosuđa s individualnog i institucionalnog aspekta.

Primjena:

1.1 Tužilac je nezavisan u rasuđivanju i svoju funkciju obavlja u skladu sa Ustavom i zakonom.

1.2 Tužilac ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, niti dozvoliti uticaj sa njihove strane, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

1.3 Tužilac podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

1.4 Tužilac promovise visoke standarde tužilačkog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

2. Nepristrasnost

Tužilac obavlja svoju funkciju i tretira sve strane u postupku bez favorizovanja, pristrasnosti i predrasuda, poštujući pretpostavku nevinosti. Nepristrasnost se odnosi ne samo na odluku, nego i na postupak donošenja te odluke.

Primjena:

2.1 Tužilac se ponaša u tužilaštvu i van tužilaštva na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i ostalih učesnika u postupku u njegovu nepristrasnost kao i pravosuđa u cjelini.

2.2 Tužilac se ponaša, u svojim privatnim i službenim poslovima, na takav način da prilike koje bi iziskivale njegovo izuzeće svede na najmanju moguću mjeru.

2.2.1. Tužilac može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod sljedećim uslovima:

(a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju tužilačke funkcije;

(b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u tužilačke ili dobrovoljne svrhe;

(c) da ne daje pravne, niti savjete u vezi sa finansijskim ulaganjima.

2.2.2. Tužilac se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama, ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost tužilaca

2.2.3. Tužilac neće:

(a) biti član političkih stranaka;

(b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;

(c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;

e) potpisivati peticije koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku.

2.2.4. Tužilac se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je politički aktivan.

2.2.5. Tužilac će uzeti u obzir da bi politička aktivnost članova njegove uže porodice mogla imati uticaja na javnu predodžbu o njegovoj pristrasnosti, u kom slučaju će zatražiti izuzeće.

2.3 Tužilac u svojim ličnim odnosima sa pripadnicima pravne profesije izbjegava situacije koje bi opravdano mogle izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

2.4 Tužilac ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi sa predmetom u kojem postupka, tako i sa predmetom u kojem bi mogao postupati, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

2.5 Tužilac će zatražiti svoje izuzeće ako kod javnosti može stvoriti utisak da nije u stanju odlučivati o predmetu nepristrasno, kao i kada to sam ocijeni.

2.6 Tužilac vrši imenovanja vještaka i stručnjaka nepristrasno i na osnovu stručnosti, bez nepotizma i favorizovanja i odobrava pravičnu naknadu imenovanim licima u skladu sa vrijednošću pruženih usluga.

3. Jednakost

Tužilac poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama sa kojima ima profesionalne kontakte sa jednakim poštovanjem.

Primjena:

3.1 Tužilac, u obavljanju svoje funkcije, neće riječima niti ponašanjem pokazivati predasude prema bilo kom pojedincu ili grupi, i osigurava jednak tretman učesnika u postupku.

3.2 Tužilac neće dozvoliti tužilačkom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom, da bez opravdanog razloga različito tretiraju učesnike u postupku.

4. Integritet i dolično ponašanje

Tužilac se ponaša moralno, dostojanstveno i u skladu sa dignitetom funkcije koju obavlja.

Primjena:

4.1 Tužilac, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.

4.2 Tužilac se ponaša na način da afirmiše povjerenje javnosti u integritet pravosuđa.

4.3 Tužilac, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu izražavanja, misli, svijesti, vjeroispovijesti, udruživanja i okupljanja, ali da se u ostvarivanju tih prava uvijek ponaša na takav način da očuva dignitet tužilačke funkcije, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa.

4.4 Tužilac neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice, negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.5 Tužilac neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje tužilačke funkcije.

4.6 Tužilac neće koristiti prestiž tužilačke funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.7 Povjerljive informacije, koje dobije prilikom obavljanja funkcije, tužilac neće koristiti niti otkrivati u svrhe koje nisu vezane za obavljanje tužilačke funkcije.

4.8 Tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane s obavljanjem tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu s ovim kodeksom, kao naprimjer:

(a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;

(b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde;

(c) biti član vladinih komisija, odbora i savjetodavnih tijela, ako takvo članstvo nije u suprotnosti sa javnim utiskom o nepristrasnosti i političkoj neutralnosti tužilaca.

4.9 Tužilac može formirati ili biti član udruženja tužilaca, ili drugih organizacija koje zastupaju interese tužilaštva.

4.10 Tužilac i članovi njegove uže porodice neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju tužilačke funkcije, niti će to svjesno dozvoliti tužilačkom osoblju ili drugima koji su pod njegovim nadzorom.

4.11 U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, tužilac može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj uticanja na tužioca u obavljanju njegove funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti tužioca.

4.12 Tužilac neće dopustiti da pripadnik pravne profesije koristi njegovu kuću ili stan kao ured.

4.13 Tužilac će u obavljanju svoje funkcije u sudnici nositi propisanu togu i prikladno je odjeven u svim ostalim prilikama.

5. Stručnost i odgovornost prema poslu

Tužilac održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno.

Primjena:

5.1 Tužilacka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca.

5.2 Tužilac će posvetiti svoju profesionalnu djelatnost svojim dužnostima, koje uključuju ne samo obavljanje tužilačke funkcije, nego i ostale poslove relevantne za poslovanje tužilaštva.

5.3 Tužilac stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja tužilačke funkcije.

5.4 Tužilac prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava.

5.5 Tužilac obavlja svoju funkciju na efikasan i zakonit način, u razumnom roku.

5.6 Tužilac obavlja svoju funkciju strpljivo, dostojanstveno i korektno, kako u odnosu prema učesnicima u postupku tako i u odnosu prema ostalim licima sa kojima dolazi u profesionalni kontakt i takvo postupanje zahtijeva i od ostalih koji su pod njegovim nadzorom.

KODEKS ADVOKATSKE / ODVJETNIČKE ETIKE ADVOKATA FBiH

OSNOVNE ODREDBE

U društvu zasnovanom na vladavini zakona advokati / odvjetnici imaju posebnu ulogu.

Advokati / odvjetnici moraju služiti interesima pravde kao i onima čija su im prava i slobode povjereni da ih štite i brane, njihova dužnost nije samo da zastupaju svoju stranku, već da joj budu i savjetnici u najboljem smjeru.

Ovakva uloga advokata / odvjetnika pred njih postavlja mnoštvo pravnih i moralnih obaveza naročito prema stranci; sudovima i drugim organima pred kojima advokati / odvjetnici zastupaju slučaj svoga klijenta, odnosno djeluju u njegovo ime,

pravnoj profesiji uopšte i svakom pojedinom članu profesije i javnosti za koju postojanje slobodne i nezavisne advokatske / odvjetničke profesije, zajedno sa poštivanjem pravila koja je profesija sama utvrdila u osnovi znači očuvanje ljudskih prava u odnosu na moć države i drugih interesa u društvu.

Iz ovih razloga, Kodeks odvjetničke etike utvrđuje načela i pravila ponašanja kojih su se, radi očuvanja i ugleda odvjetništva, advokati / odvjetnici uvijek dužni pridržavati pri obavljanju svoje djelatnosti.

Pravila ponašanja utvrđena Kodeksom moraju postati dijelom svijesti i uvjerenja svakog odvjetnika.

Radi osiguranja što potpunijeg poštivanja Kodeksom odvjetničke etike utvrđenih pravila profesionalnog ponašanja, obezbijedit će se sankcionisanje svih onih čije ponašanje bude suprotno ovim pravilima.

Kodeks se odnosi na advokate / odvjetnike, advokatske / odvjetničke pripravnike upisane u imenik advokatskih / odvjetničkih pripravnika u FBiH, stručne saradnike i advokate / odvjetnike iz drugih država, kada u skladu sa Zakonom postupaju na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine.

Kada advokatsku / odvjetničku djelatnost obavlja u drugoj državi, advokat / odvjetnik je dužan da poštuje međunarodna pravila profesionalne etike i pravila profesionalne etike advokata / odvjetnika države u kojoj postupa.

U slučaju kada u Kodeksu ne postoji pravilo koje se na određeni slučaj može neposredno primijeniti, Kodeks će biti primijenjen u skladu sa smislom njegovih načela.

I OPŠTA NAČELA

1. Osnovni moralni princip Kodeksa advokatske etike ispoljen kroz dužnost advokata / odvjetnika da se u granicama Zakona, a u skladu s ustavnim načelima, moralom društva i načelima i principima sadržanim u opštim aktima Advokatske / Odvjetničke komore Federacije Bosne i Hercegovine, dosljedno bori za vladavinu prava, zaštitu sloboda i interesa građana koje brani i zastupa, nikada se ne smije staviti u zavisnost sa bilo čijim drugim ili svojim vlastitim interesom.

2. Odnos advokata / odvjetnika prema vlastitoj stranci, protivnoj stranci i njenim zastupnicima, prema drugim advokatima / odvjetnicima, sudovima, tužilaštvima te drugim državnim organima sa javnim ovlaštenjima određen je isključivo njegovim položajem zastupnika i zaštitnika prava i interesa građana i pravnih lica.

3. Pri obavljanju advokatske / odvjetničke djelatnosti, advokat / odvjetnik se treba ponašati tako da stekne i učvrsti povjerenje svoje stranke, a istovremeno i pravosudnih i drugih organa pred kojima postupa štiteći prava i interese stranke.

U svim svojim postupcima, podnescima, govorima i drugim službenim radnjama, advokat / odvetnik je dužan voditi računa o zahtjevima profesionalne i opšte kulture.

4. Advokat / odvjetnik je dužan savjesno ispunjavati sve dužnosti koje proizlaze iz advokatskog / odvjetničkog poziva i pri tome čuvati ugled i dostojanstvo advokature i to kako pri obavljanju djelatnosti tako i u privatnom životu.

Svojim ponašanjem advokat / odvjetnik mora služiti kao primjer humanosti, poštovanja ljudskog dostojanstva i progresivnih nastojanja u priznavanju, zaštiti i ostvarivanju temeljnih ljudskih prava i sloboda.

5. Advokat / odvjetnik je dužan pri zastupanju stranaka sačuvati svoju nezavisnost, a interese stranke smije štiti samo sredstvima koja su u skladu sa zakonom, sa dostojanstvom advokatskog / odvjetničkog poziva i sa dobrim običajima koji nisu u suprotnosti sa njegovom savješću.

Advokat / odvjetnik se ne smije prihvatiti poslova koji su nespojivi sa njegovim pozivom i koji bi mogli štetiti njegovoj nezavisnosti, dobrom glasu i ugledu advokature / odvjetništva.

6. Nedopušteno je i u suprotnosti sa dostojanstvom advokata / odvjetnika da na bilo koji način sarađuje sa nadripisarima.

Dužnost je advokata / odvjetnika da svako lice za koje sazna da se bavi nadripisarstvom prijavi nadležnom državnom organu.

7. Advokat / odvjetnik ne smije isticati svoju raniju službu, položaj ili dužnost za pribavljanje stranaka, niti na bilo koji način uvjeravati stranku da joj zbog toga može uspješnije pružiti zaštitu prava i interesa koji su joj povrijeđeni

8. Advokat / odvjetnik je dužan stalno obnavljati, proširivati i usavršavati svoje pravno i opšte obrazovanje.

Cilj pravnog obrazovanja je i izučavanje pravnih vještina, razvijanje osjećaja za etičke vrijednosti i zaštitu ljudskih prava i sloboda, podsticanje brige za rad u korist klijenta i pružanje podrške zakonitoj djelotvornosti pravosuđa.

Svoj krug djelovanja advokat može proširivati samo sredstvima koja su u skladu sa čašću i ugledom advokata / odvjetnika.

9. Svaka nelojalnost u obavljanju advokatske djelatnosti protivi se časti i ugledu advokature, a naročito:

- ⇒ pribavljanje stranaka putem ponuda, posrednika ili reklama;
- ⇒ saradnja sa nadripisarima ili licima za koja se sumnja da se bave nadripisarstvom,
- ⇒ obećanje provizije ili nagrade drugima za pribavljanje stranaka;
- ⇒ omalovažavanje drugih advokata,
- ⇒ pozivanje na dobre veze i poznanstva,
- ⇒ ponude jeftinijeg zastupanja od cijena utvrđenih advokatskom tarifom,
- ⇒ isticanje advokatske table napadnog oblika i sadržaja ili isticanje table na druga mjesta osim na zgradu u kojoj se nalazi kancelarija,
- ⇒ upotreba nesrazmjerno velikog ili okruglog pečata,
- ⇒ napadno isticanje u podnescima, dopisima ili na drugi način, podataka o advokatskim kancelarijama sa kojima je sklopljen ugovor o povezi vanju i saradnji,
- ⇒ napadno isticanje eventualne specijalizacije,
- ⇒ javni istupi u sredstvima javnog informisanja sa naglašenim isticanjem svog svojstva advokata, odnosno na način koji bi se mogao shvatiti kao nametanje javnosti ili samoreklamiranje i slično.
- ⇒ Advokata preporučuju stručnost, sposobnost, uspjeh, ugled i povjerenje koje je stekao svojim radom i ponašanjem.
- ⇒ Advokat ne smije da stiče klijente na nečastan ili na drugi nedopušten način.
- ⇒ Smatra se da advokat pribjegava nečasnom ili nedopuštenom sticanju klijenata, naročito kada:
- ⇒ daje nerealne procjene i obećava uspjeh ili dovodi klijenta u zabludu u pogledu pravne prirode predmeta,
- ⇒ omalovažava druge advokate,
- ⇒ podstiče ili ne osporava uvjerenje klijenta u efikasnost korupcije, ili predlaže i nagovještava sopstveno sudjelovanje u korupciji,

- ⇒ stupa u kontakt sa klijentima drugih advokata i navodi ih da na njega prenesu zastupanje, ili preuzima klijente drugih advokata na način suprotan ovom kodeksu,
- ⇒ na raspravama i u drugim javnim istupanjima u svojstvu advokata izaziva incidente i bez opravdanog razloga stvara konfliktne situacije u namjeri da nametne utisak odvažnosti i stekne ličnu popularnost.

10. Advokatu je dopušteno da u sredstvima javnog informisanja objavi podatak o otvaranju ili preseljenju svoje kancelarije, pri čemu se mora izbjeći svaki pokušaj ili dojam da je riječ o reklami.

Takođe je dopušteno da advokat pošalje obavijest o otvaranju ili preseljenju svoje kancelarije pravosudnim organima, drugim advokatima i svojim strankama.

11. Kada advokat brani ili zastupa stranku na području Republike Srpske, dužan je postupati u skladu sa Kodeksom etike advokata Advokatske komore RS-e, ukoliko načela i principi tog kodeksa nisu u suprotnosti sa načelima i sadržajem ovog kodeksa.

12. Prilikom vršenja advokatske djelatnosti u inostranstvu, advokat je dužan ponašati se i u skladu sa Kodeksom Međunarodne unije advokata, kao i sa kodeksom advokatske etike zemlje u kojoj obavlja djelatnost, ukoliko načela i principi tih kodeksa nisu u suprotnosti sa načelima i sadržajem ovog kodeksa.

13. Dužnost je advokata da se prilikom obavljanja advokatske djelatnosti stalno bori za unapređenje i afirmaciju advokature kao samostalne i nezavisne profesionalne djelatnosti.

14. Advokati su dužni obavezno se osigurati od odgovornosti za štetu pričinjenu stranci u toku pružanja pravne pomoći i to u skladu sa minimalnim iznosom osiguranja i vrste osigurane štete određene opštim aktom Advokatske komore Federacije BiH.

Neizvršavanje ove dužnosti predstavlja disciplinski prekršaj i povredu pravila ovog kodeksa.

15. Odredbe ovog kodeksa koje se izričito odnose na advokate koji sami rade u svojim kancelarijama, na isti način se primjenjuju i na advokate koji rade u zajedničkim advokatskim kancelarijama ili advokatskim društvima.

Odredbe ovog kodeksa koje se primjenjuju na advokate shodno se primjenjuju i na advokatske pripravnike i stručne saradnike.

16. Svako ponašanje suprotno principima i pravilima ovog kodeksa predstavlja povredu advokatske dužnosti i povredu ugleda advokature Federacije Bosne i Hercegovine.

Nadležni disciplinski organ advokatske komore odlučit će o tome da li povreda pravila ovog kodeksa u pojedinim slučajevima predstavlja i disciplinsku povredu advokatske dužnosti i o tome će zauzeti svoj stav.

II MORALNI LIK ADVOKATA / ODVJETNIKA

1. Kako u vršenju advokatske djelatnosti, tako i ponašanjem u ličnom i privatnom životu, advokat je dužan da se pridržava svih načela ovog kodeksa i da čuva ugled advokature i bori se za njeno unapređenje i afirmaciju kao nezavisne profesionalne djelatnosti.

2. U vršenju advokatske djelatnosti advokat je dužan postupati humano i obzirno, s uvažavanjem i poštovanjem svih onih sa kojima kontaktira u vršenju svoje profesionalne djelatnosti.

3. Svaki advokat je dužan da čuva svoju čast, moralni lik advokata, neovisnost, savjesnost i stručnost, tako da takvim svojim ponašanjem podstiče i druge.

4. Advokat je dužan pri zastupanju svoje stranke sačuvati svoju neovisnost. Ova neovisnost mora biti apsolutna, slobodna bilo kojih drugih utjecaja, pogotovo onih koji mogu prosteći iz njegovog vlastitog interesa ili vanjskog pritiska. Stoga advokat mora izbjegavati okolnosti koje bi mogle ugroziti njegovu neovisnost i paziti da ne kompromituje svoje profesionalne standarde da bi ugodio svojoj stranki, sudu ili trećim osobama.

Advokat je dužan energično odbaciti sve pokušaje utjecaja na njegovu neovisnost i obavezan je o tim pokušajima obavijestiti samoupravne organe svoje komore.

5. Advokat se ne može baviti poslovima koji narušavaju značaj i ugled advokatske profesije.

Advokat ne smije da prihvati poslove i zvanja koji bi ga doveli u podređen položaj, naveli na nekritičko izvršavanje tuđih naloga, ili njegov rad uslovljavali takvom vrstom obaveza ili pogodnosti koje bi mogle ugroziti njegovu nezavisnost i samostalnost.

Advokat se može baviti poslovima u oblasti nauke, književnosti, umjetnosti, publicistike, pravnog obrazovanja, humanitarnog rada, prevodilaštva i sporta.

Advokat može da bude rukovodilac ili član stručnih, radnih ili savjetodavnih tijela vladinog ili nevladinog sektora, nevladinih organizacija, upravnih i uređivačkih odbora i izdavačkih savjeta u organizacijama čiji rad nije u suprotnosti sa načelima advokatske profesije.

Rukovodeći položaj advokata u Advokatskoj komori nije spojiv sa rukovodećim položajem u političkoj stranci.

6. Tradicionalne vrline kao što su: čast, poštenje i integritet advokata moraju biti van svake sumnje, profesionalna su obaveza advokata i osnov za sticanje odnosa povjerenja prema advokatu.

7. Klijent i treća lica, od kojih advokat dobija informacije, moraju biti sigurni u povjerljivost advokata. Bez sigurnosti u povjerljivost advokata nema ni povjerenja. Povjerljivost je primarno pravo i obaveza advokata.

8. Samo advokat koji poznaje zakon može štititi interese svoje stranke sredstvima koja zakon dopušta, a da bi tu dužnost mogao ispuniti dužan je obnavljati, proširivati

i usavršavati svoju pravnu i opštu naobrazbu praćenjem stručne literature, učešćem u stručnim raspravama, savjetovanjima i kongresima, objavljivanjem stručnih radova, saradnjom u časopisu Advokatske komore i slično.

9. Advokat mora djelovati u najboljem interesu svoje stranke i mora staviti te interese ispred svojih ili interesa drugih koji su u koliziji s interesima stranke koju zastupa.

10. Advokat treba da svojim stručnim znanjem pomaže drugim advokatima, a posebna je dužnost svih advokata da pomažu stručno usavršavanje advokatskih pripravnika.

11. Nije dostojna da bude advokat osoba koja radi protiv interesa advokature kao nezavisne profesionalne djelatnosti i koja ne poštuje osnovne principe ovog kodeksa.

Svako ponašanje suprotno osnovama i principima ovog kodeksa predstavlja povredu ugleda advokature Federacije Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine.

III ODNOS PREMA LICIMA KOJIMA SE PRUŽA PRAVNA POMOĆ

1. Vjernost stranci je osnovna dužnost advokata. Ona je važnija od interesa advokata i kolegijalnih obzira.

Zastupanju stranke advokat je dužan posvetiti svu svoju stručnost i savjesnost te joj cjelovito i pravovremeno pružiti očekivanu pravnu pomoć.

Preopterećenost advokata u poslu ne smije ugroziti cjelovitost, savjesnost i pravovremenost u pružanju pravne pomoći stranci. O ovome je svaki advokat dužan voditi računa prilikom preuzimanja novih poslova od stranaka.

Advokat kome se obraća prevelik broj stranaka treba uputiti stranke drugim advokatima kako bi izbjegao preopterećenost u poslovima.

Prihvatanje i raskid angažmana

2. Advokat / odvjetnik samostalno odlučuje da li će prihvatiti ponudu za zastupanje stranke, za pružanje pravne pomoći, ili odbranu, a odbiti pružanje tražene pomoći advokat može samo iz razloga propisanih Zakonom, Kodeksom i drugim opštim aktima Advokatske komore FBiH.

Na donošenje odluke o zastupanju ne smiju uticati razlike u polu, rasi, nacionalnoj pripadnosti, jeziku, vjeri, političkom i drugom ubjeđenju, porijeklu, društvenom položaju ili stranačkoj pripadnosti.

Advokat koji lično poznaje protivnu stranku može odbiti zastupanje protiv nje, a ako ipak prihvati zastupanje mora prije toga svoju stranku upozoriti na to poznanstvo.

3. Advokat će odbiti zastupanje:

3.1. ako je pružao pravnu pomoć suprotnoj stranci u istom predmetu ili po bilo kom drugom pitanju vezanim za taj predmet,

3.2. ako je suprotnoj stranci u istom predmetu pravnu pomoć pružao advokat koji radi u istoj advokatskoj kancelariji ili advokatskom društvu,

3.3. ako je on ili član ili zaposlenik advokatske kancelarije ili društva radio kao advokatski pripravnik sa advokatom koji pruža pravnu pomoć suprotnoj stranci,

3.4. ako je u istom predmetu on ili član ili zaposlenik advokatske kancelarije ili društva postupao kao sudija, tužilac, ovlaštena službena osoba ministarstva unutrašnjih poslova ili kao službena osoba u organu uprave,

3.5. ako se on ili član ili zaposlenik advokatske kancelarije ili društva bavio na drugi profesionalni način predmetnim slučajem,

3.6. ako on ili član ili zaposlenik advokatske kancelarije ili društva ima osobni interes koji je, ili može biti, u sukobu s interesima zastupane stranke, i

3.7. u drugim slučajevima predviđenim zakonom ili opšim aktima Federalne advokatske komore.

4. Advokat može odbiti pružanje pravne pomoći zbog ličnog ubjeđenja da takav predmet ne može s uspjehom zastupati.

5. Ukoliko advokat ima priznatu specijalizaciju ili se uopšte ne bavi s određenom oblasti prava smije odbiti zahtjev stranke za zastupanje ukoliko se radi o predmetu van njegove specijalizacije ili oblasti za koju je stručan.

6. Kada advokat odbije zastupanje stranke, neovisno o kojem se osnovu radi, dužan je da navede razloge odbijanja pružanja pravne pomoći.

7. Advokat će voditi slučaj za stranku samo po nalogu te stranke. On, međutim može raditi na slučaju po nalogu drugog advokata koji radi za stranku ili kad mu slučaj dodijeli sud ili drugi nadležni organ.

8. Prilikom preuzimanja predmeta za zastupanje advokat je dužan uzeti iscrpnu informaciju od stranke, upoznati je sa približnim trajanjem postupka, troškovima i nagradom advokata za obavljeni rad.

9. Advokat će savjetovati i zastupati stranku promptno, savjesno i marljivo, posebno vodeći računa da joj ne prouzroči nepotrebne troškove postupka i dužan je da svojim takvim postupanjem i stručnim radom opravda povjerenje stranke koje mu je ukazala izborom za svog zastupnika. Advokat će preuzeti ličnu odgovornost za ispunjenje naloga koji su mu dati. Svog klijenta će obavještavati o toku stvari koja mu je povjerena.

10. Advokat je dužan tokom cijelog postupka nastojati da se postupak riješi nagodbom ako je to u interesu stranke.

11. Advokat neće voditi slučaj za koji zna ili bi trebalo da zna da on nije stručno – u potpunosti kompetentan za njega, bez saradnje s advokatom koji je kompetentan za takav slučaj.

12. U pravilu, advokat preuzima za zastupanje onoliko predmeta koliko može savjesno i ažurno zastupati i neće prihvatiti naloge za koje zna da ih neće moći ispuniti efikasno.

13. Kada utvrdi da se stranka koju zastupa objesno parniči, advokat ju je dužan upozoriti na takvo ponašanje i štetno vođenje postupka, a ukoliko ona i dalje ostaje pri takvom stavu, advokat joj može već iz ovog razloga otkazati punomoć i uskratiti pružanje daljne pravne pomoći.

14. Ukoliko utvrdi da stranka koju zastupa ili brani neistinito daje upute i navodi činjenice o predmetu, advokat može takvoj osobi otkazati dalje pružanje pravne pomoći.

15. Jedan od razloga zbog kojih advokat može uskratiti daljne pružanje pravne pomoći stranki je i nesposobnost stranke da plati gotove izdatke advokata i nagradu za do tada obavljene poslove.

16. Advokat može otkazati punomoć iz onih razloga iz kojih može odbiti pružanje pravne pomoći.

17. Advokat nema pravo da se povuče iz slučaja na način i u okolnostima kada stranka ne bi mogla naći drugu pravnu pomoć na vrijeme kako bi se spriječilo nastupanje štetnih posljedica za stranku i takvu osobu kojoj otkazuje punomoć po bilo kojem od valjanih osnova, dužan je zastupati dok ona ne nađe zastupnika, no najviše 30 dana od otkaza punomoći. Za ovo vrijeme je dužan preduzimati sve radnje da ne bi nastupile štetne posljedice za stranku kojoj se otkazuje punomoć.

18. Advokat ne treba da otkáže punomoć kada mu budu odbijeni dokazni ili drugi prijedlozi u postupku zbog odnosa lične netrpeljivosti s osobom koja vodi postupak, odnosno svoje lične interese ne smije poistovjećivati s interesom stranke kojoj pruža pravnu pomoć i obratno.

19. Dužnost je advokata da osobi kojoj pruža pravnu pomoć posveti svu svoju savjesnost, poštenje i odanost, ali ne smije da se povodi za nekorektnim i očigledno neistinitim ponašanjem osobe koju zastupa, na koji bi način krnjio svoj lični ugled i ugled advokature kao nezavisne profesionalne djelatnosti.

Konflikt interesa

20. Advokat / odvjetnik neće savjetovati, zastupati ili djelovati u ime dvije ili više stranaka u istoj stvari ako postoji konflikt, ili značajan rizik od konflikta interesa tih stranaka.

21. Kada postupa u dvostranim pravnim poslovima, a angažovan je od jedne ili svih strana, dužan je podjednako i na pravičan način štiti interese svih učesnika u tom pravnom poslu bez obzira ko plaća nagradu za njegov obavljani rad.

Advokat mora prestati raditi za obje stranke kada nastupi konflikt interesa između tih stranaka i također kad god postoji rizik od ugrožavanja povjerljivosti ili kada bi njegova neovisnost mogla biti umanjena.

22. Advokat ne smije primiti da zastupa stranku u stvari u kojoj je ranije od stranke sa suprotnim interesima primio informacije u istoj stvari mada nije primio na zastupanje ni tu

stranku, ako bi njegova saznanja o predmetu ugrozila interes stranke ili dužnost čuvanja povjerljivosti prethodno dobijenih saznanja.

23. Kada advokati obavljaju djelatnost u zajedničkoj advokatskoj kancelariji ili u advokatskom društvu, naprijed navedene odredbe se primjenjuju na sve članove zajedničke kancelarije ili društva.

Pactum de quota litis

24. Advokat nema pravo sklapati pactum de quota litis.

25. Pod „pactum de quota litis“ podrazumijeva se sporazum između advokata i njegove stranke napravljen prije okončanja slučaja, po kojem bi se stranka obavezala da isplati advokatu jedan dio bez obzira da li je to u vidu novca ili neke druge dobiti koju stranka ostvari po okončanju postupka.

26. Pactum de quota litis ne isključuje sporazum da naknada koju advokat zaračuna bude proporcionalna vrijednosti slučaja koji advokat vodi, ako je to u skladu sa zvanično odobrenim tarifama. Takav pismeni sporazum advokat je dužan dostaviti nadležnom organu regionalne Advokatske / Odvjetničke komore.

IV ODBRANA (ZASTUPANJE) U KRIVIČNIM PREDMETIMA

1. Advokat je dužan preuzeti ponuđenu odbranu osumnjičenog, odnosno optuženog (u daljnjem tekstu: optuženi) u krivičnim predmetima bez obzira na ličnost optuženog i na vrstu i težinu učinjenog krivičnog djela.

Advokat ne smije odbiti pružanje pravne pomoći - odbrane u krivičnim predmetima zbog toga što bi uspješna odbrana bila teška, zbog toga što postoje nepobitni dokazi o izvršenom krivičnom djelu, zbog toga što je optuženi priznao izvršenje krivičnog djela, zbog negativnog mišljenja javnog mnijenja izazvanog krivičnim djelom i ponašanja oštećenih.

2. Advokat može odbiti ponuđenu odbranu optuženog samo ukoliko ima specijalizaciju iz druge grane prava, odnosno ukoliko se u obavljanju advokatske djelatnosti ne bavi i krivičnim pravom, a od već prihvaćene odbrane advokat može odustati samo ako mu braniteljska savjest ne bi dopuštala daljnju odbranu a položaj branjenika se time ne bi pogoršao

3. U toku krivičnog postupka advokat ne smije davati izjave sredstvima javnog informisanja kojima bi se moglo na nedopušten način, a naročito stvaranjem određenih dojмова u javnosti, uticati na tok i ishod krivičnog postupka.

Advokat može u toku vođenja krivičnog postupka davati izjave sredstvima javnog informisanja u skladu sa poglavljem XI ovog kodeksa.

4. Kad u krivičnom postupku učestvuje više optuženika i više advokata – branitelja, advokati su dužni nastojati da što je više moguće usklade svoj rad i govore i to tako da to ne bude na štetu ni jednom od optuženika – branjenika.

Advokat ne smije braniti ili rasterećivati svog branjenika tako što će krivnju svaljivati na druge saoptuženike, odnosno povećavati njihovu krivnju kako bi potpuno isključio ili umanjio krivnju svog branjenika. On to smije činiti samo ako po njegovom uvjerenju i savjesti njegov branjenik nije kriv, a to nije moguće dokazati drugačije nego dokazivanjem krivnje drugih saoptuženika, a što mora odgovarati činjeničnom stanju.

5. U pravnim obrazlaganjima i zaključcima advokat – branitelj je samostalan i to čini po sopstvenoj savjesti, znanju, odgovornosti i stručnosti i nije vezan uputama branjenika, a dužan je držati se uputa optuženog – branjenika u pogledu činjeničnog stanja.

6. Svako neposredno ili posredno nuđenje pritvorenima za branitelja ili korišćenje njima radi pribavljanja optuženika – branjenika, protivno je ugledu i dostojanstvu advokature i predstavlja kršenje pravila ovog kodeksa.

V ODNOS PREMA PROCESNIM PROTIVNICIMA

1. Advokat treba prema protivnoj stranci nastupati obzirno i objektivno, nastojeći time stvoriti uvjete da se spor riješi u obostranu interesu.

Međutim, ukoliko je protivna stranka bezobzirna, nepomirljiva, neuviđavna ili neobjektivna, tada je advokat dužan prema njoj nastupati odlučno, a osobito onda kada bi izostanak takva nastupa štetio opravdanim interesima njegove stranke.

Svađe i vrijeđanja procesnih protivnika advokat je dužan sprečavati.

2. U skladu sa načelom brzog i efikasnog pružanja pravne pomoći i izbjegavanja nepotrebnih troškova stranci, advokat prije nego što pokrene postupak treba opomenuti procesnog protivnika, dajući mu primjeren rok za dobrovoljno ispunjenje spornog zahtjeva, osim ako je stvar hitna ili ako je očigledno riječ o objesnu i nepopustljivu protivniku.

3. Advokat ne smije koristiti neukost, zabludu ili bojažljivost procesnog protivnika, osobito ako on nema pravnog zastupnika, u svrhu da bi postigao neopravdani uspjeh za svoju stranku.

4. Ukoliko procesni protivnik ima zastupnika tada je advokat dužan isključivo komunicirati sa njegovim zastupnikom, a ako mu se procesni protivnik direktno obrati, dužan ga je uputiti svome zastupniku i o svemu tome obavijestiti svoju stranku.

5. Advokat treba odvrćati svoju stranku od toga da krivično progona protivnu stranku zbog nepromišljenih izjava što ih je izazvalo napeto stanje u postupku, osim ako je takav progon potreban da bi se osigurali interesi stranke.

6. Prema procesnom protivniku advokat mora da ima korektan odnos. Ako procesni protivnik vrijeđa advokata, prijeti mu ili slično, advokat treba imati razumijevanja za stanje

uzrujanosti protivne stranke u kojem se ona neprikladno ili nepristojno ponijela prema njemu i ako nakon upozorenja advokata ili organa pred kojim je došlo do uvrede, prijetnje ili slično dođe do izvinjenja, u tom slučaju advokat ne treba da preduzima krivično ili drugo gonjenje te osobe.

7. Bliže i intenzivnije poznavanje advokata sa budućim procesnim protivnikom ili njegovim bliskim srodnikom, ukoliko bi to dovelo ili moglo dovesti do štetnih posljedica po stranku zbog nepotpunog angažovanja advokata ili stručnog i savjesnog pružanja pravne pomoći stranci, može biti razlog odbijanja angažovanja.

8. Advokat ne treba da procesnog protivnika omalovažava, niti na drugi način da se odnosi prema njemu nekorektno.

VI ODNOSI PREMA SUDOVIMA, UPRAVNIM I DRUGIM DRŽAVNIM ORGANIMA

1. Advokat je dužan da zastupanje pred sudovima i drugim organima obavlja korektno, poštujući njihov autoritet i ugled u skladu sa procesnim pravilima, a istovremeno da čuva samostalnost i neovisnost advokature kao nezavisne profesionalne djelatnosti, kao i svoj lični i profesionalni ugled.

Odnos advokata prema sudu, drugim državnim organima i njihovim predstavnicima, i odnos suda, drugih državnih organa i njihovih predstavnika prema advokatu, treba da bude izraz poštovanja prava, pravne kulture i pravničke profesije.

Podnesci i usmena izlaganja advokata treba da budu jasni, sažeti, umjesni i logični, a kritika koju advokat upućuje sudu, drugim državnim organima i njihovim predstavnicima ne smije da bude saopštena na drzak ili uvredljiv način.

U odnosu prema sudu, drugim državnim organima i njihovim predstavnicima advokat ne smije:

da utiče na tok postupka i donošenje odluke neprofesionalnim sredstvima, a naročito obraćanjem organima i licima koja nemaju pravo da se miješaju u postupak, raspravljanje i odlučivanje,

da lične prijateljske odnose sa sudijama, tužiocima i drugim predstavnicima organa vlasti ispoljava pred klijentom, suprotnom strankom ili njenim zastupnikom, ili da pred ovim licima stvara utisak postojanja takvih odnosa,

da tok ili ishod postupka pravda pripisivanjem korupcije i drugih vidova zloupotreba sudijama, tužiocima i predstavnicima drugih organa vlasti, ili da podržava takvo uvjerenje klijenta, osim ako on ili klijent raspoložu dokazima koji bi im davali pravo na podnošenje prijave nadležnim organima krivičnog ili disciplinskog gonjenja,

da zloupotrebljava ulogu branioca da bi klijentu, ili posredstvom klijenta koji je u pritvoru ili na izdržavanju kazne, drugim pritvorenima ili zatvorenima krišom doturao

pisma, poruke ili predmete čije je dostavljanje zabranjeno, podložno kontroli ili namijenjeno nedozvoljenim ciljevima,

da pred klijentom, suprotnom strankom ili njenim zastupnikom, uoči ročišta ulazi u sudnicu ili drugu službenu prostoriju namijenjenu raspravi prije nego što je pozvan, ili se nakon završetka rasprave u sudnici ili takvoj prostoriji zadržava i po izlasku svih ovih lica, osim ako svoj ulazak ili ostanak prethodno tim licima ne objasni izuzetnim, opravdanim i istinitim razlozima nevezanim za predmet spora.

2. Advokat će, uz dužno poštovanje suda braniti interese svoje stranke časno i hrabro, bez obzira na svoje vlastite interese ili posljedice po njega ili neku drugu osobu.

3. Advokat je također dužan pružiti odlučan otpor protiv svakog kršenja zakonitosti, povrede dostojanstva ličnosti i temeljnih ljudskih prava ili interesa svoje stranke, ali samo dopuštenim sredstvima i u granicama korektnosti.

4. Advokat je dužan upozoriti svoju stranku na odnos poštovanja prema sudu i nastojat će da on i njegova stranka savjesno koriste prava koja im u postupku pripadaju, nastojeći da se izbjegne svako odugovlačenje i zloupotreba prava u postupku pred sudom.

5. Advokat ne smije zloupotrijebiti načelo da smije razgovarati sa svjedocima izvan suda, prije početka i tokom suđenja, ali je zabranjena svaka zloupotreba ovog razgovora u svrhu djelovanja na svjedoka. Razgovor se mora obaviti na način da se izbjegne svaka dvojba o mogućem utjecaju na svjedoka.

VII MEĐUSOBNI ODNOSI ADVOKATA, ADVOKATSKIH PRIPRAVNIKA I ADVOKATSKIH STRUČNIH SARADNIKA

1. Kolektivni duh profesije zahtijeva odnos povjerenja i saradnje među advokatima na dobrobit njihovih klijenata i kako bi se izbjegli nepotrebni procesi i druga ponašanja štetna za reputaciju profesije.

2. Međusobni odnosi advokata i advokatskih pripravnika kako u vršenju djelatnosti, tako i u ličnom životu, treba da su korektni i ispunjeni odnosom međusobnog uvažavanja i poštovanja, ali ne smiju utjecati na samostalnost i odlučnost pri zastupanju i zaštiti interesa vlastite stranke.

3. Nedopustivo je neloyalno pribavljanje lica za zastupanje, reklamiranje u bilo kom obliku, davanje negativnih izvjava o drugim advokatima ili advokatskim pripravnici, kao i održavanje bilo kakvog kontakta sa nadriparima ili slično.

4. Advokat koji zna da procesni protivnik ima advokata kao zastupnika, mora se isključivo obraćati svom kolegi, a ukoliko mu se procesni protivnik izravno obrati, mora ga savjetovati da se obrati svom advokatu i o tome će upoznati svog kolegu.

5. Advokat, ukoliko mu je to poznato, ne smije preuzeti zastupanje stranke koju već zastupa drugi advokat, prije nego što stranka tom advokatu ne opozove punomoć ili saopšti da pored već angažovanog advokata u postupak ulazi i novoangažovani advokat.

Advokat koji je angažovan umjesto drugog advokata u određenom slučaju mora o tome obavijestiti tog advokata i neće početi sa radom dok ne utvrdi da je taj drugi advokat u cijelosti namiren i isplaćen za obavljeni rad.

Saglasno izboru, više advokata može pružati pravnu pomoć jednoj osobi.

6. Advokat ne može tražiti, niti primiti od drugog advokata ili drugog lica naknadu, proviziju ili drugu kompenzaciju za upućivanje ili preporučivanje klijenta.

Advokat neće nikome platiti naknadu, proviziju ili drugu kompenzaciju zato što mu je ovaj uputio klijenta.

7. Kolegijalni duh profesije i profesionalna solidarnost nalažu da advokati pruže savjet i daju mišljenje drugom advokatu, naročito onom mlađem po stažu i iskustvu, kada on to zatraži.

8. Advokat je dužan zamijeniti kolegu koji mu se obrati za zamjenu, a ukoliko on to nije u objektivnoj mogućnosti prihvatiti, tada je, ukoliko to može, dužan pronaći kolegu koji to može učiniti.

Za troškove zamjene uvijek je odgovoran advokat koji je zamolio zamjenu, a ne njegova stranka, pa čak i onda kada ona to nije platila svom advokatu. Ukoliko nije drugačije dogovoreno, troškovi zamjene iznose polovinu troškova određenih tarifom. Račun za zamjenu se dostavlja istovremeno s izvještajem o zamjeni.

Kod zamjene advokat postupa kao da sam (u svom predmetu) pruža pravnu pomoć.

9. Solidarnost advokata se ogleda i u pružanju pravne pomoći, tj. zamjenama inozemnih advokata. Advokat mora biti naročito odgovoran pri pružanju pravne pomoći inozemnim advokatima i takve slučajeve treba preuzimati samo ako ih može obraditi stručno i bez odugovlačenja.

10. Nedopustivo je da advokat, ako to interesi osobe kojoj pruža pravnu pomoć ne zahtijevaju, tereti suokrivljenog ili saučesnika u postupku.

11. Advokati su dužni svoje međusobne sporove sami razrješavati ili pred organima Komore, pošto nije u skladu sa principima ovog kodeksa da se advokati za rješavanje svojih nesporazuma obraćaju sudovima ili drugim organima.

12. Radi educiranja sposobnog advokatskog podmlatka, što je za svakog advokata jedan od najvažnijih zadataka, advokatima se preporučuje da primaju na praksu mlade, sposobne i vrijedne diplomirane pravnike u cilju njihovog stručnog osposobljavanja za upis u lmenik advokata i da im u tom smislu pružaju stručnu pomoć.

13. Dužnost je advokata da se brine o formiranju moralnog lika advokatskog pripravnika i stručnog saradnika koji se kroz svoju praksu svakodnevno upoznaju sa načelima i pravilima Kodeksa advokatske etike, te iste usvajaju kao svoja pravila ponašanja u poslu i životu, a ovo je dužan činiti i sam pripravnik i stručni saradnik.

Advokat je dužan svog pripravnika i stručnog saradnika upoznati s obavezom čuvanja tajne kancelarije u kojoj radi i posvetiti naročitu pažnju na upoznavanju pripravnika i stručnog saradnika sa pravilima advokatske etike.

14. Advokat je dužan plaćati propisanu (dogovorenu) nagradu za rad advokatskog pripravnika i stručnog saradnika.

15. Advokat je dužan omogućiti pripravniku praksu u svim predmetima, da ta praksa bude raznovrsna, a znanje temeljito, korištenje stručnom literaturom, uz savjesno nadziranje rada svog pripravnika, sve u cilju stručnog usavršavanja i priprema za polaganje pravosudnog ispita.

16. Advokatski pripravnik i stručni saradnik su dužni u svom radu pridržavati se uputa advokata kod koga vrši praksu i osnova i principa Kodeksa, a njegov odnos prema advokatu kod koga obavlja praksu treba da je korektan i ispunjen uvažavanjem i poštovanjem.

17. U toku obavljanja pripravničke prakse advokatski pripravnik je dužan učestvovati u radu organizacije advokatskih pripravnika Federalne advokatske komore, te savjesno ispunjavati dužnosti i obaveze u organima Komore u koje je delegiran od strane svoje organizacije.

18. Zabranjena je fiktivna praksa, pa je advokatski pripravnik dužan praksu obavljati sa punim radnim vremenom.

Također je zabranjeno sklapanje bilo koje vrste ugovora između advokata i njegova pripravnika u sudjelovanju u dobiti ili o ortaštvu.

19. Pripravniku je zabranjeno samostalno vođenje pravnih poslova. Isto tako pripravniku nije dopušteno da po neposrednom zahtjevu drugog advokata ili njegovog pripravnika bez odobrenja advokata kod kojeg vrši pripravničku praksu, zamjenjuje u pojedinim radnjama zastupanja drugog advokata, kao i neposredno zahtijevanje ili primanje naknada za zamjeničko zastupanje od drugog advokata.

20. Dužnost je svih advokata da pomažu pripravnicima kod otvaranja advokatske kancelarije u sticanju osoba kojima će pružiti pravnu pomoć, a poželjno je da svaki uputi bar po jednu takvu osobu.

21. Svi principi i načela ovog kodeksa koji se odnose na advokata prema osobama kojima pruža pravnu pomoć, procesnim protivnicima, prema sudovima i drugim organima i ostalim pitanjima, odnose se i na advokatske pripravnike i stručnog saradnika.

VIII ADVOKATSKA / ODVJETNIČKA TAJNA

1. Čuvanje advokatske tajne je načelo advokature koje predstavlja bitnu pretpostavku stručnog i savjesnog zastupanja i nezamjenjiv je uslov nezavisnosti i samostalnosti advokatske profesije.

Obaveza čuvanja advokatske tajne nije vremenski ograničena.

2. Advokatsku tajnu predstavlja sve ono što je advokat prilikom pružanja pravne pomoći saznao kao povjerljivo od svoje stranke ili na drugi način. U naravi ovu tajnu, pored saznanja advokata, predstavljaju svi spisi, tonski, računalni, slikovni i slični zapisi, te depoziti stranaka koji se nalaze u advokatskoj kancelariji.

3. Dužnost čuvanja advokatske tajne ne prestaje samim prestankom zastupanja ili završetkom postupka u kojem je i povodom kojeg je nastupilo saznanje o činjenicama i okolnostima, koje čine advokatsku tajnu. Dužnost čuvanja tajne postoji i u slučajevima saznanja o činjenicama i okolnostima povjerenim od strane stranke čije zastupanje advokat nije prihvatio.

Advokat smije saopštiti činjenice i okolnosti koje predstavljaju advokatsku tajnu samo u određenoj vrsti postupka po pristanku osobe od koje je to saznao, datog u pismenoj formi, ili ako je otkrivanje tajne nužno u krivičnom postupku ili postupku disciplinske odgovornosti advokata za dokazivanje njegove nevinosti.

4. Advokat sam mora savjesno ocijeniti što stranka želi da bude sačuvano kao advokatska tajna, a što ponekad znači i samu činjenicu da mu se stranka obratila za pravnu pomoć i ne navođenjem koje vrste.

5. Advokat je dužan na odgovarajući način sve svoje saradnike u kancelariji upoznati s obavezom čuvanja advokatske tajne, a tu obavezu u ugovoru o radu sklopljenim sa svojim saradnicima izričito predvidjeti kao razlog prestanka radnog odnosa.

6. Obaveza čuvanja advokatske tajne proteže se na sve advokate u zajedničkoj advokatskoj kancelariji, na sve advokate u Advokatskom društvu i na sve zaposlenike.

7. Odavanje advokatske tajne predstavlja svakako najtežu povredu dužnosti i ugleda advokature, ako je to učinjeno izvan uslova određenih u tački 3. ovog poglavlja.

IX ODNOS ADVOKATA PREMA ORGANIMA KOMORE

1. Advokati su dužni da čuvaju ugled, samostalnost i nezavisnost samoupravnih organa Regionalne i Federalne advokatske komore.

2. Pravo i dužnost advokata je da učestvuju u radu organa Komore i da pomažu u radu, te da savjesno i odgovorno izvršavaju obaveze na svim izbornim funkcijama u tijelima i organima Komore.

3. Advokat je dužan savjesno i blagovremeno ispunjavati sve svoje obaveze prema Komori, poštovati, čuvati i podizati njen ugled, te svojim aktivnim učešćem doprinosti što uspješnijem njihovom radu prisustvujući sastancima, skupštinama i časno izvršavati funkcije na koje je izabran.

4. Advokat čini težu povredu advokatske dužnosti ukoliko ne izvršava odluke organa Komore, ili ako nesavjesno i neodgovorno izvršava obaveze i prava na izbornim

funkcijama u organima Komore, dostavi neistinite izvještaje tim organima, uvredljivo se ponaša u pismenim ili usmenim kontaktima sa tim organima i/ili njenim dužnosnicima i ne izvršava ili neuredno izvršava materijalne obaveze prema Komori.

5. Zajedno su svi advokati moralno odgovorni za rad svojih organa Komore.

X POSLOVANJE U ADVOKATSKOJ KANCELARIJI

1. Advokat je odgovoran za rad svoje kancelarije. U zajedničkim advokatskim kancelarijama svi advokati odgovaraju za rad kancelarije. U advokatskim društvima, advokati članovi društva odgovaraju za rad društva.

2. Advokat je dužan uredno i na vrijeme voditi predmet, pohranu spisa i tačnu evidenciju rokova i rasprava, tako da on i stranka mogu uvijek uvidom u spis utvrditi podatke o stanju predmeta.

3. Advokat mora osobito biti savjestan i tačan u novčanim poslovima. Tuđi novac ne smije miješati sa vlastitim i mora uvijek biti u mogućnosti da tuđi novac isplati. Novac koji je primio za stranku ne smije zadržati kod sebe duže nego što je to potrebno.

4. Advokat ne smije upotrijebiti ili zadržati novac protivno namjeni za koju je predan, kao i proširiti pravo retencije za još nedospjele tražbine za usluge koje će pružiti.

XI DUŽNOSTI I OBAVEZE ADVOKATA U JAVNOM INFORMISANJU

1. U načelu advokat ne smije davati u javnost na bilo koji način podatke o strankama koje zastupa, činjenicama i okolnostima koje su mu poznate iz predmeta koji je primio na zastupanje, kao ni ono što mu je stranka povjerila kao svom zastupniku.

2. Ukoliko je u sredstvima javnog informisanja od suprotne strane u bilo kojem postupku ili od strane suda, tužilaštva ili drugog organa pred kojim se vodi postupak, došlo do obavještavanja javnosti, a takvo obavještavanje je usmjereno na netačno informisanje javnosti u konkretnoj informaciji ili je uticalo ili moglo uticati na tok i ishod određenog postupka, advokat je javnim saopštenjem dužan dati tačnu informaciju i spriječiti pokušaj netačnog informisanja javnosti ili uticaj javne informacije na tok i ishod određenog postupka na štetu stranke koju zastupa.

3. Davanje u javnost informacije o samom postojanju određene vrste postupka u kojem vrši zastupanje stranke dozvoljeno je, ukoliko davanjem takve informacije ne bi bila nanesena šteta interesima stranke koju zastupa, ili bi samo davanje takvih podataka predstavljalo narušavanje čuvanja advokatske tajne.

4. Suprotno postupanje gornjim načelima predstavlja težu povredu dužnosti advokata u vršenju advokatske djelatnosti.

XII BESPLATNA PRAVNA POMOĆ SOCIJALNO UGROŽENIM OSOBAMA

1. Obaveza je advokata i besplatno pružanje pravne pomoći socijalno ugroženim osobama u skladu sa zakonom i advokat će ovu dužnost obaviti jednako savjesno i pažljivo kao u pružanju pravne pomoći drugim strankama.

2. Advokat je također dužan preuzeti zastupanje socijalno ugroženih osoba kada to odredi nadležni organ Komore.

3. U slučaju uspjeha u postupku advokat može od takve stranke tražiti nagradu za pružanje usluga u mjeri u kojoj to zastupanje neće izgubiti svoje humano i socijalno obilježje, ali u svakom slučaju advokat smije tražiti onu nagradu koju je zastupana stranka ostvarila po osnovu njegova zastupanja na teret protivne stranke.

XIII OVLAŠTENJA I DUŽNOSTI ADVOKATA U MEĐUNARODNOM PRAVNOM PROMETU

1. Advokat nije ovlašten obavljati advokatske poslove za strane pravne subjekte kao stalni predstavnik neke strane advokatske kancelarije ili advokatskog društva, niti na nazivu kancelarije može stavljati obilježja koja označavaju predstavništvo stranih advokatskih kancelarija bilo kojeg oblika.

2. Kada prima na zastupanje stranku koja ima domicil u drugoj državi advokat je dužan izričito upozoriti stranku na mogući ishod traženog zastupanja kroz primjenu zakona i drugih propisa na teritoriji BiH, a takvo upozorenje mora dati u pismenom obliku, ukoliko bi protivno postupanje moglo nanijeti toj stranci znatniju štetu.

3. U svim postupcima sa elementom inostranosti pred domaćim sudovima i drugim organima, kao i pred inostranim organima i sudovima, ako postoji kolizija načela kodeksa profesionalne etike strane države i ovog kodeksa, advokat je dužan primjenjivati načela ovog kodeksa.

XIV TROŠKOVI ZASTUPANJA

1. Advokat ima pravo na nagradu za svoj rad prema tarifi o nagradama i naknadama troškova za rad advokata.

2. Advokat nema pravo uskratiti stranci povrat njezinih izvornih spisa nakon obavljenog zastupanja ukoliko mu stranka nije platila troškove zastupanja.

3. Dužnost je advokata upoznati stranku sa približnim iznosom troškova zastupanja i upozoriti je na mogućnost da troškovi koji će biti određeni na teret protivne stranke budu manji od njegovog računa (obračuna).

XV IZGLED ADVOKATSKE KANCELARIJE / ODVJETNIČKE KANCELARIJE, FIRME I PEČATA

1. Advokatska kancelarija po mogućnosti treba da bude smještena u prostoriji koja raspolaže sa čekaonicom.

U pravilu advokat prima stranke samo u svojoj kancelariji. Nepoželjno je da advokat prima stranke po sudskim hodnicima, restoranima ili sličnim mjestima.

2. Firma advokatske kancelarije (ime i prezime advokata, specijalnost ukoliko postoji) treba da bude istaknuta na zgradi u kojoj je smještena advokatska kancelarija. Ova obaveza se odnosi i na zajedničke advokatske kancelarije i advokatska društva.

Naziv kancelarije ili društva treba da bude ispisan latinicom bez reklamnog karaktera na metalnoj ili drugoj tabli.

3. Advokatska kancelarija ili društvo može imati svoj pečat koji ne može da sadrži reklamni karakter.

4. Svaki podnesak mora imati memorandum ili pečat.

XVI ZAVRŠNE ODREDBE

1. Ovlašćuje se Upravni odbor da utvrdi i objavi prečišćen tekst Kodeksa sa svim do sada usvojenim izmjenama i dopunama.

2. Ova odluka stupa na snagu danom usvajanja na Skupštini Advokatske komore Federacije BiH.

Na osnovu člana 88. stav 2. Zakona o advokaturi Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 80/15) Skupština Advokatske komore Republike Srpske na zasjedanju održanom 19. 3. 2016. godine usvojila je

KODEKS ETIKE ADVOKATA ADVOKATSKE KOMORE REPUBLIKE SRPSKE

1. OSNOVNE ODREDBE

Advokatura je u svakoj ljudskoj zajednici od izuzetnog značaja, kao institucija pravnog sistema koja pruža pravnu pomoć radi odbrane pojedinačnog interesa, prava i slobode, kada su te vrijednosti ugrožene od zajednice kojoj pripadaju ili pojedinaca. Takva uloga advokature u zajednici pretpostavlja i zahtijeva stručnost i pozitivne etičke vrijednosti.

Posjednici zahtijevanih vrijednosti su advokati, koji te vrijednosti iskazuju u odnosu prema advokaturi, advokatskoj komori čiji su članovi, strankama i drugim učesnicima u postupcima u kojima učestvuju, sudovima, upravnim i drugim organima pred kojima postupaju kao punomoćnici, advokatima, licima koja su sa njim u radnom ili drugom poslovnom odnosu i javnošću.

Etičke vrijednosti advokata u Republici Srpskoj zasnovane su i na normi; ustavu, zakonu i drugim važećim propisima u zajednici u kojoj žive i rade, međunarodnim ugovorima i pravnim aktima kojima se uređuje i advokatura, i Statutu i Kodeksu etike advokata i drugim opštim aktima Advokatske komore Republike Srpske.

Svaki advokat radom i ponašanjem doprinosi percepciji o značaju, ulozi i vrijednostima advokature radi čega Advokatska komora Republike Srpske konstatuje i ustanovljava etičke vrijednosti u advokaturi u Republici Srpskoj.

1.1. Smisao, cilj i primjena Kodeksa etike advokata

Kodeks etike advokata Advokatske komore Republike Srpske utvrđuje načela i pravila ponašanja kojih su se, radi očuvanja dostojanstva i ugleda advokature, advokati članovi Advokatske komore Republike Srpske dužni pridržavati.

Prilikom obavljanja advokatske djelatnosti u inostranstvu, advokat je dužan ponašati se u skladu sa kodeksom advokatske etike zemlje u kojoj tu djelatnost obavlja ukoliko načela i principi tih kodeksa nisu u suprotnosti s osnovama ovog Kodeksa i kodeksima Međunarodne unije advokata i Evropske zajednice.

Kada advokat brani ili zastupa stranku na području Federacije BiH, dužan je postupati u skladu sa Kodeksom advokatske etike advokata Federacije BiH, ukoliko načela i principi tog kodeksa nisu u suprotnosti sa načelima i sadržajem ovog kodeksa.

Odredbe ovog kodeksa koje se izričito odnose na advokate koji rade sami u svojim advokatskim kancelarijama na odgovarajući način primjenjuju se i na advokate koji rade u zajedničkim advokatskim kancelarijama, advokatskim orthačkim društvima i advokatskim društvima kao i na strane advokate koji, u skladu sa zakonom, obavljaju advokatsku djelatnost na teritoriji Republike Srpske.

Kodeks se odnosi i na advokatske pripravnike i stručne saradnike za pravne poslove upisane u odgovarajuće imenike Advokatske komore.

Ukoliko za određeni slučaj ne postoji pravilo sa direktnim značenjem, Kodeks treba tumačiti služeći se analogijom ili po cilju i smislu njegovih opštih pravila.

Svako ponašanje advokata suprotno principima i pravilima ovog kodeksa predstavlja povredu advokatske dužnosti i povredu ugleda advokature Republike Srpske.

Povreda pravila Kodeksa osnova je disciplinske odgovornosti advokata. Advokatska komora propisuje disciplinsku odgovornost i sprovodi disciplinski postupak zbog povrede pravila Kodeksa.

1.2. Načelo nezavisnosti i samostalnosti

1. Advokat zastupa nezavisno, a u skladu sa svojim uvjerenjima zasnovanim na pozitivnom pravu, pravnoj nauci i praksi, međunarodnim pravnim standardima, Statutu i Kodeksu.

2. Pri zastupanju stranaka advokat je dužan sačuvati svoju nezavisnost, a interes stranke smije štiti samo sredstvima koja su u skladu sa zakonom, dostojanstvom advokatskog poziva i dobrim običajima koji nisu u suprotnosti sa njegovom savješću.

3. Odluke o prihvatanju, načinu i prestanku zastupanja, advokat donosi samostalno.

4. Advokat je dužan odbaciti sve pokušaje uticaja na njegovu nezavisnost i samostalnost u obavljanju službe, a o takvim pokušajima potrebno je izvijestiti organe Komore.

5. Odstupanje od načela nezavisnosti i samostalnosti dopušteno je u mjeri koja je nužna za rad zajedničke advokatske kancelarije, advokatskog orthačkog društva i advokatskog društva.

1.3. Načelo stručnosti

1. Advokat je dužan u svom radu postupati stručno, sa znanjem za koje je stekao kvalifikacije.

Advokat treba stalno da se stručno usavršava, prati propise, pravnu praksu i stručnu literaturu i da obnavlja, usavršava i proširuje svoje pravno i opšte obrazovanje.

2. Nedopušteno je i u suprotnosti je sa dostojanstvom advokata da na bilo koji način sarađuje sa nadripararima. Svaki slučaj nadripararstva, u koji se lično uvjerio ili za

koji raspolaže vjerodostojnim dokazima, advokat je obavezan prijaviti Advokatskoj komori.

3. Advokat treba svojim stručnim znanjem pomagati drugim advokatima, a posebna je obaveza svih advokata da se zalažu u stručnom usavršavanju advokatskih pripravnika.

1.4. Načelo savjesnosti

1. Advokat je dužan svoju profesiju obavljati savjesno, odlučno, blagovremeno, uz punu posvećenost slučaju koji mu je povjeren i uz upotrebu svih svojih znanja i sposobnosti i svih pravno dopuštenih i opravdanih sredstava.

2. Na zastupanje ne smiju uticati politička i vjerska uvjerenja, niti nacionalna, rasna ili stranačka pripadnost.

3. Obavljanje poslova koje prema propisima i odobrenju za rad mogu obavljati samo advokati, advokat ne smije prenijeti na lica koja za to nisu ovlaštena i osposobljena.

1.5. Načelo povjerljivosti i poštenja

1. Odnos između advokata i stranke mora biti zasnovan na povjerenju, što je jedan od bitnih preduslova za uspješno zastupanje.

2. Advokat treba stranku obavijestiti potpuno, jasno i iskreno o pravnoj ocjeni slučaja, procjeni izgleda za uspjeh i izvršavanju ili neizvršavanju svojih obaveza.

3. Advokat je dužan da se prema stranci i prema svima sa kojima kontaktira odnosi sa poštovanjem i ljubaznošću poštujući njihovo dostojanstvo. Pri tome mora čuvati svoju čast, moralni lik, nezavisnost i stručnost, tako da svojim ponašanjem djeluje uzorno i na druge.

4. U vršenju advokatske službe i ponašanjem u privatnom životu advokat treba čuvati ugled i boriti se za unapređenje i afirmaciju advokature kao samostalne profesije.

1.6. Načelo odgovornosti

1. U zastupanju stranke advokat je odgovoran za savjete koje je dao ili propustio da da, ili za mjere koje je preduzeo ili propustio da preduzme.

2. Advokat u svakom trenutku treba da bude svjestan svoje odgovornosti i da sa njom uskladi svoje postupke, naročito kada se opredjeljuje između suprotstavljenih vrijednosti i interesa.

3. Advokat ne smije nuditi svoje profesionalne usluge, niti stranke sticati reklamom, ne- lojalnom konkurencijom, na nečastan ili drugi nedopušten način.

4. Odgovornost advokata ne odnosi se na posljedice rizika na koje je upozorio stranku, ako je stranka svojim potpisom ili na drugi pouzdan način izričito potvrdila da joj je na takav rizik ukazano, da ga je svjesna i da ga prihvata.

1.7. Načelo nespojivosti poslova

1. Advokat se ne može baviti poslovima koji narušavaju značaj i ugled advokatske profesije.
2. Nespojivo je s advokaturom istovremeno obavljanje bilo koje druge profesije i djelatnosti, izuzev u oblasti nauke, književnosti, umjetnosti, pravnog obrazovanja, humanitarnog rada i sporta.

2. ADVOKATSKA TAJNA

1. Advokatsku tajnu predstavlja sve ono što je stranka povjerila advokatu ili što je advokat, u slučaju u kome zastupa, na drugi način saznao ili pribavio, u pripremi, tokom i po prestanku zastupanja. Advokatsku tajnu, pored saznanja advokata, predstavljaju i svi spisi, predmeti, zapisi i depoziti koji se nalaze u advokatskoj kancelariji.
2. Povjerljive informacije date advokatu u zastupanju pravnog lica ne smiju se upotrijebiti na štetu samog pravnog lica ili zainteresovanog člana iz sastava pravnog lica.
3. Advokat mora voditi računa i o tome da advokatsku tajnu čuvaju, na sveobuhvatan i odgovoran način, advokatski pripravnici, stručni saradnici za pravne poslove i druga lica koja rade u njegovoj advokatskoj kancelariji.
4. Obaveza čuvanja advokatske tajne proteže se na sve advokate u zajedničkoj advokatskoj kancelariji, advokatskom društvu i advokatskom ortačkom društvu i na sva lica zaposlena u tim oblicima organizovanja advokata.
5. Obaveza čuvanja advokatske tajne nije vremenski ograničena.
6. U cilju čuvanja advokatske tajne, advokat je dužan:
  - a) upozoriti i lično obavezati svoje advokatske pripravnike, stručne saradnike za pravne poslove i sva druga lica koja angažuje u toku zastupanja, na čuvanje advokatske tajne, kao i na posljedice kršenja ove obaveze;
  - b) u prenošenju povjerljivih sadržaja poštom, telefonom, telefaksom, elektronskim putem ili na drugi posredan način, postupati sa razumnim oprezom i na najmanju mjeru svesti mogućnost da tajna bude otkrivena, bilo slučajno, bilo zloupotrebom sredstava komunikacije;
  - c) u okolnostima kada zna ili ima opravdan razlog da posumnja da se njegovi razgovori sa strankom slušaju ili prisluškuju, a naročito u policiji, zatvoru ili pritvoru, upozoriti stranku na ovu opasnost i na rizik da mu pod tim uslovima saopšti povjerljive podatke;
  - d) nadzirati lično ili posredstvom pouzdanog lica izradu prepisa, kopija ili snimaka povjerljivih isprava;
  - e) isprave na odgovarajući način zbrinuti i čuvati;

f) upozoriti na povjerljivost sadržaja lica koje je ovlašteno da takav sadržaj prenese.

7. Otkrivanje advokatske tajne dopušteno je samo u slučaju da to stranka advokatu na nesumnjiv način dozvoli, ako je nužno radi odbrane stranke ili ako je to potrebno radi opravdanja odluke advokata o uskraćivanju odbrane.

3. NEDOPUŠTENO PRIBAVLJANJE STRANAKA

3.1. Zabrana reklamiranja

1. Advokat se ne smije javno hvaliti svoje znanje i sposobnosti, niti se reklamirati.
2. Smatraće se da advokat krši zabranu reklamiranja posebno u situacijama kada:
  - a) ističe, dijeli ili u javnim medijima, elektronskom predstavljanju i u drugim publikacijama objavljuje saopštenja kojima nudi svoje usluge;
  - b) organizuje ili koristi usluge posrednika, agenata ili trećih lica koji ga reklamiraju, a naročito kada u tu svrhu dogovara upućivanje klijenata sa licima u pritvoru ili zatvoru i licima zaposlenim u policiji, sudu, tužilaštvu, upravi i drugim organima vlasti;
  - c) označava svoju kancelariju suprotno pravilima Statuta i ovog kodeksa;
  - d) daje pravne savjete putem sredstava javnog informisanja.
3. Advokatu je dopušteno da u sredstvima javnog informisanja objavi podatak o otvaranju ili preseljenju svoje kancelarije, pri čemu se mora izbjeći svaki pokušaj ili utisak da je riječ o reklamama. Takođe je dopušteno da advokat pošalje obavijest o otvaranju ili preseljenju svoje kancelarije pravosudnim organima, drugim advokatima i svojim strankama.

3.2. Zabrana nelojalne konkurencije

1. Advokat ne smije sticati stranke nelojalnom konkurencijom, a smatraće se da pribjegava nelojalnoj konkurenciji kada:
  - a) koristi poznanstva i veze sa licima u organima vlasti i drugim organizacijama i medijima da bi dogovorio upućivanje stranaka;
  - b) nudi besplatno zastupanje ili zastupanje za nagradu nižu od one koja je propisana Tarifom, protivno uslovima iz ovog kodeksa;
  - c) obećava provizije i nagrade drugima za pribavljanje stranaka i saraduje sa nadripararima;
  - d) pribavlja stranke putem ponuda, posrednika i reklama;
  - e) poziva se na dobre veze i poznanstva;

f) ističe advokatsku tablu čiji oblik i sadržaj nije u skladu sa Statutom Advokatske komore Republike Srpske i ovim kodeksom etike.

3.3. Zabrana nečasnog ili drugog nedopuštenog pribavljanja stranaka

Advokatu nije dopušteno pribavljanje stranaka na nečastan i drugi nedozvoljen način.

Smatraće se da advokat pribavlja stranke na nečastan i nedozvoljen način kada:

a) obećava uspjeh, daje nerealne procjene ili dovodi stranku u zabludu u pogledu pravne prirode predmeta;

b) omalovažava druge advokate;

c) podstiče ili ne osporava uvjerenje stranke u efikasnost korupcije ili predlaže i nago- vještava lično sudjelovanje u korupciji, stupa u kontakt sa strankama drugih advokata i navodi ih da na njega prenesu zastupanje ili preuzima stranke drugih advokata na način suprotan ovom kodeksu;

d) na raspravama i u drugim javnim istupima u svojstvu advokata izaziva incidente u namjeri da nametne utisak odvažnosti i stekne popularnost;

e) ili na drugi način koji je po opštem shvatanju nečastan i nedozvoljen.

4. ISTUPANJE U JAVNOSTI I STRUČNI RAD

1. U načelu, advokat ne smije davati u javnosti na bilo koji način podatke o strankama koje zastupa, činjenicama i okolnostima koje su mu poznate iz predmeta koje je primio na zastupanje kao ni ono što mu je stranka povjerila kao svom zastupniku.

2. U javnom istupanju advokat treba da vodi računa o zabrani reklamiranja i o značaju i ugledu advokature.

3. Kada u naučnoj, pedagoškoj i publicističkoj djelatnosti, u stručnim radovima, na struč- nim skupovima pravnika i u sredstvima javnog informisanja iznosi vlastito tumačenje propisa i pravnih pojmova, ili ukazuje na propise i pojave koje doprinose ili štete demo- kratskom poretku, vladavini prava, pravnoj sigurnosti i slobodama i pravima građana, advokat može da uz svoje ime ističe i naziv profesije „advokat“.

5. ODNOS PREMA STRANCI

1. Sloboda međusobnog izbora i međusobno povjerenje između advokata i stranke osnovne su pretpostavke za prihvatanje i trajanje, uspješnu pripremu i organizaciju zastupanja.

2. Advokat će u obavljanju svoje profesionalne djelatnosti postupati samo onda kada za to ima ovlaštenje stranke.

3. Advokat je dužan pružiti pravnu pomoć stranci koja mu se obrati, a smije uskratiti pružanje zatražene pravne pomoći samo iz razloga propisanih Zakonom o advokaturi, Statutom i ovim kodeksom.

4. Na donošenje odluke o zastupanju ne smiju uticati razlike u polu, rasi, vjeri, nacional- nosti, jeziku, političkom i drugom ubjeđenju, porijeklu, društvenom položaju, ekonom- skoj moći, imovnom stanju i stranačkoj pripadnosti.

5. Kada prihvati pružanje pravne pomoći, advokat je dužan savjesnim i stručnim ra- dom opravdati povjerenje koje mu je ukazalo lice koje ga je izabralo za svog pravnog zastupnika.

Advokat mora uvijek postupati u najboljem interesu stranke i mora interes stranke staviti čak i ispred svog ličnog interesa i interesa svojih kolega advokata.

6. Advokat može odbiti zastupanje stranke samo zbog opravdanih razloga i to:

a) ako je opterećen ranije preuzetim obavezama u vezi sa zastupanjem;

b) ako smatra da takvu pravnu pomoć ne može s uspjehom pružiti stranci;

c) ako su izgledi za uspjeh minimalni ili nikakvi;

d) ako su zahtjevi stranke nerealni ili očigledno suprotni njenim vlastitim interesima;

e) ako stranka nije sposobna ili ne želi da plati nagradu za njegov rad ili plaćanje nagra- de uslovljava uspjehom u sporu ili iz drugih opravdanih razloga.

7. U krivičnim predmetima ne smatraju se opravdanim razlozima za odbijanje odbrane: lične osobine okrivljenog, vrsta krivičnog djela i visina zapriječene kazne, način odbrane okrivljenog i revolt koje je krivično djelo izazvalo u javnosti.

8. Ukoliko utvrdi da stranka koju brani ili zastupa daje neistinite podatke ili navode, ne- istinite činjenice u predmetu, advokat može otkazati pružanje pravne pomoći. U tom slu- čaju, otkaz punomoći advokat može dati iz svih onih razloga zbog kojih može odbiti pru- žanje pravne pomoći pri čemu je obavezan najmanje 30 dana nakon otkaza punomoći preduzimati sve radnje u cilju sprečavanja nastupanja štetnih posljedica za lice kojem je punomoć otkazao.

9. Advokat neće zastupati lice sa protivrječnim interesima, a ukoliko se ta protivrječnost pojavi u toku postupka, dužan je otkazati punomoć. Pri tome advokat ne može savjeto- vati, zastupati ili djelovati u interesu dvije ili više stranaka u istom predmetu ako u njemu postoji sukob interesa.

10. Advokat treba odbiti zastupanje:

a) ako ga je preporučila suprotna stranka ili njen punomoćnik;

b) ako je sa suprotnom strankom ili njenim punomoćnikom u takvim porodičnim, ličnim ili poslovnim odnosima koji objektivno mogu dovesti u sumnju njegovu nepristrasnost i savjesnost, osim kada stranka, iako upoznata s ovim činjenicama, izričito zahtijeva zastupanje i advokat je sam uvjeren da to neće nepovoljno uticati na njegov rad;

c) ako je kao sudija, tužilac ili drugo službeno lice u organima vlasti postupao u predmetu u kome je rješavano o prethodnom pitanju u odnosu na predmet zastupanja.

11. Advokat je dužan odbiti zastupanje:

a) ako je zahtjev stranke očigledno suprotan pozitivnim propisima;

b) ako je on ili koji drugi advokat koji je radio ili radi u istoj advokatskoj kancelariji, zajedničkoj advokatskoj kancelariji, advokatskom orthačkom društvu ili advokatskom društvu, u istom predmetu ili predmetu koji je sa njim pravno povezan zastupao protivnu stranku ili obje stranke;

c) ako istovremeno u drugom predmetu zastupa suprotnu stranku;

d) ako je zahtjev ili interes stranke u suprotnosti s interesima pravnog lica u kojem advokat ima kakav položaj ili ga zastupa;

e) ako mu se za zastupanje obrati stranka koja u istom predmetu već ima advokata za kojim nije postigla saglasnost o pravnom osnovu i organizaciji zastupanja.

12. Prilikom preuzimanja zastupanja advokat će stranci ukazati:

a) na interes da otkrije pobude i ciljeve, i da istinito i u potpunosti iznese činjenice i dokaze;

b) na pravilo da je povjerljivost iznesenih podataka zaštićena obavezom čuvanja advokatske tajne;

c) na svoju ocjenu činjenične i pravne sadržine predmeta;

d) na vrstu i osnovne osobine postupka koji će biti primijenjen;

e) na način obračuna i naplate, i na tačan ili približan iznos nagrade i troškova.

13. Advokat je dužan:

a) da se prema svim strankama i predmetima odnosi jednako savjesno i stručno;

b) da u zastupanju postupa bez nepotrebnog odugovlačenja;

c) da stranku blagovremeno obavještava o svim bitnim promjenama u predmetu, a na traženje stranke, i o svim pojedinostima;

d) da stranku upozna sa promjenama svojih pravnih i činjeničnih ocjena;

e) da stranci, na njen zahtjev, osim ličnih bilješki i primjeraka podnesaka koje je sam sačinio, preda sve isprave, zapisnike, kopije ili prepise vlastitih podnesaka, druge podneske i odluke, bez obzira na to da li zastupanje traje ili je otkazano i da li nagrada i troškovi jesu ili nisu plaćeni.

14. Kao zastupnik, a naročito kao branilac okrivljenog u pritvoru, advokat je dužan ukazati na povrede prava odbrane i druga kršenja zakona na štetu svoje stranke, ne

pretpostavljajući njenim interesima svoje odnose sa drugim advokatima, sudijama, tužiocima i drugim učesnicima u postupku.

15. Suprotno je odredbama Kodeksa kada advokat:

a) prima nove stranke ili predmete u mjeri koja ugrožava ispunjenje njegovih obaveza prema postojećim strankama i prema predmetima koji su u toku,

b) izlaže stranku nepotrebim izdacima, naročito predlaganjem suvišnih dokaza i bezrazložnim uzrokovanjem odlaganja ili povećavanja broja rasprava;

c) sa strankom zaključuje ugovor o doživotnom izdržavanju ili ugovor kojim od stranke bestereto stiče imovinu i imovinska prava;

d) iz svojih sredstava za stranku polaže jemstvo ili plaća obezbjeđenje, novčanu kaznu, obeštećenje i troškove u postupku, osim ako to opravdavaju izuzetne i trenutne okolnosti ili se radi o malim iznosima, a ugled i platežna sposobnost stranke daju osnova za uvjerenje da se radi o kratkoročnoj pozajmici;

e) poistovjećuje se sa svojom strankom i njenim interesom.

16. Advokat može otkazati zastupanje ako za to postoje ili on smatra da postoje opravdani razlozi. Opravdani razlozi u ovom slučaju jesu svi razlozi zbog kojih je advokat mogao da odbije prihvatanje zastupanja, izuzev preopterećenosti obavezama koju je sam prouzrokovao naknadnim primanjem novih predmeta.

17. Advokat je dužan otkazati zastupanje iz istih razloga zbog kojih je imao obavezu da se zastupanja ne prihvati, a ukoliko su mu ovi razlozi bili ili morali biti poznati i u vrijeme kada se zastupanja prihvatio, odgovoran je za štetne posljedice koje su, zbog njegovog zastupanja ili u periodu tog zastupanja, nanesene stranci, drugom licu ili interesima pravde.

18. Advokat treba voditi računa i tome da zastupanje ne otkáže na način i u trenutku koji bi stranci prouzrokovao štetu.

19. Kad otkáže zastupanje advokat je u obavezi da preuzima u korist stranke mjere neophodne za sprečavanje ili otklanjanje štetnih posljedica za stranku u predmetu, osim ako stranka već ima i drugog punomoćnika, sve dok ga stranka takve obaveze na nesumnjiv način ne oslobodi, dok ne angažuje drugog zastupnika ili dok ne istekne zakonom propisan rok obaveze preduzimanja procesnih radnji nakon otkazivanja zastupanja.

20. Nakon otkazivanja zastupanja advokat treba da se suzdrži od davanja izjava koje bi stranci pogoršale položaj u postupku ili joj donijele neprijatnosti u javnosti ili u privatnom životu.

6. ODNOS PREMA SUPROTNOJ STRANCI

1. Advokat treba i prema suprotnoj stranci nastupati odmjereno, učtivo i objektivno, nastojeći time stvoriti uslove da se spor što prije riješi u obostranom interesu.

2. Advokat ne smije iskoristiti neukost, zabludu ili plašljivost suprotne stranke, naročito ako ona nema pravnog zastupnika, kako bi za svoju stranku pribavio neosnovanu korist.

3. Advokat ne smije dolaziti ni u kakav kontakt sa suprotnom strankom bez znanja advokata koji tu stranku zastupa ili bez znanja svoje stranke.

4. Odnos prema suprotnoj stranci mora biti korektan. Ako suprotna stranka sama nije korektna, advokat prema njoj može postupati odlučno i energično, naročito onda kada bi izostanak takvog njegovog ponašanja štetio opravdanim interesima stranke koju on zastupa.

5. Ni u kom slučaju advokatu nije dozvoljeno protivnu stranku omalovažavati ili potcjenjivati, a dužan je u svakom pogledu poštovati njeno ljudsko dostojanstvo.

7. MEĐUSOBNI ODNOSI ADVOKATA

1. Između advokata, advokatskih pripravnika i stručnih saradnika za pravne poslove potrebno je da postoji profesionalna saradnja i odnos povjerenja.

2. Poštovanje koje advokat duguje svome pozivu obavezuje ga na kolegijalan i lojalan odnos prema drugim advokatima i na profesionalnu solidarnost. Takvi međusobni odnosi ne smiju štetno uticati na savjesnost i odlučnost advokata prilikom zastupanja ili odbrane svoje stranke.

3. Neprihvatljivo je neloyalno pribavljanje klijenata, reklamiranje protivno uslovima određenim u Statutu i ovom kodeksu, davanje negativnih izvjava o drugim advokatima, advokatskim pripravnicima i stručnim saradnicima za pravne poslove, kao i održavanje bilo kakvog kontakta sa nadripisarima.

4. U cilju uspostavljanja i održavanja dobre profesionalne saradnje advokat treba:

a) sa drugim advokatima razmjenjivati stručna znanja i mišljenja;

b) prihvatiti zamjenu advokata koji to od njega traži, osim ako je spriječen zbog ranije preuzetih obaveza u svojoj advokatskoj kancelariji, i o rezultatima zamjene bez odlaganja obavijestiti advokata koji je zamjenu tražio.

5. U pružanju pravne pomoći stranom advokatu zamoljeni advokat mora biti svjestan činjenice povećane odgovornosti prilikom zastupanja ili davanja pravnog savjeta. Ovi razlozi nalažu da advokat takve slučajeve preuzme samo ukoliko ih može obraditi stručno i bez odugovlačenja.

6. Advokat ne smije kontaktirati sa licem za koje zna da ga zastupa drugi advokat bez pristanka drugog advokata.

7. Advokat može preuzeti stranku od drugog advokata kada se uvjeri da je ta stranka prethodno otkazala punomoć tom advokatu i da je u cijelosti izmirila obaveze prema njemu.

8. Interesi kolegijalne solidarnosti, profesionalne saradnje i ugleda advokature nalažu advokatu:

a) da nastoji popraviti poremećene odnose sa drugim advokatom;

b) da ne dozvoli da narušeni odnosi sa drugim advokatom dođu do izražaja u zastupanju pred sudom ili drugim organom;

c) da nesporazume sa drugim advokatom rješava mirnim putem, između sebe ili pred organima Komore, prije obraćanja sudu ili drugom nadležnom organu, što je u skladu sa moralnim principima ovog kodeksa.

8. ADVOKATSKI PRIPRAVNIK I STRUČNI SARADNIK ZA PRAVNE POSLOVE

1. Advokat, zajednička advokatska kancelarija, advokatsko orthačko društvo i advokatsko društvo, kao poslodavci (u daljnjem tekstu: Poslodavac) mogu primiti u radni odnos na određeno vrijeme diplomiranog pravnika bez prakse, advokatskog pripravnika, radi obavljanja pripravničke vježbe, koju je dužan obezbijediti saglasno programu obuke advokatskih pripravnika u Advokatskoj komori Republike Srpske kako bi isti stekao potrebno znanje i vještinu radi polaganja pravosudnog ispita.

2. Poslodavac može primiti u radni odnos stručnog saradnika za pravne poslove na određeno ili neodređeno vrijeme.

3. Poslodavac je dužan uredno plaćati ugovorenu naknadu za rad advokatskom pripravniku i stručnom saradniku za pravne poslove, plaćati druge novčane obaveze koje proističu iz ugovora o radu i omogućiti ostvarivanje dugih prava koja imaju po osnovu rada i radnog odnosa.

4. U izvršavanju poslova pružanja pravne pomoći koji su advokatskom pripravniku ili stručnom saradniku za pravne poslove povjereni od strane poslodavca advokatski pripravnici i stručni saradnici za pravne poslove su dužni se pridržavati uputstava i instrukcija poslodavca, kao i etičkih normi koje su navedene i opisane u ovom kodeksu etike i drugim opštim aktima Advokatske komore Republike Srpske.

9. ODNOS PREMA ADVOKATSKOJ KOMORI REPUBLIKE SRPSKE

1. Advokat je dužan na svakom mjestu i u svako doba čuvati ugled, samostalnost i nezavisnost Advokatske komore Republike Srpske i njenih organa. Pravo i dužnost advokata je da učestvuje i pomaže u radu organa Advokatske komore Republike Srpske.

2. Čast je za advokata da bude izabran za člana organa Advokatske komore Republike Srpske. Kao član organa Advokatske komore Republike Srpske advokat je dužan ažurno, stručno i savjesno izvršavati sve obaveze koje ima po tom osnovu.

3. Advokat je obavezan blagovremeno i u potpunosti ispunjavati materijalne i druge obaveze prema Advokatskoj komori Republike Srpske i izvršavati konačne odluke njenih organa.

4. Neizvršavanje odluka organa Advokatske komore Republike Srpske i neizvršavanje ili neuredno izvršavanje materijalnih obaveza prema Advokatskoj komori Republike Srpske, smatra se težom povredom advokatske dužnosti.

5. Težom povredom advokatske dužnosti smatra se i svako uvredljivo ponašanje u pisanim ili usmenim obraćanjima organima Advokatske komore Republike Srpske i dostavljanje neistinitih podataka tim organima.

10. ODNOS PREMA SUDOVIMA, UPRAVNIM I DRUGIM DRŽAVNIM ORGANIMA

1. Odnos advokata prema sudovima, upravnim i drugim državnim organima i njihovim predstavnicima, i odnos suda, drugih organa i njihovih predstavnika prema advokatu, izraz je pravne kulture i uvažavanja pravničke profesije.

2. Advokat mora u toku postupka pokazati dužno poštovanje prema sudu ili drugom organu braneći časno interese svoje stranke, na način koji je za nju najbolji, a u skladu sa zakonom, pri čemu je dužan čuvati samostalnost i nezavisnost advokatske profesije. Advokat je dužan i svoju stranku upućivati na poštovanje pravosudnih, upravnih i drugih organa pred kojima se vodi postupak, u skladu sa pravilima ovog kodeksa.

3. Pravila kojima se reguliše odnos advokata prema sudu određuju i odnos advokata prema sudijama i svim drugim licima zaposlenim u pravosuđu.

4. Podnesci i usmena izlaganja advokata treba da budu jasna, sažeta, umjesna i logična, a kritika koju advokat upućuje sudu, upravnim i drugim državnim organima i njihovim predstavnicima ne smije biti saopštena na neprimjeren ili uvredljiv način.

5. U odnosu prema sudu, upravnim i drugim državnim organima ili njihovim predstavnicima advokat ne smije:

a) uticati na tok postupka i donošenje odluke neprofesionalnim sredstvima i pritiscima, a naročito obraćanjem organima i licima koja nemaju pravo da se upliću u postupak, raspravljanje i odlučivanje;

b) ispoljavati rodbinske ili prijateljske odnose sa sudijama i drugim predstavnicima organa vlasti pred strankom, suprotnom strankom ili njenim zastupnikom, ili da pred ovim licima stvara utisak postojanja takvih odnosa;

c) nepovoljan tok ili ishod postupka pravdati pripisivanjem korupcije i drugim vidova zloupotreba sudijama i drugim predstavnicima organa vlasti, ili podržavati takvo uvjerenje stranke, osim ako on ili njegova stranka raspolažu dokazima koji bi predstavljali osnov za podnošenje krivične ili disciplinske prijave;

d) zloupotrebjavati ulogu branioca da bi stranci, ili posredstvom stranke koja je u pritvoru ili na izdržavanju kazne, drugim pritvorenicima ili zatvorenicima krišom dostavljao pisma, poruke ili predmete, čije je dostavljanje zabranjeno, podložno kontroli ili namijenjeno nedozvoljenim ciljevima;

e) da pred svojom strankom, suprotnom strankom ili njenim zastupnikom, uoči ročišta ulazi u sudnicu ili drugu službenu prostoriju za raspravu prije zvanične prozivke, ili se nakon završetka ročišta u sudnici ili takvoj prostoriji zadržava i po izlasku svih ovih lica,

osim ako svoj ulazak ili ostanak prethodno tim licima opravda postojanjem izuzetnih, opravdanih i istinitih razloga;

f) pribjegavati procesnim zloupotrebama, a naročito ne smije koristiti neosnovane razloge za odlaganje ročišta i iznositi podatke i dokaze za koje zna da nisu istiniti.

11. ORGANIZACIJA POSLOVANJA U ADVOKATSKOJ KANCELARIJI

1. Advokat može imati samo jednu advokatsku kancelariju, koja po izgledu i uređenju mora biti u skladu sa značajem i ugledom advokature i uslovima neophodnim za čuvanje advokatske tajne i odgovarajuće držanje i čuvanje spisa, odnosno koja ispunjava uslove utvrđene opštim aktom Advokatske komore Republike Srpske.

2. Advokat je dužan u svojoj advokatskoj kancelariji obezbijediti uredno vođenje predmeta / spisa, njihovo čuvanje, o njima voditi tačnu evidenciju tako da stranku na svaki njen zahtjev može informisati o stanju predmeta, a po potrebi, u kratkom roku obavijestiti o tome i odgovarajući organ Advokatske komore Republike Srpske.

Advokat mora imati određeno sjedište svoje advokatske kancelarije i ne smije imati filijalu kancelarije.

3. Svi advokati iz zajedničke advokatske kancelarije imaju sjedište u istom mjestu i u istom radnom prostoru, pogodnom za advokaturu u takvom obliku rada. Advokatsko orthačko društvo i advokatsko društvo mogu imati samo jednu advokatsku kancelariju sa sjedištem u sjedištu društva i ne mogu osnivati poslovne jedinice.

4. Tabla advokata se ističe na zgradi u kojoj je sjedište njegove kancelarije. Ova obaveza se odnosi i na zajedničku advokatsku kancelariju, advokatsko orthačko društvo, advokatsko društvo i strane advokate, upisane u odgovarajuće imenike, odnosno upisnike, Advokatske komore Republike Srpske.

5. Advokat je obavezan na svaki podnesak koji je sačinio staviti svoj pečat i podnesak potpisati.

6. Sadržaj i oblik table i pečata uređuje se opštim aktom Advokatske komore Republike Srpske.

12. NAGRADA I TROŠKOVI ZASTUPANJA

1. Advokat ima pravo na nagradu za pruženu pravnu pomoć i pravo na naknadu troškova koji su nastali u i radi izvršavanja pružanja pravne pomoći prema Tarifi o nagradama i naknadama troškova za rad advokata.

2. Nagradu i troškove zastupanja advokat će naplatiti prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad advokata ili po ugovoru, a na traženje stranke omogućiće joj uvid

u Tarifu o nagradama i naknadi troškova za rad advokata važeću na dan izvršene radnje zastupanja i na dan plaćanja nagrade i naknade i dati joj specifikaciju obračuna nagrade i naknade u pismenoj formi.

3. Advokat je dužan informisati stranku o procjeni troškova zastupanja i upozoriti je na mogućnost da troškovi odmjereni od suda na teret protivne stranke mogu biti manji od njegove procjene.

4. Advokat može unaprijed naplatiti predviđene troškove, kao i one koji će nužno nastati radi pružanja pravne pomoći. Ukoliko ove troškove stranka ne plati unaprijed, advokat neće povrijediti pravila profesije ako odbije pružanje pravne pomoći ili u toku postupka na odgovarajući način uskrati zastupanje.

5. Ukoliko stranka ne plati nagradu ili naknadu, advokat će je pismeno opomenuti na tu obavezu i upozoriti da će u protivnom naplatu zatražiti sudskim putem.

6. Advokatu nije dopušteno:

a) da zaključuje ugovor o nagradi iskorištavajući težak položaj stranke u postupku, zloupotrebljavajući načelo poštenja tako što stranci neistinito prikazuje njen položaj teškim ili težim nego što to objektivno jeste;

b) da ugovara, traži ili prima nagradu od stranke za odbranu po službenoj dužnosti, osim ako sudu dostavi punomoć i zatraži da ga sud razriješi svojstva branioca po službenoj dužnosti.

13. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

1. Stupanjem na snagu ovog kodeksa etike prestaje da važi Kodeks etike advokata Advokatske komore Republike Srpske od 12. 3. 2005. godine.

2. Disciplinski postupci koji su pokrenuti prije stupanja na snagu ovog kodeksa etike, a nisu pravosnažno okončani do njegovog stupanja na snagu, sprovede se na osnovu ovog kodeksa etike ukoliko je to jednako ili povoljnije za prijavljenog, odnosno disciplinski optuženog advokata.

3. Ovaj kodeks etike advokata Advokatske komore Republike Srpske stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srpske“.

SPISAK PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Državne pravosudne institucije

Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

Sud Bosne i Hercegovine

Tužilaštvo BiH

Sudovi u Federaciji BiH

Vrhovni sud Federacije BiH

Kantonalni sudovi

Kantonalni sud u Bihaću

Kantonalni sud u Odžaku

Kantonalni sud u Goraždu

Kantonalni sud u Sarajevu

Kantonalni sud u Livnu

Kantonalni sud u Širokom Brijegu

Kantonalni sud u Mostaru

Kantonalni sud u Tuzli

Kantonalni sud u Novom Travniku

Kantonalni sud u Zenici

Općinski sudovi

Općinski sud u Banovićima

Općinski sud u Kiseljaku

Općinski sud u Bihaću

Općinski sud u Konjicu

Općinski sud u Bosanskoj Krupi

Općinski sud u Livnu

Općinski sud u Bugojnu

Općinski sud u Lukavcu

Općinski sud u Cazinu

Općinski sud u Ljubuškom

Općinski sud u Čapljini

Općinski sud u Mostaru

Općinski sud u Goraždu

Općinski sud u Orašju

Općinski sud u Gračanici

Općinski sud u Sanskom Mostu

Općinski sud u Gradačcu

Općinski sud u Širokom Brijegu

Općinski sud u Kaknju

Općinski sud u Tešnju

Općinski sud u Kalesiji

Općinski sud u Travniku

Općinski sud u Tuzli
Općinski sud u Velikoj Kladuši
Općinski sud u Visokom
Općinski sud u Zavidovićima

Općinski sud u Zenici
Općinski sud u Žepču
Općinski sud
u Živinicama

Sudovi u Republici Srpskoj

Vrhovni sud Republike Srpske

Okružni sudovi

Okružni sud u Banjoj Luci
Okružni sud u Bijeljini
Okružni sud u Doboju
Okružni sud u Istočnom Sarajevu
Okružni sud u Trebinju

Osnovni sudovi

Osnovni sud u Banjoj Luci
Osnovni sud u Bijeljini
Osnovni sud u Derventi
Osnovni sud u Doboju
Osnovni sud u Foči
Osnovni sud u Gradišci
Osnovni sud u Kotor-Varošu
Osnovni sud u Modriči
Osnovni sud u Mrkonjić-Gradu

Osnovni sud u Novom Gradu
Osnovni sud u Prijedoru
Osnovni sud u Prnjavoru
Osnovni sud u Sokocu
Osnovni sud u Srebrenici
Osnovni sud u Tesliću
Osnovni sud u Trebinju
Osnovni sud u Višegradu
Osnovni sud u Vlasenici
Osnovni sud u Zvorniku

Privredni sudovi

Viši privredni sud Banja Luka
Okružni privredni sud u Banjoj Luci
Okružni privredni sud u Bijeljini

Okružni privredni sud u Doboju
Okružni privredni sud u Istočnom Sarajevu
Okružni privredni sud u Trebinju

Tužilaštva u Federaciji BiH

Federalno tužilaštvo Federacije BiH

Kantonalna tužilaštva

Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo
Kantonalno tužilaštvo Posavskog kantona
Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona
Kantonalno tužilaštvo Unsko-sanskog kantona
Kantonalno tužilaštvo Zeničko-dobojskog kantona
Kantonalno tužilaštvo Hercegovačko-neretvanskog kantona
Kantonalno tužilaštvo Srednjobosanskog kantona
Kantonalno tužilaštvo Kantona 10 Livno

Kantonalno tužilaštvo
Zapadnohercegovačkog kantona

Pravosudne institucije u Distriktu Brčko BiH

Apelacioni sud Brčko Distrikta BiH
Osnovni sud Brčko Distrikta BiH
Tužilaštvo Brčko Distrikta BiH

Tužilaštva u Republici Srpskoj

Republičko tužilaštvo Republike Srpske

Okružna tužilaštva

Okružno tužilaštvo Banja Luka Posebno tužilaštvo za suzbijanje organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala
Okružno tužilaštvo u Banjoj Luci
Okružno tužilaštvo u Bijeljini
Okružno tužilaštvo u Doboju
Okružno tužilaštvo u Istočnom Sarajevu
Okružno tužilaštvo u Trebinju

Literatura

Esad Cerović, *Mediji između tradicije i interneta*, Sarajevo, 2017.

Darijo Čerepinko, *Komunikologija: Kratki pregled najvažnijih teorija, pojmova i principa*, Veleučilište, Varaždin, 2012.

e-novinar, broj 3, Udruženje / udruga novinara BiH, BHN, 2012.

Mehmed Halilović, Amer Džihana (ur.), *Medijsko pravo u Bosni i Hercegovini*, Internews, Sarajevo, 2012.

Miklós Haraszti i dr., *Vodič za samoregulaciju medija, Pitanja i odgovori, Ured predstavnika OSCE-a za slobodu medija, Beč 2008.*

Hajrudin Hromadžić, Helena Popović, *Aktivne medijske publike: razvoj koncepta i suvremeni trendovi njegovih manifestacija, Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije = Media research : Croatian journal for journalism and the media, 2010.*

Adeline Hulin, Mike Stone (ur.), *Vodič za samoregulaciju online medija, Beč, Ured predstavnice OSCE-a za slobodu medija, 2013.*

Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope, *Izveštaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu, Vijeće za štampu u BiH, Udruženje / udruga novinara BiH, BHN, Sarajevo, 2012.*

Michael Kunczik, Astrid Zipfel, *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju, Zaklada Friedrich Ebert, Zagreb, 2006.*

Najil Kurtić, *Osnovi pisanja za medije, Media plan institut, Sarajevo, Colosseum, Tuzla, 2009.*

Stjepan Malović, *Osnove novinarstva, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb 2005.*

Stjepan Malović (ur.), *Vjerodostojnost novina, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2007.*

Toby Mendel, *Sloboda izražavanja - Vodič za tumačenje člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i njegovog konteksta, Vijeće Evrope, 2013.*

Medianali, *međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima, Sveučilište u Dubrovniku, vol. 1, No 2, 2007.*

Nuala Mole, James Reynolds, Ljiljana Mijović, *Sloboda izražavanja i pravo na privatnost prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, Priručnik o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava, AIRE Centre, 2015.*

Christian Möller i dr., *Vodič za samoregulaciju online medija, Ured predstavnice OSCE-a za slobodu medija, Beč, 2013.*

Sandro Novosel, Sergej Novosel, Hrvoje Belani (ur.), *Culture Shock, Internet-novinarstvo, Priručnik za radionicu, Udruga P.O.I.N.T., Križevci, 2006.*

Enes Osmančević, *Demokratski komunikacija, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2009.*

Vicko Prančić, *Pravo na ispravak objavljene informacije i pravo na odgovor na objavljenu informaciju prema zakonu o medijima, UDK 347.781.6, Pregledni znanstveni rad, 2008.*

Profesionalno novinarstvo i samoregulacija: Novi mediji i stare dvojbe u Jugoistočnoj Europi i Turskoj, pripremio Stjepan Malović, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Zagreb, 2011.

Asja Rokša-Zubčević, Stanislav Bender, Jadranka Vojvodić, *Medijska regulatorna tijela i govor mržnje, Vijeće Evrope, Strasbourg, 2017.*

Adnan Rondić, *Medijski nastup(ati): Smjernice za rad s medijima, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo, 2014.*

Sloboda izražavanja, zakon o medijima i novinarska kleveta, Uputnice i priručnik za obuku za Europu, pripremio dr. Richard Carver, Media Legal Defence Initiative i International Press Institute, 2015.

Slavko Splichal, *Masovni mediji između javnosti i javne sfere, Medij. istraž. (god. 20, br. 1) (5-24), izvorni znanstveni rad, 2014.*

Stop govoru mržnje, Centar za kulturu dijaloga, Sarajevo, 2012.

Zoran Udovičić i dr., *Mediji na prekretnici: Medijska slika Bosne i Hercegovine, MediaOnline, 2001.*

N. Zgrabljic Rotar (ur.), *Mediji - Medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji, Medijska pismenost i civilno društvo, MediaCentar, Sarajevo, 2005.*

Dokumenti

Direktiva 2010/13/EU Evropskog parlamenta i Vijeća Evropske Unije od 10. marta 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Rim, 4. novembra 1950.), stupila na snagu 3. septembra 1953.

Kodeks časti Bh. novinara (10. 12. 2004.) stupio na snagu danom donošenja

Kodeks Regulatorne agencije za komunikacije BiH o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija (Sarajevo, 15. 11. 2011), „Sl. glasnik BiH“, broj 98/11, stupio na snagu 2002. godine

Kodeks za štampu i online medije BiH (Sarajevo, 29. aprila 1999). Kodeks je dopunjen: februara 2005, augusta 2006, decembra 2006. i juna 2011. od Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini, u konsultaciji s udruženjima / udrugama novinara u BiH

Krivični zakon BiH („Sl. glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03 - ispr., 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15)

Krivični zakon Brčko Distrikta BiH („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 33/13 - prečišćen tekst, 47/14 - ispr., 26/16 i 13/17)

Krivični zakon Federacije BiH („Sl. novine FBiH“, br. 36/03, 21/04 - ispr., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17)

Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik“, broj 64/17). Stupanjem na snagu ovog zakonika prestao je da važi Krivični zakon Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 37/13)

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (New York, 7. 3.1966), stupio na snagu 4. 1. 1976.

Opća deklaracija o pravima čovjeka (UN, 10. 12. 1948.), stupila na snagu 1948.

Poslovnik Evropskog suda za ljudska prava (Strasbourg 1. 11. 1998), stupio na snagu 1. 11. 1998.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (A/RES/217, 10. 12. 1948) stupila na snagu 10. 12. 1948.

Ustav Bosne i Hercegovine, stupio na snagu 14. 12. 1995.

Vijeće Evrope, Deklaracija o slobodi izražavanja i informisanja (29. 4. 1982)

Vijeće Evrope, Deklaracija Vijeća ministara o zaštiti i promociji istraživačkog novinarstva (26. 9. 2007)

Vijeće Evrope, Preporuka 1407 o medijima i demokratskoj kulturi (29. 4. 1999)

Vijeće Evrope, Preporuka R(2000) 7 o pravu novinara da ne otkrije svoje izvore informacija (8. 3. 2000)

Vijeće Evrope, Preporuka R (97) 20 o govoru mržnje (30. 10. 1997)

Vijeće Evrope, Rezolucija 1577 (2007) Ka dekriminalizaciji klevete (4. 10. 2007)

Vijeće Evrope, Rezolucija (2000)7 Komitet Ministara država članica o pravima novinara da ne otkriju svoje izvore (21. 9. 2000)

Vijeće Evrope, Rezolucija 1003 o novinarskoj etici (1. 7. 1993)

Vijeće Evrope, Preporuka CM/Rec (2016)5 Odbora ministara državama članicama o slobodi interneta (13. 4. 2016)

Zakon o Federalnom tužilaštvu FBiH („Sl. novine FBiH“, broj 19/03)

Zakon o javnim tužilaštvima Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, broj 69/16)

Zakon o krivičnom postupku BiH („Sl. glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03 - ispr., 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09 - dr. zakon, 93/09 i 72/13)

Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 34/13 - prečišćen tekst i 27/14)

Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH („Sl. novine FBiH“, br. 35/03, 56/03 - ispr., 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14)

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 53/12 i 91/17)

Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, br. 28/00, 45/06, 102/09, 62/11 i 100/13)

Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji BiH („Sl. glasnik FBiH“, broj 32/01)

Zakon o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj („Sl. glasnik RS“, broj 20/01)

Zakon o sudu BiH („Sl. glasnik BiH“, br. 29/00, 16/02, 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 4/04, 9/04, 35/04, 61/04 i 32/07 i 49/09)

Zakon o sudovima Brčko Distrikta („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 19/07, 20/07 (ispravka), 39/09 i 31/11)

Zakon o sudovima u Federaciji BiH („Sl. novine FBiH“, br. 38/05, 22/06 i 63/10, ispr. u br. 72/10, 7/13 i 52/14)

Zakon o uređenju sudova Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 - dr. zakon, 78/11 - dr. zakon, 101/11, 101/13 i 40/15 - dr. zakon)

Zakon o prekršajima BiH („Sl. glasnik BiH“, br. 41/07, 18/12, 36/14 i 81/15)

Zakon o prekršajima Brčko Distrikta BiH („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 24/07 i 29/16)

Zakon o prekršajima Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj 63/14)

Zakon o prekršajima Republike Srpske („Sl. glasnik RS, br. 63/2014, 36/2015 - odluka US, 110/2016 i 100/2017)

Zakon o tužilaštvu BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 9/04, 35/04, 61/04, 49/09 i 97/09)

Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta BiH („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, broj 14/03)

Zakon o zaštiti od klevete FBiH („Sl. novine FBiH“, br. 59/02, pr. 19/03 i 73/05)

Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, broj 37/01)

Web

<http://www.pkbd.ba/rjecnik/>

<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/>

<https://advokat-prnjavorac.com/pravni-pojmovi.html>

https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BOS.pdf

http://fpn.co.me/fajlovi/fpn/attach_fajlovi/lat/studentske-informacije/materijali/2016/10/pdf/Novinarske_forme.pdf

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3493_hr.htm

<https://usncg.me/monoloski-informativni-novinski-rodovi/>

https://advokat-prnjavorac.com/kodeks_advokatske_etike.html

http://advokatskakomora.ba/latn/wp-content/uploads/2016/06/KODEKS-ETIKE-ADVOKATA-AK-RS_lat.pdf

<http://www.paragraf.ba>

<https://www.pravosudje.ba/>

O autoru

Dario Novalić direktor je i vlasnik izdavačke kuće Denameda d.o.o. iz Sarajeva koja je izdavač magazin Start BiH, te web-portala www.startbih.ba i www.bhputovanja.ba. Predsjednik je Upravnog odbora Vijeća za štampu i online medije u BiH, a član Vijeća je od njegovog osnivanja. Svoj dugogodišnji novinarski rad započeo je 1984. godine na Omladinskom programu Radio Sarajeva, a potom u Valteru, AS-u, magazinu VEN, Pres centru na Dobrinji, magazinu Dani, te Večernjim novinama kao novinar, poslije pomoćnik glavnog urednika za dopisničku mrežu. Bio je član upravnog odbora SARTR-a, urednik Hronika 122 (uz sradnju i podršku EUPM-a u BiH), Publishing manager projekta SEE-projekt Media plana i Evropske komisije, project menadžer /Projekat Evropske Komisije. Koautor (scenario i režija) je dokumentarnog filma "Ako ovo gledaš mama".

O projektu JUFREX

U cilju (1) poboljšanja primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u oblasti slobode izražavanja u svakodnevnom radu pravosuđa kroz tumačenje i primjenu zakonodavstvo u skladu s evropskim standardima; (2) jačanja kapaciteta nacionalnih centara za obuku, akademija sudija i tužilaštava i advokatskih udruženja da obučavaju pravnike iz EKLJP-a, sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava i druge evropske standarde o slobodi izražavanja; (3) povećanja svijesti i kapaciteta sudija, javnih tužilaca i advokata koji se bave pitanjima slobode izražavanja prema standardima Vijeća Evrope i sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava, u BiH kao i u drugim zemljama Jugoistočne Evrope provodi se projekat Vijeća Evrope pod nazivom Jačanja pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i slobode u medijima Jugoistočne Evrope (Reinforcing Judicial Expertise on Freedom Of Expression and the Media In South-East Europe (JUFREX)).

